

รายงานประเมินผล

โครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2

จัดทำโดย

นายสุรินทร์ วทัญญู

ผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

บทสรุปผู้บริหาร
(Executive Summary)

การประเมินผลโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ภายหลังเสร็จสิ้นโครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์และความคุ้มค่าของโครงการ และพิจารณาว่าระบบเงินทุนปลอดดอกเบี้ยและแหล่งน้ำสำรองที่เกิดขึ้น สามารถสร้างโอกาสและช่วยลดความเสี่ยงจากภัยแล้ง รวมถึงส่งเสริมให้การทำเกษตรกรรมได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนเพียงใด โดยรวบรวมข้อมูลจากขอมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจากสำนักงานสหกรณ์จังหวัด สังกัดกลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการจัดการสหกรณ์ และกลุ่มส่งเสริมสหกรณ์ ในจังหวัดที่ดำเนินโครงการ จำนวน 51 จังหวัด โดยใชแบบสอบถาม (Questionnaires) และขอมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เปนขอมูลที่ไดจากขอมูลเอกสารการดำเนินงานโครงการ รายงานผลติดตามการดำเนินโครงการ และขอมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวของ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลหา ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยดำเนินการติดตามและประเมินความคุ้มค่า ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ ปัญหา อุปสรรค และการมีส่วนร่วม ผลการติดตามและประเมินโครงการสรุปผล ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ของโครงการในภาพรวม

ผลการดำเนินโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ณ วันที่ 31 มีนาคม 2568 โครงการประสบความสำเร็จในการขับเคลื่อนผ่านสถาบันเกษตรกร สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร จำนวน 381 แห่ง ในพื้นที่ 51 จังหวัด ครอบคลุมเกษตรกรสมาชิกเข้าร่วมโครงการทั้งหมด 10,074 ราย เกิดการสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านแหล่งน้ำในไร่นา 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ การขุดสระกักเก็บน้ำ 3,393 ราย การเจาะบ่อบาดาล 6,532 ราย และการจัดหาอุปกรณ์ระบบน้ำ 149 ราย โดยสำนักงานสหกรณ์จังหวัดบูรณาการร่วมกับหน่วยงานอื่น ในการส่งเสริมอาชีพ ทั้งการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์น้ำ การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การปลูกพืชไร่ พืชสวน สามารถยกระดับรายได้สะสมของเกษตรกรสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นรวมทั้งสิ้น 305,529,393.64 บาท หรือคิดเป็นรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น 30,328.51 บาทต่อราย ในขณะที่แหล่งน้ำในไร่นา ยังคงเป็นสินทรัพย์ที่ลดความเสี่ยงในด้านการลงทุนภาคการเกษตร ลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง แก่เกษตรกรสมาชิก รวมถึงยังคงประโยชน์อย่างยิ่งในการดำรงชีพ

2. ผลการประเมินตามกรอบ CIPP MODEL และการมีส่วนร่วม

โครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 มีผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในภาพรวมทุกมิติอยู่ในระดับ "มากที่สุด" โดยมีประเด็นสำคัญแยกตามมิติต่าง ๆ ได้ ดังนี้

ด้านบริบท (Context Evaluation) ($\bar{x}$ = 4.68) โครงการมีความสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรอย่างแท้จริง มีความคุ้มค่าสูง และช่วยสร้างภูมิคุ้มกันความเสี่ยงด้านการขาดแคลนน้ำตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อย่างไรก็ตาม พบข้อสังเกตสำคัญคือ สภาพพื้นที่ของผู้เข้าร่วมโครงการมีความรุนแรงของภัยแล้งแตกต่างกันสูงอย่างมีนัยสำคัญ (S.D. = 0.81)

ด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ($\bar{x}$ = 4.40) เงื่อนไขเงินกู้หมุนเวียนปลอดดอกเบี้ย ระยะเวลา 6 ปี ปลอดชำระหนี้ 2 ปีแรกและแบ่งชำระเป็นรายงวด 4 ปี และการสนับสนุนองค์ความรู้เชิงเทคนิคจากหน่วยงานภาครัฐเช่นการจัดระบบน้ำ การทำการเกษตร การปรับปรุงดิน ภายหลังจากการได้รับเงินกู้ การวิเคราะห์ความลึกของชั้นดิน ความสามารถในการเก็บกักน้ำของพื้นที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ข้อจำกัดสำคัญ

คือ ขนาดวงเงินกู้ยืมต่อราย ไม่เกิน 50,000 บาท และวงเงินรวมของสถาบันเกษตรกร เริ่มไม่เพียงพอต่อความต้องการและต้นทุนการจัดสร้างจริงในปัจจุบัน (S.D. = 0.94 - 0.95)

ด้านกระบวนการ (Process Evaluation) ($\bar{x}$ = 4.62) ระบบการกำกับดูแลวินัยทางการเงินและกระบวนการติดตามหนี้ผ่านกลไกสหกรณ์มีความรัดกุม โปร่งใส และได้รับความร่วมมือจากสมาชิกอย่างเคร่งครัด เช่น มีการตรวจติดตามการใช้เงินกู้ ขั้นตอนการเบิกเงินของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่สะดวกรวดเร็ว แต่อุปสรรคเชิงกระบวนการที่คะแนนรั้งท้ายคือ ความล่าช้าและไม่ทั่วถึงในการประสานงานขออนุญาตใช้น้ำบาดาลข้ามหน่วยงาน (S.D. = 0.67) ซึ่งกระทบต่อสมาชิกส่วนใหญ่ที่เน้นการเจาะบ่อบาดาลเป็นหลัก

ด้านผลผลิต (Product Evaluation) ($\bar{x}$= 4.64) เกษตรกรมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ สามารถทำการเกษตรทฤษฎีใหม่และพึ่งพาตนเองได้แม้ในฤดูแล้ง และช่วยลดการพึ่งพาจากระบบชลประทานและแหล่งน้ำธรรมชาติภายนอกฟาร์ม ส่งผลให้เกิดรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืน ควบคู่ไปกับวินัยในการชำระหนี้คืนที่เป็นไปตามแผนงานโครงการ

ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) ($\bar{x}$) = 4.66) คะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดในภาพรวมเกิดขึ้นในประเด็น “โครงการตรงกับความต้องการของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรและสมาชิก เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำได้อย่างรวดเร็ว” ($\bar{x}$ = 4.76) และ “ความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมตรวจสอบการดำเนินโครงการ” ($\bar{x}$ = 4.72) สะท้อนว่าความสำเร็จอย่างเป็นเอกฉันท์ของโครงการนี้ มีรากฐานมาจากหลักการสหกรณ์และการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระดับสูงสุด โดยร่วมตรวจสอบและควบคุมโดยสมาชิก ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน

3. ข้อเสนอแนะจากผู้ตอบแบบสอบถาม

3.1 ควรพิจารณาขยายกรอบวงเงินกู้ยืมให้มากกว่า 50,000 บาท เพื่อให้ครอบคลุมค่าใช้จ่ายเบ็ดเสร็จในการพัฒนาระบบน้ำ พร้อมทั้งขยายสิทธิการเข้าถึงทุนไปยังสมาชิกรายใหม่ สหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรอื่น ๆ รวมถึงเปิดโอกาสให้สมาชิกรายเดิมกู้ยืมเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาระบบน้ำให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

3.2 การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการปลูกพืชระยะสั้น พืชใช้น้ำน้อยที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง การยกระดับผลผลิตเข้าสู่มาตรฐานเกษตรปลอดภัย (GAP) และการสนับสนุนงบลงทุนในเทคโนโลยีลดต้นทุน เช่น ระบบพลังงานแสงอาทิตย์ (Solar Cell) และระบบรดน้ำอัตโนมัติ และการบูรณาการเชิงพื้นที่ ขยายช่องทางการตลาด รองรับผลผลิต เพื่อรักษาเสถียรภาพด้านราคาให้แก่เกษตรกร

3.3 การพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ ควรปรับปรุงและพัฒนาระบบงานสารสนเทศ (IT) ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อใช้ในการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการทดแทนการลงพื้นที่ในจุดที่เข้าถึงยาก เพื่อเพิ่มความรวดเร็วและลดต้นทุนการบริหารจัดการ

4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของผู้ประเมินโครงการ เพื่อการดำเนินโครงการในอนาคต

4.1 ด้านงบประมาณ เงินงบประมาณที่สถาบันเกษตรกรกู้ยืมเพื่อนำไปให้สมาชิกกู้ตามหลักเกณฑ์ที่โครงการกำหนดรายละไม่เกิน 50,000 บาท ควรปรับปรุงกรอบวงเงินกู้ยืมต่อรายให้ยืดหยุ่นตามสภาพกายภาพและอัตราเงินเฟ้อ เช่น ขยายเพดานกู้ยืมสำหรับพื้นที่วิกฤตแล้งจัดหรือชั้นดินขุดเจาะยากควรปรับเพิ่มเพดานกู้ยืมเป็น 60,000 – 80,000 บาทต่อราย และขยายวงเงินกู้รวมของสถาบันเกษตรกรเพื่อรองรับความต้องการของสมาชิกที่ยังตกค้างและประสงค์ที่จะเข้าร่วมโครงการ และควรคงนโยบายปลอดดอกเบี้ย การปลอดชำระเงินต้น 2 ปี และกรอบเวลาชำระคืน 6 ปีไว้ เนื่องจากเป็นปัจจัยนำเข้าที่เป็นจุดแข็งที่สุดและตอบโจทย์ความมั่นคงทางการเงินของเกษตรกรฐานรากอย่างแท้จริง

4.2 ด้านการบริหารจัดการ ผลการดำเนินงานเชิงประจักษ์พบว่า เกษตรกรสมาชิกส่วนใหญ่ มากกว่าร้อยละ 60 หรือจำนวน 6,532 ราย เลือกใช้วิธีเจาะบ่อบาดาล เป็นหลัก ทว่าในขั้นปฏิบัติการ กระบวนการ

ประสานงานเพื่อขออนุญาตใช้น้ำบาดาลกลับเป็นอุปสรรคที่มีข้อติดขัดเชิงระบบมากที่สุด (S.D. กระบวนการ = 0.67) เนื่องจากมีความซับซ้อนทางกฎหมายและเอกสารสิทธิ์ที่แตกต่างกันไปตามพื้นที่ ดังนั้น กรมส่งเสริมสหกรณ์ควรจัดทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) เชิงนโยบายร่วมกับกรมทรัพยากรน้ำบาดาล เพื่ออำนวยความสะดวกและลดขั้นตอนทางกฎหมายในการขออนุญาตขุดเจาะน้ำบาดาลให้แก่เกษตรกรในโครง การอย่างรวดเร็ว

4.3 การบูรณาการและขับเคลื่อนการใช้ประโยชน์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เชิงพิกัด ให้เกิดประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นการยกระดับการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ โดยการนำฐานข้อมูลค่าพิกัดสระน้ำและบ่อบาดาลรายแปลง จากระบบสารสนเทศค่าพิกัดสระน้ำและบ่อบาดาล มาใช้เป็นกลไกหลักในการวางแผน ติดตาม และจัดสรรทรัพยากรภาครัฐอย่างเต็มประสิทธิภาพ เพื่อขับเคลื่อนเกษตรกรสมาชิกสู่การเป็นเกษตรอัจฉริยะ (Smart Farming) อย่างเป็นรูปธรรม

4.4 ด้านการขยายผลพัฒนาต่อยอดของโครงการ ควรถอดบทเรียนโครงสร้างการบริหารงานที่โปร่งใสและการเปิดให้สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกรและสมาชิกตรวจสอบ ของโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 นี้ ไปจัดทำเป็นคู่มือมาตรฐาน (Best Practice) เพื่อใช้เป็นต้นแบบ ในการดำเนินโครงการเงินกู้และกองทุนหมุนเวียนอื่น ๆ ภายใต้การกำกับดูแลของกรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระดับสูงสุดอย่างยั่งยืนต่อไป

คำนำ

การประเมินผลโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 เป็นการประเมินผลภายหลังโครงการได้สิ้นสุดลง โดยโครงการดังกล่าวกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ขอกู้ยืมเงินจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร ภายในกรอบวงเงินกู้ยืม 500 ล้านบาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0 ต่อปี เพื่อเป็นเงินทุนให้สถาบันเกษตรกรกู้ยืมไปสนับสนุนสมาชิกในการใช้เป็นเงินทุนสร้างระบบน้ำในไร่นาของตนเอง และสร้างโอกาสในการทำเกษตรกรรม ลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำ รวมถึงส่งเสริมการจัดระบบไร่นาของเกษตรกรให้มีความยั่งยืน มีแหล่งน้ำในฟาร์มของตนเอง ลดการพึ่งพาน้ำจากระบบชลประทานและแหล่งน้ำธรรมชาติ และสร้างการเปลี่ยนแปลงจากระบบการทำเกษตรกรรมแบบพึ่งธรรมชาติ เป็นการเกษตรแบบบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงจากการขาดน้ำ โดยกำหนดแผนการชำระคืนเงินงบประมาณเงินกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร ปลอดการชำระหนี้ใน 2 ปีแรก แบ่งชำระคืนเป็น 4 งวด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2565 - 2568 ซึ่งปัจจุบันโครงการได้สิ้นสุดแล้ว การดำเนินการตามโครงการดังกล่าว จำเป็นต้องมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการ เพื่อต้องการรับทราบถึงผลสำเร็จของการดำเนินงาน ผลลัพธ์ สร้างโอกาสในการทำเกษตรกรรม และลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำ ทราบถึงความคุ้มค่า ประโยชน์ที่ได้รับจากส่งเสริมการจัดระบบน้ำในไร่นาของเกษตรกร รับทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานสำหรับใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและดำเนินงานในอนาคตให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ท้ายนี้ขอขอบพระคุณ นายวัชระ กวีศรีเดชา ผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมงานสหกรณ์ สหกรณ์จังหวัด คณะผู้บริหาร ที่ให้การสนับสนุนและมองเห็นความสำคัญของการประเมินผลโครงการดังกล่าว และขอขอบคุณผู้ตอบแบบสอบถามตามกลุ่มเป้าหมาย (กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการจัดการสหกรณ์ ,กลุ่มส่งเสริมสหกรณ์) ซึ่งเป็นผู้ที่รับผิดชอบดูแลโครงการ ที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการนำผลที่ได้รับไปปรับปรุงโครงการในลักษณะดังกล่าวในอนาคตของกรมส่งเสริมสหกรณ์ โดยผลการประเมินโครงการดังกล่าวได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี จึงได้นำเสนอรายงานผลการประเมินโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ต่อผู้บริหารและเผยแพร่ให้ผู้สนใจได้รับทราบ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารรายงานผลการประเมินฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจ หรือส่วนราชการ หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานครั้งต่อไป อย่างไรก็ตามหากผลการประเมินครั้งนี้มีขอผิดพลาดประการใด ต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สุรินทร์ วทัญญู
ตุลาคม 2569

สารบัญ

หน้า

บทสรุปผู้บริหาร ..... ก
คำนำ ..... ง
สารบัญ ..... จ
สารบัญตาราง ..... ช
สารบัญรูปภาพ ..... ซ
บทที่ 1 บทนำ 1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา 1
1.2 วัตถุประสงค์ของการประเมิน 2
1.3 ขอบเขตการประเมิน 3
1.4 กรอบแนวคิดการประเมิน 3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 4
1.6 ระยะเวลาการดำเนินการ 4
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ (Definition of Terms) 4
บทที่ 2 แนวคิด และเอกสารที่เกี่ยวข้อง 5
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน 5
2.2 แนวคิดการประเมินโครงการตาม CIPP MODEL 7
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ 13
2.4 แนวคิดด้านการสหกรณ์ 19
2.5 แนวคิดด้านการดำเนินโครงการ 21
2.6 ทบทวนวรรณกรรม 23
2.7 กรอบแนวคิดในการประเมินโครงการ 24
บทที่ 3 วิธีประเมินผล 26
3.1 กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล 26
3.2 การเลือกพื้นที่ประเมินโครงการ 26
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลโครงการ 26
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล 27
3.5 ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล 27

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล 27
บทที่ 4 ผลการวิคราะห์ข้อมูล 28
4.1 ผลการดำเนินโครงการ 28
4.2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 31
4.3 ข้อมูลระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ภาพรวม 32
4.4 ข้อมูลระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านบริบทสภาพแวดล้อม 33
4.5 ข้อมูลระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) 34
4.6 ข้อมูลระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านกระบวนการ (Process Evaluation) 35
4.7 ข้อมูลระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านผลผลิตและผลลัพธ์ (Product Evaluation) .. 36
4.8 ข้อมูลความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในด้านการบริหารโครงการ 37
4.9 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ 38
บทที่ 5 สรุปการประเมินผลโครงการ 40
5.1 สรุปผลการดำเนินโครงการ 40
5.2 ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 41
5.3 วิเคราะห์ผลการประเมินตามกรอบ CIPP Model และการมีส่วนร่วม 41
5.4 การอภิปรายผล 44
5.5 ข้อเสนอแนะจากการประเมินผลโครงการ 46
ภาคผนวก ก 49
ภาคผนวก ข 55
บรรณานุกรม 65
ประวัติผู้จัดทำรายงานผลการประเมินโครงการ 66

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 รายละเอียดวงเงิน และแผนการชำระคืนเงินกู้ตามโครงการ 2
ตารางที่ 2 สรุปผลการดำเนินโครงการ 29
ตารางที่ 3 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 31
ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นในภาพรวม 32
ตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านบริบทสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) 33
ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) 34
ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านกระบวนการ (Process Evaluation) 35
ตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านผลผลิตและผลลัพธ์ (Product Evaluation) 36
ตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในด้านการบริหารโครงการ 37

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 14
ภาพที่ 2 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ 18
ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการประเมินโครงการ 25

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

"น้ำ" เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการผลิตทางเกษตรกรรม ที่จะสร้างโอกาสในการผลิตของเกษตรกร หากเกิดการขาดแคลนน้ำ จะส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อผลผลิตของเกษตรกร จากแนวคิดเดิมที่เกษตรกรพึ่งพาระบบน้ำชลประทาน และแหล่งน้ำธรรมชาติ เพื่อทำการเกษตร นายกรัฐมนตรีได้ให้แนวคิดในการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในระดับไร่นาแบบใหม่ คือเน้นให้เกษตรกรแต่ละราย ต้องมีการพัฒนาพื้นที่ของตนเองให้มีระบบสำรองน้ำเพื่อการเกษตรไว้ใช้ในเหตุฉุกเฉิน โดยเริ่มขุดสระกักเก็บน้ำไว้ใช้ในไร่นา หรือขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลไว้ใช้ทดแทนน้ำชลประทานในบางช่วงที่เกิดการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร เพื่อให้เกิดระบบชลประทานในไร่นาในลักษณะของสระเก็บกักน้ำฝนในแต่ละฟาร์มของเกษตรกร รวมทั้งสามารถนำระบบน้ำใต้ดิน ซึ่งเป็นระบบสำรองตามธรรมชาติจากการขุดเจาะบ่อน้ำบาดาล จึงคาดว่าจะทำให้แก้ไขปัญหาวิกฤตน้ำแล้งได้อย่างเป็นระบบ

กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้จัดทำโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร โดยให้สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร) เป็นแหล่งรับเงินทุนหมุนเวียน เพื่อนำไปสนับสนุนเงินกู้แก่สมาชิกในการใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการลงทุนพัฒนาแหล่งน้ำในแปลงไร่นาของตนเองอย่างเป็นระบบ สร้างโอกาสในการผลิตเกษตรกรรม ลดความเสี่ยงจากใช้น้ำชลประทาน และแหล่งน้ำจากธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียว โดยเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2559 คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติวงเงินกู้ยืมจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร จำนวน 300 ล้านบาท เป็นเงินปลอดดอกเบี้ยและเงินจ่ายขาดจำนวน 2,997,500 บาท เป็นค่าบริหารโครงการให้กรมส่งเสริมสหกรณ์เพื่อดำเนินการตามโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรซึ่งเป็นองค์กรของเกษตรกรนำเงินทุนที่ได้ไปจัดสรรให้สมาชิกกู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ย เพื่อไปพัฒนาแหล่งน้ำในไร่นาของตนเองอย่างเป็นระบบลดความเสี่ยงการพึ่งพาน้ำจากระบบชลประทานและจากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ส่งผลให้สมาชิกประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้อย่างต่อเนื่องตลอดฤดูกาล ประกอบอาชีพเสริมต่าง ๆ เช่น เลี้ยงปลา โค กระบือ ปลูกหญ้า-เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายหรือจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้เป็นต้น เกิดชุมชนเข้มแข็งเป็นปึกแผ่น พึ่งพาตนเองได้ตามหลักการสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร จากการดำเนินงานดังกล่าว พบว่า มีสมาชิกประสงค์จะเข้าร่วมโครงการกว่า 28,000 ราย แต่สามารถจัดสรรวงเงินกู้ยืมได้เพียง 6,000 ราย ดังนั้น เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้สมาชิกมีโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนปลอดดอกเบี้ยนำไปพัฒนาที่ดินให้มีแหล่งน้ำสำรองในช่วงเกิดวิกฤตภัยแล้งให้สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ต่อเนื่องและยั่งยืน กรมส่งเสริมสหกรณ์จึงจัดทำโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ขึ้น เพื่อขอวงเงินกู้ยืมเงินจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร เพื่อเป็นเงินทุนให้สถาบันเกษตรกรกู้ยืมไปสนับสนุนสมาชิกในการใช้เป็นเงินทุนสร้างระบบน้ำในไร่นาของตนเอง ภายในกรอบวงเงินกู้ยืม 500 ล้านบาท ระยะเวลาดำเนินการ ปี พ.ศ. 2565 – 2568 รวม 4 ปี รวมถึงได้กำหนดแผนการชำระคืนเงินงบประมาณจากเงินกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรวงเงิน 500 ล้านบาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0 ต่อปี ปลอดการชำระหนี้ใน 2 ปีแรก แบ่งชำระคืนเป็น 4 งวด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2565 - 2568 ดังนี้

ตารางที่ 1 รายละเอียดวงเงิน และแผนการชำระคืนเงินกู้ตามโครงการ

วงเงินดำเนินการทั้งหมด (ล้านบาท)	แผนการคืนเงินโครงการ		
	ระยะเวลาจังหวัดส่งชำระหนี้คืนกรม	เงินส่งคืนกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร	
		ต้นเงิน (ล้านบาท)	ระยะเวลากรมส่งชำระหนี้คืนกองทุนฯ
500	เดือนมีนาคม 2565	120	เดือนเมษายน 2565
	เดือนมีนาคม 2566	120	เดือนเมษายน 2566
	เดือนมีนาคม 2567	120	เดือนเมษายน 2567
	เดือนมีนาคม 2568	140	เดือนเมษายน 2568
รวม		**500**	

ที่มา: กลุ่มวิเคราะห์เงินทุนอื่น กองพัฒนาระบบสนับสนุนการสหกรณ์

นับจากวันที่เบิกเงินจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร สมาชิกประสงค์จะเข้าร่วมโครงการ 10,000 ราย เป็นสถาบันเกษตรกร 389 แห่ง จำนวน 51 จังหวัด โดยโครงการดังกล่าวได้กำหนดวัตถุประสงค์คือ เพื่อสร้างโอกาสในการทำเกษตรกรรม และลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำ เพื่อส่งเสริมการจัดระบบไร่นาของเกษตรกรให้มีความยั่งยืน มีแหล่งน้ำในฟาร์มของตนเอง ลดการพึ่งพาน้ำจากระบบชลประทานและแหล่งน้ำธรรมชาติ และเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงจากระบบการทำเกษตรกรรมแบบพึ่งธรรมชาติ เป็นการเกษตรแบบบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงจากการขาดน้ำ ซึ่งปัจจุบันโครงการดังกล่าวได้เสร็จสิ้นแล้ว

ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ รวมถึงทราบความคุ้มค่าประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงรายได้ของเกษตรกร ตลอดจนปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ อีกทั้งเพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาปรับปรุงโครงการเพื่อให้ผู้บริหารสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ตัดสินใจ อันจะนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาเพื่อขยายผลไปสู่การดำเนินโครงการดังกล่าวในระยะต่อไป โดยผู้ประเมินจะได้ทำการประเมินผลโครงการ โดยใช้ขอบเขตการดำเนินงานของโครงการตามระยะเวลาการดำเนินงานที่สิ้นสุดโครงการปี 2568

1.2 วัตถุประสงค์ของการประเมิน

1. เพื่อทราบถึงผลสำเร็จของการดำเนินงาน ผลลัพธ์ สร้างโอกาสในการทำเกษตรกรรม และลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำ

2. เพื่อต้องการทราบถึงความคุ้มค่า ประโยชน์ที่ได้รับจากส่งเสริมการจัดระบบน้ำในไร่นาของเกษตรกร

3. เพื่อให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานสำหรับใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและดำเนินงานในอนาคตให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.3 ขอบเขตการประเมิน

1. ประเมินผลการดำเนินงานโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 สิ้นสุดโครงการปี 2568 จากข้อมูลตามแบบสอบถาม เอกสาร ข้อมูลรายงาน และข้อมูลทางบัญชี

2. กลุ่มตัวอย่างและพื้นที่เป้าหมายที่ใช้ในการประเมิน คือ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานสหกรณ์จังหวัด ในเขตพื้นที่ดำเนินโครงการ จำนวน 51 จังหวัด

1.4 กรอบแนวคิดการประเมิน

การประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance evaluation) โดยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการติดตามผลการปฏิบัติงาน เพื่อประเมินความก้าวหน้าของโครงการหรือแผนงานว่ามีการใช้ทรัพยากร/ปัจจัยต่าง ๆ อย่างไร มีการดำเนินงานเป็นไปตามแผน ตามขั้นตอน ตามกฎเกณฑ์ และตามเวลาที่กำหนดหรือไม่ ตลอดจนมีผลงานเป็นไปตามแผนตามเป้าหมายหรือไม่ อาจเป็นการประเมินผลระหว่างการดำเนินงาน (On-going evaluation) หรือการประเมินผลภายหลังการดำเนินงาน (Ex-post evaluation)

1) จำแนกตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการประเมิน คือ การประเมินความต้องการที่จำเป็น (Need Assessment) การประเมินประสิทธิภาพ (Efficiency Evaluation) การประเมินความพยายาม (Effort Evaluation) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) การประเมินผลการปฏิบัติ (Performance Evaluation) การติดตามผลอย่างต่อเนื่อง (Continuous Monitoring) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) การประเมินผลลัพธ์ (Outcome Evaluation) และการประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) ซึ่งการประเมินผลบางประเภทมีลักษณะคาบเกี่ยวเหมือนจะเป็นการประเมินผลอย่างเดียวกัน การเลือกใช้ประเภทใดยังเกี่ยวข้องกับช่วงเวลาที่ประเมินด้วย

2) จำแนกตามระยะเวลาที่ประเมิน เป็นการประเมินที่สัมพันธ์กับวงจรโครงการ คือ การประเมินทั้งก่อนดำเนินโครงการ ขณะดำเนินโครงการ และเมื่อสิ้นสุดโครงการ

จากแนวคิดการประเมินผลดังกล่าว ในการประเมินผลโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ครั้งนี้ จะทำการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโครงการ (End-of-project Evaluation) ผู้ศึกษาได้นำรูปแบบการประเมินโครงการโมเดลซิป (CIPP Model) ของ Stufflebeam (2003) มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เนื่องจากเป็นโมเดลที่มุ่งเน้นการให้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจและปรับปรุงโครงการอย่างรอบด้าน โดยสะท้อนความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ของโครงการในแต่ละมิติ ดังนี้ ในด้านบริบท (Context Evaluation) จะเป็นการประเมินความสอดคล้องของวัตถุประสงค์โครงการกับสภาพปัญหาภัยแล้งและความต้องการของสมาชิก เพื่อสะท้อนภาพวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ของโครงการในการสร้างโอกาสทำเกษตรกรรมและลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำ ในด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) จะพิจารณาถึงความเหมาะสมของแหล่งเงินทุนปลอดดอกเบี้ย แบบแปลนโครงสร้างระบบน้ำ ตลอดจนศักยภาพของสหกรณ์และสมาชิก ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกขับเคลื่อนหลัก สำหรับด้านกระบวนการ (Process Evaluation) จะมุ่งตรวจติดตามกระบวนการอนุมัติเงินกู้ การขุดสระหรือจัดทำระบบน้ำในไร่นา และการมีส่วนร่วมของสมาชิก เพื่อควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน และในด้านผลผลิต (Product Evaluation) จะเป็นการประเมินผลลัพธ์โดยตรงที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และ 3 ของโครงการ เพื่อพิจารณาว่าสมาชิกมีแหล่งน้ำสำรองในฟาร์มของตนเอง สามารถลดการพึ่งพาระบบชลประทาน เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากระบบเกษตร

พึ่งพาธรรมชาติมาสู่การบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ และสามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในที่สุด

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการประเมินโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ทำให้ทราบถึงผลสำเร็จของการดำเนินโครงการ ตลอดจนทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินจะเป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อนำไปใช้ในการกำหนดแนวนโยบายการดำเนินงานในระยะต่อไป และนำไปปรับใช้กับโครงการที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

1.6 ระยะเวลาการดำเนินการ

กรกฎาคม 2569 - ตุลาคม 2569

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ (Definition of Terms)

ระบบน้ำในไร่นา หมายถึง ระบบแหล่งน้ำสำรองและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการจัดการน้ำที่สมาชิกสถาบันเกษตรกรจัดสร้างขึ้นโดยใช้เงินกู้จากโครงการ เช่น บ่อบาดาล สระเก็บน้ำประจำไร่นา อุปกรณ์สำหรับใช้ในระบบท่อส่งน้ำหรือระบบน้ำหยด/สปริงเกลอร์ โซล่าเซลล์ เพื่อใช้ในพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรสมาชิก

เงินทุนปลอดดอกเบี้ย หมายถึง วงเงินกู้ยืมจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ที่จัดสรรให้แก่สถาบันเกษตรกรเพื่อนำไปให้สมาชิกกู้ยืมต่อ โดยไม่มีการเรียกเก็บดอกเบี้ยในอัตราปกติ เพื่อลดต้นทุนทางการเงินและสนับสนุนการลงทุนระบบน้ำ

การลดความเสี่ยงจากภัยแล้ง หมายถึง ความสามารถของเกษตรกรในการรักษาผลผลิต ลดอัตราความเสียหายของพืชผล หรือหลีกเลี่ยงภาวะขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งหรือฝนทิ้งช่วง โดยมีแหล่งน้ำสำรองในไร่นาช่วยพยุงกิจกรรมทางการเกษตร

การทำเกษตรกรรมได้อย่างต่อเนื่อง หมายถึง การที่เกษตรกรสมาชิกสามารถทำการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ หรือทำเกษตรผสมผสานได้ตลอดทั้งปี (รวมถึงฤดูแล้ง) โดยไม่จำเป็นต้องหยุดชะงัก หรือลดพื้นที่เพาะปลูกลงเนื่องจากปัญหาขาดแคลนน้ำ

ความยั่งยืนของโครงการ (Project Sustainability) หมายถึง ความสามารถของสมาชิกและสถาบันเกษตรกรในการบริหารจัดการ ชำระคืนเงินกู้ ตลอดจนบำรุงรักษาระบบน้ำในไร่นาให้ใช้งานได้ในระยะยาว โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาน้ำใต้ดินลดระดับอย่างรุนแรง และช่วยให้เกษตรกรมีรายได้มั่นคงพึ่งพาตนเองได้

บทที่ 2
แนวคิด และเอกสารเกี่ยวข้อง

การจัดทำรายงานประเมินผลโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ในครั้งนี้ ได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร งานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการประเมินผลโครงการ

1. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. แนวคิดการประเมินโครงการตาม CIPP MODEL
3. แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
4. แนวคิดด้านการสหกรณ์
5. แนวคิดด้านการดำเนินโครงการ
6. ทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ (2550) ได้กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง การที่กลุ่มประชาชน หรือขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคม หรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจ การตัดสินใจ และหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นอยู่กับว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความ ต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

ณัฐนรี ศรีทอง (2552) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ เป็นอิสระโดยความสมัครใจในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือการปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และ ร่วมกับประโยชน์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา มิได้หมายถึงการให้ประชาชนเข้าร่วม กิจกรรมการพัฒนาของรัฐตามที่รัฐกำหนด แต่หมายถึงการให้ประชาชน กลุ่ม ชุมชน ร่วมกันคิดและ ตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนาการดำรงชีวิต ร่วมปฏิบัติตามแผนของกลุ่มหรือของชุมชนและรับ ประโยชน์ร่วมกันโดยรัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุน การร่วมคิดและตัดสินใจภายในกลุ่มเป็นเรื่องยากที่จะทำ ให้ทุกคนมีส่วนร่วมจริง ๆ และเป็นอิสระในการแสดงออก เพราะสมาชิกในกลุ่มมีศักยภาพ ฐานะ อำนาจทางสังคมแตกต่างกัน ปัจจัยวัฒนธรรมบางประการเป็นอุปสรรคต่อความเป็นอิสระในการ แสดงออก คนแต่ละคนต่างมีมุมมองในการตัดสินคุณค่าเรื่องต่างๆ ไม่เหมือนกัน ประสบการณ์ต่างกัน เหล่านี้อาจนำไปสู่การไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเป็น กระบวนการ (Process) ที่ประชาชนในชุมชนได้เข้าไปดำเนินกิจกรรมในชุมชน นับตั้งแต่ร่วมกำหนด ปัญหาและความต้องการ ร่วมระบุสาเหตุของปัญหา ร่วมกำหนดวิธีการปฏิบัติงาน เพื่อแก้ไข

ปัญหา ร่วมปฏิบัติกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมติดตามประเมินผลกิจกรรมและร่วมรับผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมนั้น ซึ่งประเด็นหลักของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ประชาชนต้องเป็นกระทำในแต่ละ ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจอย่างอิสระ

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ประโยชน์ต่อการตัดสินใจ ช่วยให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจมองเห็นมุมมองที่รอบด้านขึ้น ได้รับข้อมูลเชิงลึกจากพื้นที่จริง และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในนโยบายหรือโครงการนั้นๆ เครย์ตัน (2551) ได้กล่าวถึงประโยชน์ไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น เนื่องจากกระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนจะช่วยสร้างความกระจ่างให้กับวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบาย และบ่อยครั้งที่การมีส่วนร่วมของประชาชนนำมาสู่การพิจารณาทางเลือกใหม่ ๆ ที่น่าจะเป็นคำตอบที่มีประสิทธิผลที่สุดได้

2. ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง แม้ว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมจะต้องใช้เวลาและมีค่าใช้จ่ายมากกว่าการตัดสินใจฝ่ายเดียว แต่การตัดสินใจฝ่ายเดียวที่ไม่คำนึงถึงความต้องการแท้จริงของประชาชนนั้น อาจนำมาซึ่งการโต้แย้งคัดค้านหรือการฟ้องร้องกัน อันทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในระยะยาว เกิดความล่าช้า และความล้มเหลวของโครงการได้ในที่สุด

3. การสร้างฉันทามติ การมีส่วนร่วมของประชาชนจะสร้างข้อตกลงและข้อผูกพันอย่างมั่นคงในระยะยาวระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน ช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ลดข้อโต้แย้งทางการเมืองและช่วยให้เกิดความชอบธรรมต่อการตัดสินใจของรัฐบาล

4. การนำไปปฏิบัติง่ายขึ้น การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้ประชาชนมีความรู้สึกของการเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น และทันทีที่การตัดสินใจได้เกิดขึ้น พวกเขาก็อยากเห็นมันเกิดผลในทางปฏิบัติ และยังอาจเข้ามาช่วยกันอย่างกระตือรือร้นอีกด้วย

5. การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้ายที่สุด เพราะการเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาแสดงความต้องการและข้อห่วงกังวลตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ จะช่วยลดโอกาสของการโต้แย้งและการแบ่งฝ่าย ที่จะเป็นปัจจัยให้เกิดการเผชิญหน้าอย่างรุนแรงได้

6. การคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม เนื่องจากกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใสและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จะสร้างความน่าเชื่อถือต่อสาธารณชนและเกิดความชอบธรรมโดยเฉพาะเมื่อต้องมีการตัดสินใจในเรื่องที่มีการโต้แย้งกัน

7. การคาดการณ์ความห่วงกังวลและทัศนคติของสาธารณชน เพราะเมื่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้มาทำงานร่วมกับสาธารณชนในกระบวนการมีส่วนร่วม พวกเขาจะได้รับรู้ถึงความห่วงกังวล และมุมมองของสาธารณชนต่อการทำงานขององค์กร ซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่สามารถคาดการณ์ปฏิกิริยาตอบสนองของสาธารณชนต่อกระบวนการและการตัดสินใจขององค์กรได้

8. การพัฒนาภาคประชาสังคม ประโยชน์อย่างหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ ทำให้ประชาชนมีความรู้ทั้งในส่วนของเนื้อหาโครงการและกระบวนการตัดสินใจของรัฐ รวมทั้งเป็นการฝึกอบรมผู้นำและทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ทักษะการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

ระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล (2548) ได้อธิบายว่าการแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความละเอียดของการแบ่งเป็นสำคัญ โดยมีข้อ

พึงสังเกตคือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมจะมาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่

1. ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุด และเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชน โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าวสาร และการแสดงนิทรรศการ เป็นต้น แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใด ๆ

2. ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ ผู้วางแผนโครงการจะเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น เพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินข้อดีข้อเสียของโครงการอย่างชัดเจนมากขึ้น เช่น การจัดทำแบบสอบถามก่อนริเริ่มโครงการต่าง ๆ หรือการบรรยายและเปิดโอกาสให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ เป็นต้น

3. ระดับการปรึกษาหารือ เป็นการเจรจาอย่างเป็นทางการระหว่างผู้วางแผนโครงการและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และการเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

4. ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ผู้วางแผนโครงการกับประชาชนมีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินการโครงการ เหมาะที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การใช้อนุญาโตตุลาการเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง และการเจรจาเพื่อหาทางประนีประนอมกัน เป็นต้น

5. ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการ เป็นขั้นการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6. ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ

2.2 แนวคิดการประเมินโครงการตาม CIPP MODEL

Stufflebeam and Shinkfield (2007) กล่าวว่า รูปแบบการประเมิน CIPP เป็นการนำตัวอักษรตัวแรกของมิติการประเมิน 4 ด้านมาประกอบกัน ได้แก่ การประเมินบริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) ซึ่งได้พัฒนานำเสนอขึ้นโดยมีพื้นฐานมาจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์การกระทำการประเมินโครงการทางการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่กลางปี 1960 โดยต้องการที่จะแก้ไขข้อผิดพลาดหรือข้อจำกัดของรูปแบบการประเมินแบบดั้งเดิม อาทิ การออกแบบการทดลอง การประเมินอิงวัตถุประสงค์ และการทดสอบมาตรฐานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รูปแบบหรือวิธีการประเมินแบบดั้งเดิมมีข้อจำกัดในการศึกษาหาคำตอบเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษาในสมัยนั้น จึงทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบการประเมินใหม่ ๆ เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษาอย่างรอบด้านหลายแง่มุมมากขึ้น ซึ่งรูปแบบการประเมิน CIPP ก็เป็นหนึ่งในรูปแบบการประเมินอื่น ๆ ที่นักประเมินในยุคนั้นพัฒนานำเสนอไว้ รูปแบบการประเมิน CIPP ปรากฏขึ้นเป็นลายลักษณ์ชัดเจนในหนังสือชื่อ Educational Evaluation and Decision Making ซึ่งตีพิมพ์ในปี 1971 และปรับปรุงอีกครั้งในปี 2007 ในหนังสือ Evaluation Theory Models and Applications โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินบริบท (Context Evaluation) หมายถึง การประเมินเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น (Need) ปัญหา (Problem) คุณสมบัติที่มีค่า (Assets) และโอกาส (Opportunities) ที่จะเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขแวดล้อมหนึ่งที่กำหนด การประเมินบริบท 4 ส่วนนี้มีความสำคัญที่จะนำไปสู่การออกแบบโครงการ แผนงาน และการให้บริการที่มีความเหมาะสมเป็นไปได้ ทั้งนี้การประเมินบริบทมีวัตถุประสงค์คือ

1) กำหนดขอบเขตและบรรยายเกี่ยวกับความตั้งใจให้บริการ

2) จำแนกผู้รับผลประโยชน์ที่ตั้งใจให้บริการ (หรือกลุ่มเป้าหมาย) และประเมินความต้องการจำเป็นของกลุ่มบุคคลดังกล่าว

3) จำแนกปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เป็นบ่อเกิดของความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับประโยชน์หรือกลุ่มเป้าหมายนั้น

4) จำแนกความเกี่ยวข้องระหว่างคุณสมบัติที่มีค่าและโอกาสการได้รับทุนอุดหนุนที่สามารถนำไปใช้กำหนดเป้าหมายความต้องการจำเป็นนั้น

5) จัดเตรียมข้อมูลพื้นฐานสำหรับการกำหนดเป้าหมายมุ่งการปรับปรุง

6) ประเมินความชัดเจนและความเหมาะสมเป็นไปได้ของเป้าหมายมุ่งการปรับปรุง

7) จัดเตรียมข้อมูลพื้นฐานสำหรับการตัดสินผลลัพธ์ของเป้าหมายมุ่งการปรับปรุงหรือความพยายามในการให้บริการ

การประเมินบริบทอาจจะประเมินได้ทั้งก่อน ระหว่างหรือแม้กระทั่งหลังการดำเนินโครงการ แผนงาน หรือสิ่งแทรกแซง (Intervention) อื่นๆ ในกรณีประเมินบริบทก่อนการดำเนินโครงการ องค์กรหรือหน่วยงานจะใช้ผลจากการประเมินบริบทเพื่อช่วยจัดลำดับความสำคัญและกำหนดเป้าหมายสำหรับโครงการนั้น แต่ถ้าเป็นการประเมินบริบทระหว่างหรือหลังดำเนินโครงการหรือสิ่งแทรกแซงอื่น ๆ องค์กรและหน่วยงาน จะดำเนินการและจัดทำรายงานการประเมินบริบทควบรวมไปกับการประเมินปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต กรณีนี้การประเมินบริบทจึงมีประโยชน์สำหรับการตัดสินใจกำหนดป้าหมายของโครงการและช่วยให้ผู้รับบริการได้ประเมินว่าโครงการหรือสิ่งแทรกแซงดังกล่าวมีคุณประโยชน์ตอบสนองหรือเป็นไปตามความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์หรือไม่เพียงไร

เทคนิควิธีการที่ใช้ในการประเมินบริบท ควรใช้วิธีการเก็บรวบรวมสารสนเทศอย่างหลากหลาย ครอบคลุมสมาชิกที่เป็นประชากรเป้าหมายรวมทั้งสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้นซึ่งโดยปกติมักเริ่มจากการซักถามผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อช่วยระบุขอบข่ายการศึกษา หลังจากนั้นนักประเมินอาจจะทำการทดสอบสมมุติฐานเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการรับบริการหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการให้บริการ ซึ่งอาจทำได้โดยการทบทวนเอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลภูมิหลังและการปฏิบัติงานของบุคคล การจัดเวทีรับฟังจากชุมชน การทดสอบและการสัมภาษณ์ผู้รับประโยชน์รวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนอื่น ๆ ในกรณีที่ผู้รับประโยชน์และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนผู้รับบริการจากโครงการหรือสิ่งแทรกแซงเป็นประชากรที่มีจำนวนมาก นักประเมินอาจใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแล้วสร้างแบบสอบถามหรือแบบสำรวจความต้องการจำเป็นและทำการทดสอบสมมุติฐานเปรียบเทียบความต้องการจำเป็นจำแนกตามกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวกับโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น

ผลการประเมินบริบทสามารถนำมาใช้ได้อย่างกว้างขวางยกตัวอย่างเช่น ผู้บริหารสามารถนำผลการประเมินที่ได้ไปใช้สื่อสารกับสมาชิกในองค์กรเพื่อแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน ความต้องการจำเป็น คุณสมบัติที่มีค่า โอกาส และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาขององค์กร แต่สำหรับนักพัฒนาโครงการก็สามารถที่จะนำผลการประเมินบริบทไปใช้เพื่อสนับสนุนขอรับทุนหรือจัดทำสัญญาต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการดังกล่าว ในขณะที่องค์กรให้บริการทางสังคมหรือองค์กรการกุศลอาจใช้สารสนเทศจากผล

ประเมินบริบทเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาคณะทำงานหรือเพื่อจำแนกจัดลำดับให้ความช่วยเหลือประชากรเป้าหมาย สำหรับโรงเรียนนั้นก็อาจใช้การประเมินบริบทเพื่อให้ความช่วยเหลือนักเรียนและผู้ปกครองในการชี้แนะและพัฒนาความก้าวหน้าทางการเรียนให้ดียิ่งขึ้น ในส่วนของนักประเมินก็ต้องใช้ผลการประเมินบริบทเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ได้อย่างเหมาะสมและมีความสัมพันธ์กับแผนงานโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) จุดมุ่งเน้นหลักของการประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อช่วยจัดลำดับโครงการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความต้องการจำเป็น โดยการศึกษาและตรวจสอบอย่างละเอียดถี่ถ้วนเกี่ยวกับแนวทางต่าง ๆ ที่มีศักยภาพหรือมีความเป็นไปได้มากที่สุด ในอันที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การประเมินปัจจัยนำเข้าจะเป็นตัวบ่งบอกล่วงหน้าถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวหรือประสิทธิผลของความพยายามเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่โครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ ต้องการให้เกิด จุดมุ่งเน้นประการที่สองของการประเมินปัจจัยนำเข้า ก็เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางที่เป็นทางเลือกต่าง ๆ และเพราะเหตุใดจึงเลือกแนวทางนั้น ในกรณีเช่นนี้สารสนเทศที่ได้จากการประเมินปัจจัยนำเข้าจะมีความสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับบ่งบอกให้เห็นถึงความรับผิดรับชอบ (Accountability) ใด ๆ ของผู้พัฒนาโครงการที่พยายามออกแบบและปรับปรุงงบประมาณใด ๆ ของโครงการหรือสิ่งแทรกแซงดังกล่าว นอกจากนี้แล้วการประเมินปัจจัยนำเข้าก็จะช่วยจำแนกและจัดลำดับแนวทางที่เกี่ยวข้องให้แก่ผู้มีหน้าที่ตัดสินใจได้ใช้เป็นทางเลือกสำหรับการดำเนินงานต่อไป โดยสรุปการประเมินปัจจัยนำเข้า ก็เพื่อช่วยผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายตอบสนองความต้องการจำเป็นให้แก่ผู้รับประโยชน์ก่อให้เกิดแผนงานที่ปฏิบัติได้จริงและใช้งบประมาณได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งการบันทึกและสร้างสำนึกรับผิดรับชอบเกี่ยวกับการได้มาซึ่งทรัพยากรและวิธีการดำเนินงานในแผนงานนั้น ๆ นอกจากนี้แล้วหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อช่วยให้ผู้นำโครงการหลีกเลี่ยงความสูญเปล่าใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการใช้นวัตกรรมหรือโครงการที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าถึงทรัพยากรที่จะต้องสูญเสียไป

นักประเมินสามารถทำการประเมินปัจจัยนำเข้าได้หลายขั้นตอนโดยไม่จำเป็นต้องกระทำตามลำดับต่อเนื่องกัน นักประเมินอาจเริ่มจากการทบทวนปฏิบัติงานที่จะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์และตอบสนองความต้องการจำเป็นที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งทำได้ตามขั้นตอนหรือวิธีการต่าง ๆ ได้แก่

1) การทบทวนวรรณกรรมหรือเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) การตรวจเยี่ยมโครงการตัวอย่างหรือโครงการที่มีลักษณะคล้ายกัน

3) การปรึกษาผู้เชี่ยวชาญและตัวแทนจากรัฐบาล

4) สืบค้นสารสนเทศเกี่ยวกับการให้บริการจากแหล่งสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต

5) ทบทวนเอกสารบทความเกี่ยวกับรายงานผู้บริโภคหรือเอกสารอื่น ๆ ที่ตีพิมพ์เรื่องราวที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และการให้บริการ

6) การชี้ชวนให้ผู้ปฏิบัติงานจัดทำข้อเสนอ

นักประเมินอาจจัดสารสนเทศเหล่านี้อย่างเป็นหมวดหมู่ไว้ในห้องวางแผนโดยเฉพาะและจัดกลุ่มที่ศึกษาเฉพาะเพื่อทำการสืบค้นหรือดำเนินการจัดทำแผนสัมมนาโดยตรงเกี่ยวกับการวิเคราะห์วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในโครงการ นักประเมินต้องใช้สารสนเทศที่ได้ทั้งหมดเพื่อนำไปสู่การได้กลยุทธ์หรือแนวทางการดำเนินงานที่มีแนวโน้มศักยภาพก่อให้เกิดการยอมรับได้ต่อการนำไปใช้ ทั้งนี้โดยอาจจัดลำดับแนวทางการดำเนินงานดังกล่าวโดยอาศัยหรือพิจารณาจากเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้

1) ตอบสนองการบรรลุความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับประโยชน์

2) ตอบสนองต่อเป้าหมายที่เป็นปัญหาขององค์กร

3) ศักยภาพของประสิทธิผล

4) ต้นทุนที่ต้องใช้

5) สอดคล้องมีอยู่จริงในทางการเมือง

6) มีความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการ

7) มีศักยภาพเพียงพอที่จะก่อให้เกิดผลกระทบภายนอกพื้นที่หนึ่ง ๆ

ต่อจากนั้นนักประเมินสามารถที่จะให้คำแนะนำแก่ผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจว่าควรจะเลือกหรือค้นหาแนวทางการดำเนินงานหรือไม่อย่างไร ในกรณีที่เป็นการค้นหานวัตกรรมหรือแนวทางการดำเนินงานใหม่ ๆ นักประเมินและผู้รับบริการอาจจัดทำเกณฑ์อย่างเป็นเอกสารชัดจนที่นวัตกรรมนั้นต้องบรรลุและจัดลำดับข้อเสนอแนวทางต่าง ๆ ตามเกณฑ์ที่ต้องการบรรลุซึ่งเลือกไว้แล้ว ในลำดับต่อไปนักประเมินอาจจัดลำดับข้อเสนอหรือแนวทางที่มีศักยภาพแก่การยอมรับได้และชี้แนะแนวทางหรือคุณลักษณะที่ดีที่สุดให้แก่องค์กรหรือหน่วยงานว่าควรจะดำเนินการอย่างไร นอกจากนั้นนักประเมินก็อาจทำได้โดยการจัดให้มีการรับฟังเพื่อให้ได้สารสนเทศเพิ่มเติมจากผู้ปฏิบัติหรือผู้บริหารเกี่ยวกับข้อเสนอหรือแนวทางต่าง ๆ ที่ดีที่สุดสำหรับเป็นทางเลือกการตัดสินใจให้แก่หน่วยงานองค์กรนั้น ๆ

การประเมินปัจจัยนำเข้า นำไปประยุกต์ใช้ได้หลายกรณี อาทิ ผู้บริหารใช้สำหรับจัดทำข้อเสนอเพื่อขอรับเงินลงทุนสนับสนุนการดำเนินงานจากคณะกรรมการกำหนดนโยบายในหน่วยงานหนึ่ง ๆ โรงเรียนหรือหน่วยงานทางการศึกษาใช้สำหรับจัดทำข้อเสนอเพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนแผนงาน โครงการทางการศึกษา ในขณะเดียวกันผู้กำหนดนโยบายหรือผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจทางการศึกษาก็ใช้สำหรับการพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับความคุ้มค่าหรือประสิทธิผลที่จะได้รับเมื่อเปรียบเทียบกับต้นทุนหรืองบประมาณที่ต้องจัดสรรให้กับโครงการหรือนวัตกรรมทางการศึกษาใหม่ ๆ

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการตรวจสอบการนำแผนงานหรือโครงการไปใช้หรือตรวจสอบการดำเนินงานการใช้แผนงาน โครงการ วัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งของการประเมินกระบวนการก็คือ การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้จัดการและผู้ปฏิบัติงานในโครงการนั้น ๆ เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโครงการว่าเป็นไปตามตารางเวลาที่กำหนดหรือไม่ การใช้งบประมาณและประสิทธิภาพเป็นอย่างไร สำหรับวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งก็เพื่อชี้แนะแนวทางให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในการปรับปรุงการใช้งบประมาณและแนวทางการดำเนินงานของโครงการให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น เพราะโดยปกติแล้วเมื่อมีการเริ่มต้นการดำเนินงานของโครงการหรือแผนงานผู้ปฏิบัติงานย่อมไม่สามารถที่จะกำหนดสิ่งต่างๆ ได้ทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดกิจกรรม การใช้บุคลากร งบประมาณ หรืออื่น ๆ ดังนั้นการได้รับสารสนเทศจากการประเมินกระบวนการก็สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ในโครงการให้สามารถดำเนินการต่อไปและมีความเป็นไปได้ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ ในการประเมินกระบวนการนั้น ควรทำการเปรียบเทียบระหว่างกิจกรรมและค่าใช้จ่ายจริง กับกิจกรรมในแผนงาน โครงการ และงบประมาณที่กำหนดไว้ว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงไร รวมทั้งบรรยายให้เห็นถึงปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับการนำโครงการไปใช้และท้ายที่สุดก็ควรจัดทำรายงานที่ผู้ร่วมโครงการหรือผู้ทำการสังเกตได้ตัดสินคุณภาพของกระบวนการใช้โครงการ แผนงานดังกล่าว

นักประเมินกระบวนการจำเป็นต้องดำเนินการค่อนข้างมากในการควบคุมกำกับและจัดทำเอกสารเกี่ยวกับกิจกรรมของโครงการหรือตัวแทรกแซง ซึ่งอาจเริ่มจากการทบทวนกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้อง แผนการปฏิบัติงาน งบประมาณและการประเมินภูมิหลังของโครงการหรือสิ่งที่แทรกแซงเพื่อที่จะพิจารณาว่ากิจกรรม

อะไรที่ควรต้องกำกับในโครงการหรือสิ่งแทรกแซงดังกล่าว การพิจารณาตัวอย่างที่เป็นไปได้ในการให้บริการกลุ่มผู้รับประโยชน์ การฝึกอบรม ให้คำปรึกษาทีมผู้ปฏิบัติงาน การจัดประชุมทีมผู้ปฏิบัติงาน การควบคุมกำกับผังงาน (Work Flow) การบำรุงรักษาตรวจสอบเครื่องอุปกรณ์ การจัดลำดับและแจกจ่ายวัสดุ การควบคุมค่าใช้จ่าย การจัดการสารสนเทศของโครงการเหล่านี้เป็นต้น

เทคนิควิธีที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศในการประเมินกระบวนการนั้น นักประเมินควรใช้วิธีการที่ไม่ก่อให้เกิดการรบกวน แก่ผู้ปฏิบัติงานให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในขณะเดียวกันก็ต้องสร้างสัมพันธภาพที่ดีแก่ผู้ปฏิบัติงานในโครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน นักประเมินอาจพิจารณาภาพรวมว่ากิจกรรมหรือการดำเนินงานของโครงการดังกล่าวเป็นอย่างไร โดยการตรวจเยี่ยมและสังเกตที่ศูนย์ของกิจกรรมนั้น การทบทวนวิเคราะห์เอกสารที่ปรากฏ เช่น แผนปฏิบัติงานงบประมาณ รายงานบัญชีและระยะเวลาการจัดประชุม การเข้าร่วมประชุมกับทีมปฏิบัติงานและการสัมภาษณ์บุคคลหลัก หลังจากนั้นนักประเมินต้องจัดทำรายงานสรุปเกี่ยวกับแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อค้นพบและประเด็นการสังเกต นักประเมินควรแสดงให้เห็นเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ของกระบวนการอย่างชัดเจนตามที่ได้จากผู้ปฏิบัติงาน พร้อมทั้งนำเสนอรายงานนี้ในการประชุมทีมผู้ปฏิบัติงานและเชื้อเชิญผู้อำนวยการของทีมผู้ปฏิบัติงานให้เป็นผู้นำในการอภิปรายเกี่ยวกับข้อค้นพบซึ่งปรากฏในรายงาน ทีมงานของโครงการอาจจะใช้รายงานเพื่อการตัดสินใจให้เหมาะกับการปฏิบัติงานของตนต่อไป ต่อจากนั้นนักประเมินก็ควรทบทวนเกี่ยวกับแผนงานการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งต่อไป รวมทั้งการจัดทำรายงานตามลำดับ โดยการสอบถามความคิดเห็นข้อเสนอแนะจากทีมผู้ปฏิบัติงานถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมเพื่อที่จะทำให้ได้สารสนเทศที่มีประโยชน์มากที่สุด ในการจัดประชุมนำเสนอรายงานให้กับทีมผู้ปฏิบัติงานในครั้งต่อไป ซึ่งทีมผู้ปฏิบัติงานก็อาจจะให้ข้อเสนอแนะที่ดีเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินว่าควรจะเก็บอย่างไร เช่น อาจใช้การสังเกต บันทึกการปฏิบัติงานประจำวันของทีมผู้ปฏิบัติงานการสัมภาษณ์และการใช้แบบสอบถาม เป็นต้น นอกจากนั้นนักประเมินก็ควรจะสอบถามผู้ปฏิบัติงานถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมหรือดีที่สุดสำหรับการใช้ประโยชน์จากรายงานการประเมินช่วงถัดไปนักประเมินกระบวนการควรจัดลำดับรายงานโดยพิจารณาว่าจะก่อให้เกิดผลดีที่สุดแก่ทีมผู้ปฏิบัติงานในการนำไปใช้ในแผนปฏิบัติงานและบูรณาการเข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยรอบโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น นักประเมินควรจะต้องบรรยายให้เห็นถึงสิ่งที่เบี่ยงเบนออกไปจากแผนงานที่กำหนดและควรชี้ให้เห็นถึงความผันแปรเหล่านี้ว่ามีลักษณะอย่างไรเมื่อพิจารณาจากความแตกต่างระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคลหรือสถานที่ที่แตกต่างเบี่ยงเบนไปจากแผนงานนั้น

ผลการประเมินกระบวนการนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายกรณียกตัวอย่าง เช่น สมาชิกในทีมงานใช้สำหรับชี้แนะแนวทางการดำเนินกิจกรรม แก้ไขแผนงานที่ผิดพลาดและจัดทำบันทึกความรับผิดชอบ ผู้จัดการบางคนใช้ตารางหรือปฏิทินสะท้อนผลกลับผลการประเมินกระบวนการที่จัดทำตามปกติหรือสม่ำเสมอเพื่อทำให้ทีมผู้ปฏิบัติงานรักษาหน้าที่และความรับผิดชอบของตน การประเมินกระบวนการยังช่วยให้บุคคลภายนอกได้เรียนรู้ว่าอะไรคือสิ่งสำคัญที่ต้องทำและอะไรคือต้นทุนค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียในกรณีที่พวกตนต้องการกระทำในลักษณะที่คล้าย ๆ กันนี้

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) วัตถุประสงค์หลักของการประเมินผลผลิตก็เพื่อสอบวัด ตีความ และตัดสินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซงว่าตอบสนองบรรลุความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับประโยชน์หรือไม่ นอกจากนั้นการประเมินผลผลิตก็ยังต้องประเมินผลลัพธ์ (Outcomes) ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งที่เป็นไปในทางบวกและทางลบอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นบ่อยครั้งที่นักประเมินยังขยายขอบเขตการประเมินผลผลิตไปสู่การประเมินในสิ่งที่เรียกว่า ผลลัพธ์ระยะยาวอีกด้วย

การประเมินผลผลิตควรดำเนินการโดยอาศัยการรวบรวมและวิเคราะห์การตัดสินของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมินนั้น ในบางครั้งก็อาจทำการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมินอื่นซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกันและก็มีอยู่บ่อย ๆ ที่ผู้รับบริการจากโครงการต้องการจะรู้ว่าโครงการดังกล่าวได้ผลสัมฤทธิ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่และมีประโยชน์คุ้มกับการลงทุนดำเนินการเพียงไร ดังนั้นในทางที่เหมาะสมแล้วนักประเมินก็ควรที่วิเคราะห์ตีความให้เห็นว่าจุดอ่อนของการใช้โครงการหรือแผนปฏิบัติงานส่วนใดที่เป็นสาเหตุทำให้ได้ผลลัพธ์อ่อนด้อยลงไปด้วย เทคนิควิธีการที่ใช้ประเมินผลผลิตมิได้กำหนดไว้อย่างเป็นแบบแผนตายตัว แต่นักประเมินอาจต้องใช้วิธีการอย่างหลากหลายร่วมกันเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาผลลัพธ์ทั้งหมดของสิ่งที่ได้รับการประเมิน รวมทั้งยังช่วยในการตรวจสอบข้ามกันไปมาระหว่างข้อค้นพบที่หลากหลายอีกด้วย

ในการประเมินผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ที่กำหนดนั้น นักประเมินจำเป็นต้องศึกษา ค้นหาผลลัพธ์ที่มิได้คาดหมายด้วย ทั้งผลลัพธ์ในเชิงบวกและเชิงลบโดยการรับฟังความคิดเห็นหรือสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับสิ่งที่ได้รับการประเมินเพื่อที่จะทำการทดสอบสมมุติฐานเกี่ยวกับผลลัพธ์ให้ครอบคลุมทุก ๆ ด้าน และสืบหาข้อเท็จจริงอย่างรอบคอบสำหรับยืนยันหรือไม่ยืนยันสมมุติฐานเกี่ยวกับผลลัพธ์ดังกล่าว นอกจากนี้แล้วนักประเมินอาจใช้วิธีการศึกษารายกรณีโดยเลือกบุคคลที่ได้รับประสบการณ์จากโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมินเพื่อทำการสัมภาษณ์ระดับลึกเกี่ยวกับผลที่เกิดจากโครงการดังกล่าว หรือนักประเมินอาจใช้วิธีการสำรวจความคิดเห็นทางโทรศัพท์หรือทางจดหมายของกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการเพื่อให้ตัดสินใจเกี่ยวกับการได้รับบริการตามมุมมองของแต่ละคนทั้งที่เป็นภาพบวกและภาพลบ ยิ่งไปกว่านั้นนักประเมินก็อาจจะให้ผู้เข้าร่วมโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมินเขียนเสนอตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการได้รับบริการและก่อให้เกิดผลดีต่อการปฏิบัติงานของตนเช่น ผลผลิตของงานที่เพิ่มขึ้น หรือตำแหน่งหน้าที่การงานใหม่ที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งนักประเมินอาจใช้การสังเกตเพื่อจำแนกและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มบุคคลโดยเปรียบเทียบตามรายการตรวจสอบผลลัพธ์กับโครงการให้บริการอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับโครงการที่ได้รับการประเมิน

การจัดทำรายงานข้อค้นพบจากการประเมินผลผลิตอาจทำให้แตกต่างกันตามขั้นตอน กล่าวคือนักประเมินอาจจัดทำรายงานผลผลิตที่เกิดขึ้นในแต่ละวงรอบของโครงการ รายงานดังกล่าวนี้ควรจะแสดงให้เห็นว่าโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้นๆ ได้บรรลุเป้าหมายความต้องการจำเป็นเพียงไร ในขณะที่รายงานเมื่อสิ้นสุดวงรอบทั้งหมดของโครงการ ควรเป็นรายงานที่นำเสนอให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์สรุปรวมทั้งหมดของโครงการดังกล่าว ดังนั้นรายงานผลการประเมินผลผลิต จึงต้องเป็นการสรุปตีความให้เห็นถึงผลที่ชัดเจนในการตอบสนองความต้องการจำเป็น ต้นทุนที่ใช้ดำเนินการและผลตอบแทนหรือ ผลการปฏิบัติทั้งหมดที่ได้รับในแผนงาน โครงการนั้นๆ นักประเมินยังต้องจัดทำรายงานการศึกษาติดตามเพื่อแสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ระยะยาวที่เกิดขึ้นอีกด้วย นอกจากนั้นบางกรณีอาจต้องจัดทำรายงานวิเคราะห์และบูรณาการผลที่ได้รับทั้งหมดเข้าด้วยกันเพื่อเสนอต่อกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มหรือแต่ละบุคคล

ผลการประเมินผลผลิตนั้น ประชาชนทั่วไปนำมาใช้เพื่อประกอบการตัดสินใจว่าโครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซงนั้นมีคุณประโยชน์เพียงพอต่อการนำไปดำเนินการต่อเนื่องต่อไป หรือควรดำเนินการซ้ำอีกหรือควรขยายขอบเขตการนำไปใช้ในสถานการณ์หรือสถานที่อื่นๆ ต่อไปในขณะเดียวกันสถาบันและหน่วยงานก็ยังใช้สำหรับปรับเปลี่ยนหรือแทนที่แผนการปฏิบัติในการที่จะทำให้เกิดประสิทธิผลได้มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับต้นทุนและตอบความต้องการจำเป็นของสมาชิกทั้งหมดที่เน้นประชากรเป้าหมาย ผลจากการประเมินผลผลิตมีความสำคัญในทางจิตวิทยาเป็นอย่างมาก เมื่อผลจากการประเมินแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จและความงอกงามที่เกิดขึ้นจากแนวทางที่ชาญฉลาดในการดำเนินโครงการ ผลการประเมินเช่นนี้นับเป็นสิ่ง

เสริมแรงที่ดีสำหรับทั้งทีมปฏิบัติงานในโครงการและผู้รับบริการจากโครงการหรืออาจจะเป็นสิ่งที่ทำลายลดทอนแรงจูงใจก็ได้ ถ้าหากผลที่ได้จากการประเมินผลผลิตนั้นมีความอ่อนด้อยหรือไม่แสดงถึงความงอกงามใด ๆ ที่จะพึงได้รับจากโครงการนั้น ๆ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

ผลการทบทวนหนังสือ “เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่” (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550) พบว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9) ที่พระราชทานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 โดยที่แนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนรากฐานของภูมิสังคมของไทยเป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่ความสุขในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง โดยความหมายและสาระสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้ผู้ผลิต หรือผู้บริโภค พยายามเริ่มต้นผลิต หรือบริโภคภายใต้ขอบเขตข้อจำกัดของรายได้ หรือทรัพยากรที่มีอยู่ไปก่อน ซึ่งก็คือหลักในการลดการพึ่งพา เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตัวเอง และลดภาวะการเสี่ยงจากการไม่สามารถควบคุมระบบตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. เศรษฐกิจพอเพียง สามารถประยุกต์ใช้ได้ทุกระดับ ทุกสาขา ทุกภาคของเศรษฐกิจ ไม่จำเป็นจะต้องจำกัดเฉพาะแต่ภาคเกษตร หรือ ภาคชนบท แม้แต่ภาคการเงิน ภาคอสังหาริมทรัพย์ และการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ โดยมีหลักการที่คล้ายคลึงกันคือ เน้นการเลือกปฏิบัติอย่างพอประมาณ มีเหตุมีผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองและสังคม

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วยคุณสมบัติ 3 ประการ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

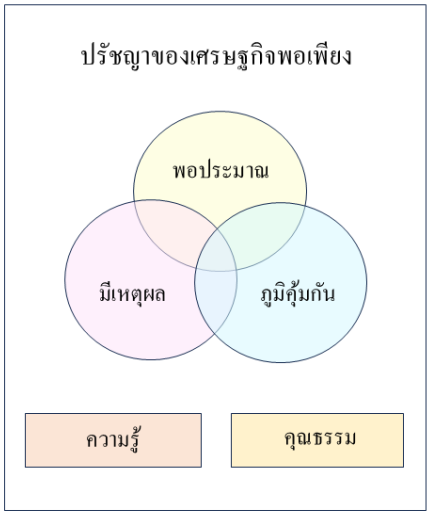
โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ได้แก่

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตแลมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 1 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. ความพอประมาณ หมายถึงความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดบังตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมี "เงื่อนไข" ของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้นั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ
2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ที่มา: มูลนิธิชัยพัฒนา (2550)

ตัวอย่างพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

1. เป้าหมายการพัฒนาเป็นลำดับขั้น

"..... การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลาดับต่อไป...."

พระราชดำรัส วันที่ 18 กรกฎาคม 2517

".. เมื่อปี 2517 วันนั้นฉันพูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินได้ ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอกินก็ยิ่งดี .."

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม 2541

"..... คนไม่เข้าใจว่ากิจการใหญ่ๆ เหมือนสร้างเขื่อนป่าสักก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน เขานึกว่าเป็นเศรษฐกิจใหม่ เป็นเศรษฐกิจที่ห่างไกลจากเศรษฐกิจพอเพียง แต่ที่จริงแล้วเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน ...."

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม 2542

2. ความพอประมาณในการผลิตและบริโภค

“..... การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้น หมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตนเอง ความพอเพียงนั้นมิได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก....”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 5 ธันวาคม 2539

“..... ฉันพูดเศรษฐกิจพอเพียง ความหมายคือ ทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะตัวเอง คือทำจากรายได้ 200-3,000 บาท ขึ้นไปเป็น 20,000–30,000 บาท คนชอบเอาคำพูดของฉัน เศรษฐกิจพอเพียงไปพูดกันเลอะเทอะ เศรษฐกิจพอเพียง.... ที่ฉันคิดคือเป็น Self-Sufficiency of Economy เช่น ถ้าเขาต้องการดูทีวี ก็ควรให้เขามีดู .... ในหมู่บ้านไกลๆ ที่ฉันไปเขามีทีวีดูแต่ใช้แบตเตอรี เขาไม่มีไฟฟ้า แต่ถ้า Sufficiency นั้น มีทีวีเขาฟุ่มเฟือยเปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตัดสูทใส่ ....”

พระราชดำรัส ณ พระตาหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล
วันที่ 17 มกราคม 2544

3. ความมีเหตุผลในการใช้ทรัพยากร

“..... เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาของเศรษฐกิจ การที่ต้องใช้รถไถต้องไปซื้อ เราต้องใช้ต้องหาเงินมาสำหรับซื้อน้ำมันสำหรับรถไถ เวลารถไถเก่าเราต้องยิ่งซ่อมแซม แต่เวลาใช้นั้นเราก็ต้องป้อนน้ำมันเป็นอาหาร เสร็จแล้วมันคายควัน ควันเราสูดไปแล้วก็ปวดหัว ส่วนควายเวลาเราใช้เราก็ต้องป้อนอาหาร ต้องให้หญ้าให้อาหารมันกิน แต่ว่ามันคายออกมา ที่มันคายออกมาก็เป็นปุ๋ย แล้วก็ใช้ได้สำหรับให้ที่ดินของเราไม่เสีย....”

พระราชดำรัส เนื่องในพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 9 พฤษภาคม 2529

“..... เศรษฐกิจพอเพียง เรามีเครื่องปั่นไฟก็ใช้เครื่องปั่นไฟ หรือถ้าขั้นโบราณกว่า มีดก็จุดเทียน คือมีทางที่จะแก้ปัญหาเสมอ ฉะนั้น เศรษฐกิจพอเพียงก็มีเป็นขั้นๆ แต่จะบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ให้พอเพียงเฉพาะตัวเองร้อยเปอร์เซ็นต์ที่เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน ต้องมีการช่วยกัน ถ้ามีการช่วยกัน แลกเปลี่ยนกัน ก็ไม่ใช่พอเพียงแล้ว แต่ว่าพอเพียงในทฤษฎีในหลวงนี้ คือ ให้สามารถที่จะดำเนินงานได้....”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 5 ธันวาคม 2542

4. ภูมิคุ้มกัน

“..... ตามปกติคนเราชอบดูสถานการณ์ในทางดี ที่เขาเรียกว่าเล็งผลเลิศก็เห็นว่าประเทศไทย เรานี่ก้าวหน้าดี การเงินการอุตสาหกรรมการค้าดี กำไร อีกทางหนึ่งก็ต้องบอกว่าเรากำลังเสื่อมลงไปใหญ่ ทฤษฎีว่า ถ้ามีเงินเท่านั้นๆ มีการกู้เท่านั้นๆ หมายความว่าเศรษฐกิจก้าวหน้า แล้วก็ประเทศก็เจริญก็หวังว่าจะเป็นมหาอำนาจ ขอโทษเลยต้องเตือนเขาว่า จริงตัวเลขดี แต่ว่าถ้าเราไม่ระมัดระวังในความต้องการพื้นฐานของประชาชนนั้นไม่มีทาง....”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 5 ธันวาคม 2536

“..... ที่เป็นห่วงนั้น เพราะแม้ในเวลา 2 ปี ที่เป็นปีกาญจนาภิเษกก็ได้เห็นสิ่งที่ทำให้เห็นได้ว่า ประชาชนยังมีความเดือดร้อนมาก และมีสิ่งที่ควรจะแก้ไขและดำเนินการต่อทุกด้าน มีภัยธรรมชาติกระหน่ำ ภัยธรรมชาตินี้เราคงสามารถที่จะบรรเทาได้หรือแก้ไขได้ เพียงแต่ว่าต้องใช้เวลาพอใช้ มีภัยที่มาจากจิตใจคน ซึ่งก็แก้ไขได้เหมือนกัน แต่ว่ายากกว่าภัยธรรมชาติ....”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม 2539

5. ความรู้

“..... เราไม่เป็นประเทศร่ำรวย เรามีพอสมควร พออยู่ได้ แต่ไม่เป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมาก เราไม่อยากเป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมาก เพราะถ้าเราเป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมากมีแต่ถดถอย ประเทศเหล่านั้นที่เป็นอุตสาหกรรมก้าวหน้า จะมีแต่ถอยหลังและถอยหลังอย่างน่ากลัว แต่ถ้าเรามีการบริหารแบบคนจน แบบที่ไม่ติดกับตำรามากเกินไป ทำอย่างสามัคคีนี่แหละ คือ เมตตากัน จะอยู่ได้ตลอดไป....”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม 2534

6. คุณธรรม

“..... พอเพียง มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย.... ซื่อตรง ไม่โลกอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมี มีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น....”

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม 2541

ทฤษฎีที่เป็นตัวอย่างของการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ที่เด่นชัดที่สุด คือ ทฤษฎีใหม่ ซึ่งสาระสำคัญของทฤษฎีใหม่ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1.ความสำคัญของทฤษฎีใหม่

- บริหารจัดการที่ดินแปลงเล็กเพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร
- คำนวณปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้เพียงพอต่อการเพาะปลูกตลอดปี
- วางแผนพัฒนาที่สมบูรณ์แบบสำหรับเกษตรรายย่อย เป็น 3 ระดับขั้นอย่างชัดเจนและเชื่อมโยงกัน

2.ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น

- เป้าหมาย : เกษตรกรมีผลผลิตพอกินตลอดปี
- กิจกรรมสำคัญ : แบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 4 ส่วน
  - ส่วนที่ 1 : 30% ขุดสระกักเก็บน้ำฝนใช้ทั้งปี เลี้ยงสัตว์/พืชน้ำ
  - ส่วนที่ 2 : 30% ปลูกข้าว
  - ส่วนที่ 3 : 30% ปลูกพืชหลังนา

- ส่วนที่ 4 : 10% ที่อยู่อาศัย โรงเรือน เลี้ยงสัตว์

• ตัวชี้วัดความสำเร็จ

- เกษตรกรพอกินตลอดปี
- ลดรายจ่าย
- เพิ่มรายได้จากผลผลิตที่เกินบริโภค (ถ้ามี)

• ปัจจัยสู่ความสำเร็จ / ปัจจัยที่จะทำให้ยืนหยัดในระดับนี้ได้

- เกษตรกรส่วนใหญ่เข้าใจในหลักการและปฏิบัติได้

3. ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2

• เป้าหมาย : ชุมชนเข้มแข็ง ไม่เบียดเบียนกัน แบ่งปันและใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อลดต้นทุน/เพิ่มผลผลิต

• กิจกรรมสำคัญ : ชุมชนร่วมแรงและแบ่งปันทรัพยากรต่อไปนี้

- การผลิต : ร่วมแรงกันผลิตตั้งแต่ หาพันธุ์พืช เตรียมดิน น้ำ
- การตลาด : เมื่อได้ผลผลิตแล้ว ต้องหาและใช้โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น ใช้ลานตากข้าวร่วมกัน หายุ้งข้าว/ เครื่องสีข้าวรวม และร่วมกันจำหน่ายผลผลิตให้ได้ราคาดี
- การเป็นอยู่ : มีปัจจัยพื้นฐานเช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ
- สวัสดิการ : ชุมชนมีสถานีอนามัย มีกองทุนไว้กู้ยืม
- การศึกษา : ชุมชนมีบทบาทส่งเสริมการศึกษา เช่น กองทุนเพื่อ การศึกษาของเยาวชนในพื้นที่
- สังคมและศาสนา : ชุมชนเป็นที่รวมในการพัฒนาจิตใจ

• ตัวชี้วัดความสำเร็จ

- ผลผลิตชุมชนเพิ่มขึ้น และราคาผลผลิตสูงขึ้น
- มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนปัจจัยการผลิตในชุมชน

• ปัจจัยสู่ความสำเร็จ / ปัจจัยที่จะทำให้ยืนหยัดในระดับนี้ได้

- กิจกรรมทั้งหมดต้องได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน และทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้อง ทั้งส่วนราชการ มูลนิธิ และเอกชน โดยเฉพาะการสร้าง แหล่งกักเก็บน้ำ

4. ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3

• เป้าหมาย : เครือข่ายสังคมใหญ่เข้มแข็ง ชุมชน องค์กร ธุรกิจ แบ่งปัน ช่วยเหลือกัน ถ่ายทอดภูมิปัญญา เงินทุน/เทคโนโลยี เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และอยู่ ร่วมกันอย่างยั่งยืน

• กิจกรรมสำคัญ : ชุมชนเชื่อมโยงกับเครือข่ายต่างๆ เพื่อ

- รวมกันเป็นสหกรณ์ขายส่งเครื่องมืออุปกรณ์
- เชื่อมโยงกับแหล่งทุน สามารถเพิ่มศักยภาพในการผลิต
- เชื่อมโยงกับภาคเอกชน รับการถ่ายทอดเทคโนโลยี สำหรับการเพิ่ม มูลค่าผลิตภัณฑ์
- ร่วมมือกันขายผลผลิตตรงไปยังบริษัทผู้ซื้อรายใหญ่

• ตัวชี้วัดความสำเร็จ

- ผลผลิตชุมชนมีมูลค่าสูงขึ้น

• ปัจจัยสู่ความสำเร็จ / ปัจจัยที่จะทำให้ยืนหยัดในระดับนี้ได้

ผลจากการทบทวนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่สามารถสรุปกรอบโครงสร้างของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ได้ดังภาพที่ 2 โดยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้มีการผลิต และบริโภคตามศักยภาพของพื้นที่ เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรม โดยอยู่บนหลักของความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม ซึ่งเมื่อนำไปปรับใช้เป็นทฤษฎีใหม่ ก็จำแนกการพัฒนาในแต่ละระดับโดยมีเป้าหมายในแต่ละระดับอย่างชัดเจน ได้แก่ ความพอเพียงในระดับครัวเรือน ความพอเพียงในระดับชุมชน และความพอเพียง ในระดับพื้นที่

ภาพที่ 2 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

ที่มา: มูลนิธิชัยพัฒนา (2550)

ข้อดีหรือประโยชน์ของเกษตรทฤษฎีใหม่

1. ทำให้เกษตรกรพออยู่พอกินตามควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัด ไม่อดอยาก เลี้ยงตนเองในแบบพออยู่พอกินตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2. ในหน้าแล้งมีน้ำน้อย ก็สามารถมีน้ำเก็บไว้ปลูกผักโดยไม่ต้องเบียดเบียนหรือพึงพาชลประทาน

3. ปีใดที่ฝนตกตามฤดูกาลน้ำมีตลอดปี ก็สามารถจะสร้างรายได้ ได้มากขึ้น

4. ปีใดที่ฝนตกน้ำท่วมก็จะฟื้นตัวได้เร็ว และช่วยตัวเองได้เร็ว

5. เกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศจะสามารถเลี้ยงครอบครัว ให้มีชีวิตที่ดีตามสมควร บุตรหลานก็จะมีโอกาสได้รับการศึกษา ประชาชนในชุมชน ก็จะมีความรักความสามัคคีกัน เป็นชุมชนที่เข้มแข็งและมีความพร้อมที่จะเจริญก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ

2.4 แนวคิดด้านการสหกรณ์

แนวคิดด้านการสหกรณ์ (Cooperative Concept) มีพื้นฐานจากความคิดที่ว่า การรวมกลุ่มของบุคคลที่มีความต้องการหรือปัญหาร่วมกันสามารถสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับสมาชิกและชุมชนได้มากกว่าการทำงานเดี่ยว เป้าหมายของการจัดตั้งสหกรณ์ไม่เพียงเพื่อแสวงหากำไรสูงสุดเหมือนองค์กรธุรกิจทั่วไป แต่เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของสมาชิกผ่านการให้บริการ วิธีการผลิต หรือ การจัดจำหน่ายสินค้าที่ตอบโจทย์ความต้องการของสมาชิกอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส สหกรณ์เป็นรูปแบบองค์กรที่ส่งเสริมการพึ่งพาตนเองความมีส่วนร่วม และการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับฐานราก โดยมิติทางสังคมนี้มักเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ความหมายของสหกรณ์

กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2569) เสนอว่า นิยามตามองค์การสัมพันธภาพสหกรณ์ระหว่างประเทศ (ICA) สหกรณ์ คือ องค์การของบุคคลที่รวมกันด้วยความสมัครใจ เพื่อตอบสนองความต้องการและจุดมุ่งหมายร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยผ่านวิสาหกิจที่เป็นเจ้าของร่วมกันและควบคุมตามหลักประชาธิปไตย

นิยามตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 สหกรณ์ หมายถึง คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกสหกรณ์ผู้มีสัญชาติไทย โดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้

หลักการสหกรณ์

หลักการสหกรณ์สากล (Cooperative Principles) ซึ่งได้รับการบัญญัติโดย International Cooperative Alliance (ICA) หน่วยงานระดับโลกที่รวบรวมและสนับสนุนการพัฒนาการสหกรณ์ทั่วโลก หลักการสหกรณ์สากลเป็นชุดแนวทางที่ช่วยกำหนดการดำเนินงานของสหกรณ์เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม จำนวน 7 หลักการที่สำคัญ คือ

หลักการข้อที่ 1 การเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง (Voluntary and Open Membership) สหกรณ์เป็นองค์การที่เปิดรับบุคคลทั่วไปที่สามารถใช้บริการของสหกรณ์ได้ และเต็มใจจะรับผิดชอบในฐานะสมาชิก โดยไม่มีการกีดกันทางเพศ สังคม เชื้อชาติ การเมือง หรือศาสนา

หลักการข้อที่ 2 การควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย (Democratic Member Control) สหกรณ์เป็นองค์การประชาธิปไตยที่ควบคุมโดยสมาชิก ผู้ซึ่งมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจ สมาชิกมีสิทธิ์ออกเสียงเท่าเทียมกัน คือ "หนึ่งสมาชิก หนึ่งเสียง" (One member, one vote)

หลักการข้อที่ 3 การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก (Member Economic Participation) สมาชิกจะรวบรวมทุนในสหกรณ์อย่างเป็นธรรมและควบคุมทุนนั้นตามหลักประชาธิปไตย ทุนของสหกรณ์ส่วนหนึ่งมักเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของสหกรณ์ โดยสมาชิกจะได้รับผลตอบแทนจากทุนในอัตราที่จำกัด (ถ้ามี) และจัดสรรเงินปันผลตามส่วนของธุรกิจที่สมาชิกได้ทำกับสหกรณ์

หลักการข้อที่ 4 การปกครองตนเองและความเป็นอิสระ (Autonomy and Independence) สหกรณ์เป็นองค์การที่พึ่งพาตนเองและปกครองตนเอง หากสหกรณ์จะต้องมีข้อตกลงหรือสัญญากับองค์การอื่น ๆ รวมถึงรัฐบาล หรือจะต้องระดมทุนจากแหล่งภายนอก จะต้องกระทำภายใต้เงื่อนไขที่มั่นใจได้ว่าสหกรณ์ยังคงรักษาแนวทางประชาธิปไตยและอำนาจการปกครองตนเองไว้

หลักการข้อที่ 5 การศึกษา ฝึกอบรม และสารสนเทศ (Education, Training, and Information) สหกรณ์พึงจัดให้มีการศึกษาและการฝึกอบรมแก่สมาชิก ผู้แทนจากการเลือกตั้ง ผู้จัดการ และพนักงาน เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสหกรณ์ได้อย่างมีประสิทธิผล รวมทั้งการให้ข่าวสารแก่สาธารณชนเกี่ยวกับคุณประโยชน์ของการสหกรณ์

หลักการข้อที่ 6 การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ (Cooperation among Cooperatives) สหกรณ์จะให้บริการแก่สมาชิกได้อย่างมีประสิทธิผลสูงสุด และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ขบวนการสหกรณ์ได้ โดยการประสานงานร่วมมือกันในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับระหว่างประเทศ

หลักการข้อที่ 7 การเอื้ออาทรต่อชุมชน (Concern for Community) สหกรณ์พึงทำงานเพื่อการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นให้มีความยั่งยืน ตามนโยบายที่เห็นพ้องชอบด้วยโดยมวลสมาชิก

หลักการเหล่านี้เชื่อมโยงโดยตรงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยสหกรณ์มีบทบาทในการจัดหาสินค้าและบริการที่เอื้อต่อความอยู่ดีมีสุข ลดความเหลื่อมล้ำ และเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างต่อเนื่อง การปฏิบัติตามหลักการเหล่านี้อย่างจริงจังสามารถช่วยให้สหกรณ์สร้างคุณค่าให้กับสมาชิกและชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และแม้แต่สิ่งแวดล้อม เพราะหลักการ “Concern for Community” เน้นการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นหัวใจของการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าของประชาชน

ด้วยเหตุนี้ แนวคิดสหกรณ์และหลักการสหกรณ์สากลจึงเป็นรากฐานสำคัญของการวิเคราะห์การบริหารจัดการสหกรณ์บริการ เพราะมันทำให้เข้าใจว่าความสำเร็จของสหกรณ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกลยุทธ์ทางธุรกิจเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องผสานกับการมีส่วนร่วมของสมาชิก การตัดสินใจเชิงประชาธิปไตย และการสานสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ

"คุณค่าของสหกรณ์" (Cooperative Values)

“สหกรณ์อยู่บนพื้นฐานแห่งคุณค่าของการช่วยตนเอง ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความเป็นประชาธิปไตย ความเสมอภาค ความเที่ยงธรรม และความเป็นเอกภาพ สมาชิกสหกรณ์เชื่อมั่นในคุณค่าทางจริยธรรมแห่งความสุจริต ความเปิดเผย ความรับผิดชอบต่อสังคม และความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น โดยสืบทอดประเพณีปฏิบัติของผู้ริเริ่มการสหกรณ์"

"อุดมการณ์สหกรณ์" (Cooperative Ideology)

อุดมการณ์สหกรณ์ คือ “ความเชื่อร่วมกันที่ว่าการช่วยตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามหลักการสหกรณ์ซึ่งจะนำไปสู่การกินดี อยู่ดี มีความเป็นธรรม และสันติสุขในสังคม”

"วิธีการสหกรณ์" (Cooperative Practices)

วิธีการสหกรณ์ คือ “การนำหลักการสหกรณ์มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรม ทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อประโยชน์ของมวลสมาชิกและชุมชน โดยไม่ละเลยหลักการธุรกิจที่ดี”

2.5 แนวคิดด้านการดำเนินโครงการ

จากคู่มือโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 (กองพัฒนาระบบสนับสนุนการสหกรณ์, 2569) มีรายละเอียดและขั้นตอนการดำเนินงานโดยสรุป ดังนี้

1. คุณสมบัติของสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการ

1) สมาชิกต้องไม่เคยได้รับการสนับสนุนจากโครงการอื่นของรัฐในลักษณะเดียวกัน

2) มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิทำกินในพื้นที่ถูกต้องตามกฎหมาย หากเป็นที่เช่าทำกินต้องมีระยะเวลาในการเช่าต่อเนื่องครอบคลุมระยะเวลาโครงการและได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่ดินให้ดำเนินการตามโครงการได้

3) พื้นที่ทำกินรายละ 10 ไร่ หรือเมื่อรวมกับสมาชิกทุกรายในสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรนั้น ๆ แล้วเฉลี่ยได้ไม่น้อยกว่า 10 ไร่

4) กรณีสมาชิกได้รับเงินกู้ยืมไม่เกินรายละ 50,000 บาท แล้วไม่เพียงพอในการขุดสระเก็บกักน้ำ/ขุดเจาะบ่อบาดาล แต่สมาชิกยังประสงค์จะดำเนินการ กรณีนี้สมาชิกต้องเป็นผู้จ่ายเงินสมทบในส่วนที่เกิน

2. งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินโครงการจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร สำหรับให้สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกู้ วงเงิน 500,000,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0 ต่อปี ให้สถาบันเกษตรกรกู้ยืม ระยะเวลา 6 ปี เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการขุดสระเก็บกักน้ำหรือขุดเจาะบ่อบาดาลพร้อมจัดซื้ออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องของสมาชิก รายละไม่เกิน 50,000 บาท ดังนี้

1) ขุดสระเก็บกักน้ำในพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ ความลึกประมาณ 2 เมตร พร้อมกับอุปกรณ์ เช่น เครื่องสูบน้ำ ท่อน้ำในระบบน้ำหยดหรือพ่นละอองน้ำ เป็นต้น

2) ขุดเจาะบ่อบาดาล เจาะลึกจนถึงระดับที่มีน้ำ พร้อมกับอุปกรณ์ เช่น เครื่องสูบน้ำ ท่อน้ำในระบบน้ำหยดหรือพ่นละอองน้ำ เป็นต้น

ยกเว้นจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีสมาชิก ประสงค์จะขอกู้เงินเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์เครื่องสูบน้ำ ท่อน้ำในระบบน้ำหยดหรือพ่นละอองน้ำเท่านั้น เนื่องจากสภาพพื้นที่ไม่เหมาะสม แต่หากมีอุปกรณ์ดังกล่าวจะสามารถสูบน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ในที่ทำกินได้ตลอดฤดูกาล

3. วิธีดำเนินการ

กรมส่งเสริมสหกรณ์จัดสรรวงเงินกู้ยืม และกำหนดแนวทางให้สำนักงานสหกรณ์จังหวัดเพื่อนำไปดำเนินการ ดังนี้

1) ประชุมชี้แจงโครงการแก่ผู้แทนสถาบันเกษตรกรเป้าหมายเพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ วิธีการ ขั้นตอนดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องตามความเหมาะสมเพื่อบูรณาการโครงการในระดับพื้นที่

2) สำรวจความเหมาะสมของพื้นที่สมาชิกที่ประสงค์จะเข้าโครงการร่วมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง โดยสมาชิกต้องมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิทำกินในพื้นที่ถูกต้องตามกฎหมาย หากเป็นที่เช่าทำกินต้องมีระยะเวลาการเช่าต่อเนื่องครอบคลุมระยะเวลาโครงการและได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่ดินให้ดำเนินการตามโครงการได้ มีอาชีพเกษตรกรรมและพื้นที่มีความเหมาะสมในการขุดสระเก็บกักน้ำ/ขุดเจาะบ่อบาดาล

3) สรุปผลการสำรวจพื้นที่ของสมาชิกเสนอคณะกรรมการพิจารณาเงินกู้ฯ ระดับจังหวัดเพื่อพิจารณาคัดเลือกและให้ความเห็นประกอบตามความเหมาะสมของพื้นที่ ทั้งนี้ สถาบันเกษตรกรแต่ละแห่งต้องมีสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

4) คณะกรรมการพิจารณาเงินกู้ ระดับจังหวัด พิจารณาและวิเคราะห์คำขอกู้เงินกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรของสถาบันเกษตรกรตามพื้นที่เป้าหมาย เพื่อนำเสนอผู้มีอำนาจอนุมัติต่อไป

5) สถาบันเกษตรกรนำเงินกู้ยืมที่ได้รับไปจัดสรรให้สมาชิกกู้ยืม อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0 ต่อปี เพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาตามแผนผังพื้นที่ที่สำรวจ/จัดทำข้อมูล และได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการพิจารณาเงินกู้ฯ ระดับจังหวัดพิจารณาแล้วว่า สมาชิกมีศักยภาพและพื้นที่มีความเหมาะสมในการเก็บกักน้ำได้

6) สำนักงานสหกรณ์จังหวัด ติดตาม ตรวจสอบ แนะนำการดำเนินงานตามแผนงานและกิจกรรม ที่ระบุไว้ในแผนคำขอกู้เงินของสถาบันเกษตรกร และรายงานให้กรมทราบตามกำหนด

4. การบริหารโครงการ คณะกรรมการบริหารโครงการฯ มี 2 คณะ ดังนี้

1) คณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับกรม ประกอบด้วย ข้าราชการในสังกัดกรมส่งเสริมสหกรณ์ ผู้แทนกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ผู้แทนกรมพัฒนาที่ดิน ผู้แทนกรมชลประทาน ผู้แทนกรมทรัพยากรน้ำบาดาล ผู้แทนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ผู้แทนสหกรณ์ภาคการเกษตร (1 คน) ผู้แทนกลุ่มเกษตรกร (1 คน) มีหน้าที่อำนวยความสะดวกในขั้นตอนขออนุญาตใช้น้ำบาดาลของสมาชิก ติดตามดูแลการใช้เงินให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิในคณะอนุกรรมการพิจารณากลั่นกรอง ติดตามและประเมินผลโครงการที่ขอใช้เงินกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรตามที่ได้รับมอบหมาย เป็นที่ปรึกษา

2) คณะกรรมการพิจารณาเงินกู้ระดับจังหวัด ประกอบด้วย ข้าราชการในสำนักงานสหกรณ์จังหวัด ผู้แทนสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ ผู้แทนสำนักงานเกษตรจังหวัด ผู้แทนสถานีพัฒนาที่ดิน ผู้แทนโครงการชลประทาน ผู้แทนสำนักทรัพยากรน้ำบาดาลเขต ผู้แทนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัด ผู้แทนสหกรณ์ภาคการเกษตร (1 คน) ผู้แทนกลุ่มเกษตรกร (1 คน) มีหน้าที่คัดเลือกสถาบันเกษตรกรเพื่อเข้าร่วมโครงการ ให้ความเห็นชอบผลการสำรวจและจัดทำแผนผังแปลงพื้นที่ของสมาชิกพิจารณาเงินกู้ คำขอกู้ ตรวจสอบการใช้เงินกู้ และติดตามเร่งรัดหนี้ของสถาบันเกษตรกร

5. มาตรการพัฒนาแหล่งน้ำ บริหารจัดการน้ำ และการส่งชำระเงินคืน

มาตรการพัฒนาแหล่งน้ำ

1) การขุดสระเก็บกักน้ำฝนเพื่อเกษตรกรรมแบบไร่นาสวนผสม เก็บกักน้ำตามสภาพปริมาณน้ำฝน

2) การขุดเจาะบ่อบาดาล

3) พื้นที่ได้ประโยชน์จากแหล่งน้ำเฉลี่ย 10 ไร่ หรือสมาชิกทุกรายรวมกันแล้วเฉลี่ยได้ไม่น้อยกว่า 10 ไร่

4) ได้รับอนุมัติเงินกู้ยืมปลอดดอกเบี้ยไม่เกินรายละ 50,000 บาท

มาตรการบริหารจัดการน้ำ

1) ส่งเสริมการจัดรูปแปลงที่ดิน เพื่อสนับสนุนการปลูกพืชหลากหลายชนิด เลี้ยงสัตว์และประมง เป็นระบบเกษตรแบบผสมผสานตามทฤษฎีใหม่

2) ส่งเสริมให้มีการวางแผนในการผลิต โดยมีน้ำในไร่นาเป็นปัจจัยสำคัญในการวางแผนและบริหารจัดการทั้งการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์และประมงแบบหมุนเวียนหรือครบวงจรได้อย่างเป็นระบบ ลดปัญหาการขาดแคลนน้ำ หรือน้ำไม่เพียงพอต่อรอบการผลิต

3) สร้างระบบการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่าในระบบน้ำหยด หรือละอองน้ำในระบบการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทั้งการจัดการน้ำใช้และน้ำทิ้ง

มาตรการส่งชำระเงินคืน สมาชิกนำรายได้จากอาชีพหลักและรายได้ที่เกิดจากการมีระบบน้ำในไร่นาเพื่อส่งชำระเงินคืน ดังนี้

1) สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการทุกราย ต้องมีรายได้จากอาชีพหลักในการทำเกษตรกรรม แต่หากเกิดวิกฤตภัยแล้งเมื่อใด สามารถนำน้ำจากสระเก็บกักน้ำและบ่อบาดาลที่จัดทำขึ้นเพื่อช่วยบรรเทาความเสียหายของผลิตผลจากวิกฤตภัยแล้งได้ ส่งผลให้สมาชิกยังคงมีรายได้อย่างต่อเนื่องและยังสามารถทำการผลิตนอกฤดูกาลได้ ซึ่งผลิตผลจะเป็นที่ต้องการของตลาดและจำหน่ายได้ราคาสูงกว่าในฤดูกาล

2) ส่งเสริมให้สมาชิกมีอาชีพเสริม ได้แก่ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์และประมง เพื่อสร้างรายได้เสริม

3) เมื่อสมาชิกได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำแล้ว จึงเริ่มส่งชำระเงินคืนงวดที่ 1 ในปี พ.ศ. 2565 เป็นปีที่ 3 ของโครงการ (ปลอดชำระต้นเงิน 2 ปีแรก) สิ้นสุดปี 2568 รวม 4 งวด ๆ ละอย่างน้อยร้อยละ 25 ของต้นเงินกู้ยืมที่ได้รับอนุมัติ

อนึ่ง หากปีใดสถาบันเกษตรกรส่งชำระเกินกว่าที่กำหนด ปีต่อไปยังคงต้องส่งชำระคืนอย่างน้อยร้อยละ 25 ของต้นเงินกู้ยืมเช่นเดิม โดยไม่นำมาหักกลบ-ลบหนี้กับปีก่อน ยกเว้นในปีนั้น ๆ เมื่อรวมต้นเงินที่ส่งคืนในปีก่อนทั้งหมดแล้ว มีจำนวนครบถ้วนตามต้นเงินที่กู้ยืมจึงส่งคืนเฉพาะที่คงค้าง

กรณีสถาบันเกษตรกรค้างส่งชำระหนี้จะไม่สามารถขยายระยะเวลาส่งชำระหนี้รายปีได้ และ ต้องเสียค่าเบี้ยปรับตามที่กำหนดไว้ในสัญญา โดยจังหวัดต้องติดตามเร่งรัดหนี้คืนก่อนครบกำหนดชำระในปีต่อไป เพื่อส่งเงินคืนกรมระหว่างปี ซึ่งกรมจะนำส่งกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรก่อนครบกำหนดปีต่อไปเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อรักษาวินัยทางการเงินและประสิทธิภาพในการบริการจัดการโครงการ

2.6 ทบทวนวรรณกรรม

วิษณุ อรรถวานิช (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง เงินทุนหมุนเวียนเพื่อระบบน้ำในไร่นากับการสร้างความยืดหยุ่นในการปรับตัวต่อภัยแล้งของเกษตรกรไทย” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและประเมินผลกระทบของการเข้าถึง "เงินทุนหมุนเวียนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นา" ต่อระดับความยืดหยุ่น (Resilience) และขีดความสามารถในการปรับตัวของเกษตรกรไทยเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ภัยแล้งและสภาพภูมิอากาศแปรปรวนเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้ข้อมูลแบบจำลองทางเศรษฐมิติ ร่วมกับการสำรวจครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับทุนสนับสนุนหรือสินเชื่อเพื่อพัฒนาระบบน้ำ เช่น บ่อบาดาล สระน้ำประจำไร่นา ระบบน้ำหยด เพื่อเปรียบเทียบกลุ่มที่เข้าถึงและไม่เข้าถึงเงินทุนดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่า การมีเงินทุนหมุนเวียนเพื่อจัดการระบบน้ำในแปลงนา ช่วยลดความเปราะบางและเพิ่มศักยภาพในการรับมือภัยแล้งให้กับเกษตรกรได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่เกษตรกรที่มีระบบน้ำในไร่นาสามารถรักษาผลผลิต บรรเทาความเสียหายจากการฝนทิ้งช่วง และมีเสถียรภาพทางรายได้มากกว่าเกษตรกรที่พึ่งพาเพียงน้ำฝนธรรมชาติ โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญคือ รัฐบาลและสถาบันการเงินควรขยายโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำหรือทุนหมุนเวียนระยะยาว เพื่อให้เกษตรกรรายย่อยสามารถลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านน้ำระดับไร่นา ซึ่งเป็นแนวทางความยั่งยืนมากกว่าการเยียวยาความเสียหายหลังเกิดภัยแล้ง

สาธิกา นาวีระ และคณะ (2564) ได้ศึกษา ความสำเร็จในการปรับตัวต่อผลกระทบจากภัยแล้งของชุมชน: ศึกษากรณี ชุมชนบ้านลิ่มทอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสถานการณ์ปัญหาภัยแล้งและการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหา และวิเคราะห์ความสำเร็จในการปรับตัวต่อผลกระทบจากภัยแล้งของชุมชนบ้านลิ่มทอง ตำบลหนองโบสถ์ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้นำชุมชนและผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน และผู้บริหารและบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลและการสังเกตการณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาตามกรอบการประเมิน CIPP-I Model ผลการวิจัย พบว่าบ้านลิ่มทองเป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาภัยแล้ง ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคและการเกษตร การดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหานั้นชุมชนได้มีการนำประเด็นปัญหาเข้าพูดคุยเพื่อหา

แนวทางในการแก้ไขร่วมกัน โดยการสำรวจพื้นที่ การสอบถามจากผู้รู้ในชุมชน และนำความรู้ทางวิชาการมาร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหา จากการวิเคราะห์ความสำเร็จในการบริหารจัดการปัญหาภัยแล้ง 5 ด้าน ได้แก่ บริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Product/Output) และผลกระทบ (Impact) สามารถสรุปปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการปรับตัวของชุมชนได้ดังนี้ 1) มีการเรียนรู้ถึงสภาพปัญหาและหาแนวทางที่เหมาะสม 2) มีการจัดตั้งเครือข่าย 3) ผู้นำมีความเข้มแข็ง มีความรู้ความสามารถ ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วม 4) มีความสามารถในการบริหารจัดการและเข้าถึงงบประมาณจากหน่วยงานภายนอก และ 5) มีการจัดทำแผนงาน และโครงการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน

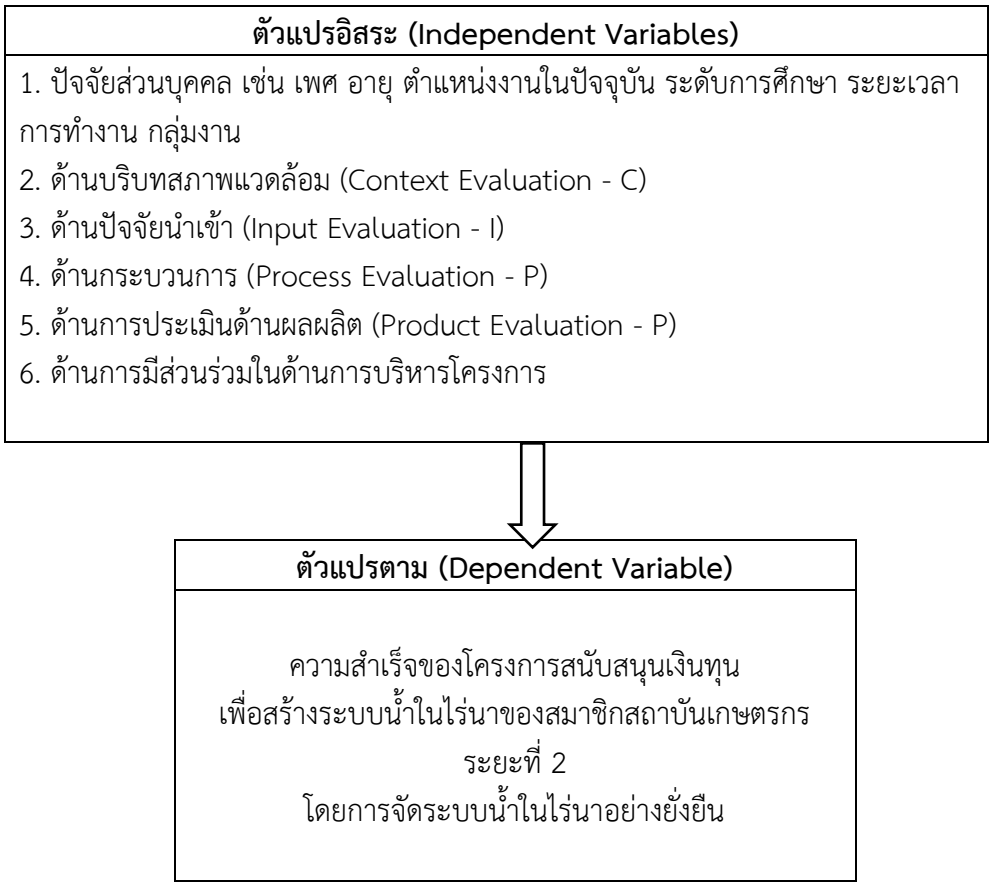
ศิริวรรณ พันธ์สิทธิ์ (2553) ศึกษาเกี่ยวกับ “การประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณหมวดงบลงทุนตามข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีขององค์การบริหารส่วนตาบลบ่อแฮ้ว จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาประสิทธิผลของการใช้จ่ายงบประมาณตามข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ.2552 ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแฮ้ว” โดยใช้รูปแบบการประเมินผลแบบ CIPP MODEL ใน 4 ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต พบว่า องค์การบริหารส่วนตาบลบ่อแฮ้ว มีการใช้จ่ายงบประมาณตามข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ.2552 มีประสิทธิผลอยู่ในระดับมาก สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการใช้จ่ายงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการ อันเกิดจากด้านสภาพแวดล้อม ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแฮ้ว มีการใช้จ่ายงบประมาณตามข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ.2552 มีรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายงบประมาณ อันเนื่องมาจากการจัดเก็บภาษีอากร ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตต่าง ๆ ซึ่งเป็นรายได้ที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดเก็บเองนั้น มีสัดส่วนน้อย จึงทำให้ไม่สามารถดำเนินโครงการหรือกิจกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างเต็มขีดความสามารถของหน่วยงาน อย่างไรก็ตามการใช้จ่ายงบประมาณในการดำเนินโครงการก่อสร้างถนนและสะพาน ก่อให้เกิดเส้นทางคมนาคมเพิ่มขึ้น ประชาชนต่างได้รับความสะดวกในการเดินทางเพื่อไปประกอบกิจการงานต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วขึ้น ประหยัดเวลา ประหยัดน้ำมัน แต่ในขณะเดียวกัน ปริมาณจำนวนรถยนต์ที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่ ได้ส่งผลให้เกิดมลพิษทางเสียงที่เพิ่มขึ้นตามไปด้วย

2.7 กรอบแนวคิดในการประเมินโครงการ

การประเมินผลโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ในครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานสหกรณ์จังหวัด ในเขตพื้นที่ดำเนินโครงการ จำนวน 51 จังหวัด และจากเอกสาร รายงาน รวมถึงข้อมูลทางบัญชี เพื่อต้องการทราบผลสำเร็จของการดำเนินงาน ผลลัพธ์ สร้างโอกาสในการทำเกษตรกรรม และลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำ รวมถึงความคุ้มค่า ประโยชน์ที่ได้รับจากส่งเสริมการจัดระบบน้ำในไร่นาของเกษตรกร อีกทั้งทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานสำหรับใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและดำเนินงานในอนาคตให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการประเมินโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ดังนี้

กรอบแนวคิดการประเมินโครงการ (Project Evaluation Framework)

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการประเมินโครงการ

บทที่ 3
วิธีการประเมินผล

การดำเนินงานประเมินผลโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 วัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์และความคุ้มค่าของโครงการโดยมุ่งเน้นว่าระบบเงินทุนปลอดดอกเบี้ยและแหล่งน้ำสำรองที่เกิดขึ้น สามารถช่วยลดความเสี่ยงจากภัยแล้ง และส่งเสริมให้การทำเกษตรกรรมได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนเพียงใด ซึ่งได้กำหนดหัวข้อและระเบียบการประเมินผลโครงการดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล
2. การเลือกพื้นที่ประเมินโครงการ
3. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลโครงการ
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ที่รับผิดชอบโครงการทำให้สามารถให้ข้อมูลภาพรวมหรือมุมมองเชิงลึกจากสำนักงานสหกรณ์จังหวัด สังกัดกลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการจัดการสหกรณ์ จำนวน 1 คน และกลุ่มส่งเสริมสหกรณ์ จำนวน 1 คน ในจังหวัดที่ดำเนินโครงการ จำนวน 51 จังหวัด (จังหวัดละ 2 คน) จำนวนรวม 102 คน

3.2 การเลือกพื้นที่ประเมินโครงการ

พื้นที่ประเมินโครงการ จำนวน 51 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด ชัยนาท ลพบุรี สระบุรี อ่างทอง กาญจนบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี ชุมพร นครศรีธรรมราช พัทลุง สุราษฎรธานี สงขลา กระบี่ ยะลา ตราด นครนายก สระแก้ว บึงกาฬ เลย หนองคาย หนองบัวลำภู อุดรธานี นครพนม มุกดาหาร สกลนคร กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ยโสธร ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ อุบลราชธานี แม่ฮ่องสอน ลำปาง เชียงราย น่าน พะเยา แพร่ ตาก พิษณุโลก สุโขทัย เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ พิจิตร นครสวรรค์ อุทัยธานี

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลโครงการ

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลโครงการ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสอบถามปลายปิด (Closed-ended Questions) และแบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Questions) มีทั้งหมด 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model
ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในด้านการบริหารโครงการ
ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมขอมูลครั้งนี้ใช้แหล่งข้อมูลจาก

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้ จากการสำรวจความคิดเห็น เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจากสำนักงานสหกรณ์จังหวัด สังกัดกลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการจัดการสหกรณ์ จำนวน 1 คน และกลุ่มส่งเสริมสหกรณ์ จำนวน 1 คน ในจังหวัดที่ดำเนินโครงการ จำนวน 51 จังหวัด โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ผู้ประเมินได้ขอความร่วมมือดำเนินการตอบแบบสอบถามออนไลน์ ในรูปแบบของคิวอาร์โค้ด (QR Code)

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากข้อมูลเอกสารการดำเนินงานโครงการ รายงานผลติดตามการดำเนินงานโครงการ และขอมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวของ

3.5 ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือน กรกฎาคม – ตุลาคม 2569

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ซึ่งจะวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ประกอบด้วย ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นที่ได้รับจากแบบสอบถามตามกรอบแนวคิด CIPP Model เกี่ยวกับการดำเนินโครงการ และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในด้านการบริหารโครงการ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยแบบสอบถามส่วนนี้ กำหนดระดับความคิดเห็น/ระดับการมีส่วนร่วม 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง เห็นด้วย/มีส่วนร่วม ในระดับ มากที่สุด
ระดับ 4 หมายถึง เห็นด้วย/มีส่วนร่วม ในระดับ มาก
ระดับ 3 หมายถึง เห็นด้วย/มีส่วนร่วม ในระดับ ปานกลาง
ระดับ 2 หมายถึง เห็นด้วย/มีส่วนร่วม ในระดับ น้อย
ระดับ 1 หมายถึง เห็นด้วย/มีส่วนร่วม ในระดับ น้อยที่สุด

กำหนดเกณฑ์การแปลผลค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับต่าง ๆ (เพ็ญแข ศิริวรรณ , 2551) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง เห็นด้วย/มีส่วนร่วม ในระดับ มากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง เห็นด้วย/มีส่วนร่วม ในระดับ มาก
คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง เห็นด้วย/มีส่วนร่วม ในระดับ ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง เห็นด้วย/มีส่วนร่วม ในระดับ น้อย
คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง เห็นด้วย/มีส่วนร่วม ในระดับ น้อยที่สุด

ส่วนที่ 4: ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เป็นคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) เพื่อให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่สำคัญกับการดำเนินโครงการฯ

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การประเมินผลโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ภายหลังการดำเนินโครงการแล้วเสร็จ โดยรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม และข้อมูลสำคัญของโครงการ โดยผู้ประเมินใช้วิธีการทางสถิติ ประกอบด้วยค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ ในรูปตาราง และประกอบความเรียง แบ่งเป็น 9 ตอน ดังนี้

4.1 ผลการดำเนินโครงการ
4.2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
4.3 ข้อมูลระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ภาพรวม
4.4 ข้อมูลระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านบริบทสภาพแวดล้อม
4.5 ข้อมูลระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านปัจจัยนำเข้า
4.6 ข้อมูลระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านกระบวนการ
4.7 ข้อมูลระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านผลผลิตและผลลัพธ์
4.8 ข้อมูลความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในด้านการบริหารโครงการ
4.9 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

4.1 ผลการดำเนินโครงการ

กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้ดำเนินจัดทำโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 โดยกำหนดวัตถุประสงค์คือ เพื่อสร้างโอกาสในการทำเกษตรกรรม และลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำ ตลอดจนส่งเสริมการจัดระบบไร่นาของเกษตรกรให้มีความยั่งยืน มีแหล่งน้ำในฟาร์มของตนเอง ลดการพึ่งพาน้ำจากระบบชลประทานและแหล่งน้ำธรรมชาติ และเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงจากระบบการทำเกษตรกรรมแบบพึ่งธรรมชาติ เป็นการเกษตรแบบบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงจากการขาดน้ำ เมื่อสิ้นสุดโครงการปี 2568 ผลการดำเนินโครงการจากเอกสาร รายงาน ข้อมูลทางบัญชี วงเงินกู้ยืม การส่งชำระ และรายได้ของสมาชิก รายละเอียดปรากฏ ดังนี้

สรุปผลการดำเนินโครงการสนับสนุนเงินทุน
เพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2
ณ วันที่ 31 มีนาคม 2568

ตารางที่ 2 สรุปผลการดำเนินโครงการ

ที่	จังหวัด	สหกรณ์/กลุ่ม (แห่ง)	จำนวนสมาชิกและวัตถุประสงค์เข้าโครงการ(ราย/แห่ง)				รายได้เพิ่มทั้งสิ้น (บาท)	วงเงินกู้ยืม (บาท)	การชำระคืนเงินกู้ (บาท)
			ขุดสระ	เจาะบ่อ	อุปกรณ์	รวม			
1	ชัยนาท	12	153	248	-	401	11,290,068.91	17,250,000.00	17,250,000.00
2	ลพบุรี	4	2	158	-	160	3,263,000.00	8,000,000.00	8,000,000.00
3	สระบุรี	2	-	28	-	28	482,500.00	1,400,000.00	1,400,000.00
4	อ่างทอง	2		100		100	3,217,080.32	5,000,000.00	5,000,000.00
5	กาญจนบุรี	4	7	2		9	340,000.00	350,000.00	350,000.00
6	ราชบุรี	4	16			16	29,500.00	800,000.00	800,000.00
7	สุพรรณบุรี	10	211	334		545	14,035,624.80	27,250,000.00	27,250,000.00
8	ชุมพร	3	111	14		125	6,565,000.07	6,250,000.00	6,250,000.00
9	นครศรีธรรมราช	6	131	54		185	6,508,967.00	9,250,000.00	9,250,000.00
10	พัทลุง	1		15		15	45,000.00	900,000.00	900,000.00
11	สุราษฎร์ธานี	2	64	54	28	146	6,382,000.01	7,300,000.00	7,300,000.00
12	สงขลา	3	25	8		33	5,080,986.00	1,650,000.00	1,650,000.00
13	กระบี่	1	4	5		9	1,080,000.00	450,000.00	450,000.00
14	ยะลา	1	15	9		24	310,320.00	1,200,000.00	1,200,000.00
15	ตราด	7	117	23		140	8,880,000.00	7,000,000.00	7,000,000.00
16	นครนายก	1	13			13	15,600.00	650,000.00	650,000.00
17	สระแก้ว	9	85	65		150	2,035,888.12	7,500,000.00	7,500,000.00
18	บึงกาฬ	6	116	128		244	358,801.08	12,500,000.00	8,006,318.68
19	เลย	17	29	321		350	6,548,059.00	17,500,000.00	17,087,250.95
20	หนองคาย	11	63	130		193	2,179,653.23	9,610,000.00	9,610,000.00
21	หนองบัวลำภู	7	4	133		137	2,851,587.40	6,500,000.00	5,901,107.30
22	อุดรธานี	10	129	75		204	4,099,498.77	10,200,000.00	10,200,000.00
23	นครพนม	6	25	63		88	846,998.98	3,500,000.00	3,500,000.00
24	มุกดาหาร	2	32	17		49	623,000.00	2,250,000.00	2,250,000.00
25	สกลนคร	9	80	61		141	2,564,924.95	6,750,000.00	6,750,000.00
26	กาฬสินธุ์	10	9	217		226	10,059,027.00	11,000,000.00	11,000,000.00
27	ขอนแก่น	20	69	481		550	17,004,915.65	27,250,000.00	26,926,141.53
28	มหาสารคาม	3	34	66		100	6,900,000.00	5,000,000.00	5,000,000.00
29	ร้อยเอ็ด	18	246	364		610	7,951,727.10	27,250,000.00	26,967,839.94
30	ชัยภูมิ	7	18	231		249	6,804,126.74	12,250,000.00	12,250,000.00
31	นครราชสีมา	7	91	349		440	5,889,566.84	27,500,000.00	27,500,000.00
32	บุรีรัมย์	21	25	525		550	15,219,269.00	27,500,000.00	27,500,000.00
33	สุรินทร์	13	53	281		334	6,042,858.40	16,490,000.00	16,401,830.07
34	ยโสธร	6	30	100		130	1,851,550.00	6,500,000.00	5,600,000.00
35	ศรีสะเกษ	9	19	111		130	2,654,400.00	6,500,000.00	6,500,000.00
36	อำนาจเจริญ	15	30	159		189	2,533,647.96	9,500,000.00	9,057,832.62

ที่	จังหวัด	สหกรณ์/กลุ่ม (แห่ง)	จำนวนสมาชิกและวัตถุประสงค์เข้าโครงการ(ราย/แห่ง)				รายได้เพิ่มทั้งสิ้น (บาท)	วงเงินกู้ยืม (บาท)	การชำระคืนเงินกู้ (บาท)
			ขุดสระ	เจาะบ่อ	อุปกรณ์	รวม			
37	อุบลราชานี	19	37	550		587	9,093,249.42	28,350,000.00	28,146,222.78
38	แม่ฮ่องสอน	2	2	2	121	125	2,234,212.00	5,500,000.00	5,500,000.00
39	ลำปาง	5	2	7		9	523,864.00	450,000.00	450,000.00
40	เชียงราย	6	25	34		59	1,575,588.00	2,950,000.00	2,950,000.00
41	น่าน	2	42	7		49	637,000.08	2,450,000.00	2,450,000.00
42	พะเยา	5	90	30		120	3,697,955.00	6,000,000.00	6,000,000.00
43	แพร่	13	230	82		312	2,301,155.04	11,950,000.00	11,950,000.00
44	ตาก	8	75	12		87	1,700,000.00	4,350,000.00	4,350,000.00
45	พิษณุโลก	2	1	69		70	9,543,500.00	3,500,000.00	3,500,000.00
46	สุโขทัย	4	76	104		180	4,051,140.46	9,000,000.00	9,000,000.00
47	เพชรบูรณ์	11	71	179		250	6,352,819.81	12,500,000.00	12,112,500.00
48	อุตรดิตถ์	4	118	130		248	50,588,500.00	17,500,000.00	17,275,000.00
49	พิจิตร	15	282	178		460	20,132,283.00	22,500,000.00	22,199,547.49
50	นครสวรรค์	8	63	92		155	7,862,054.00	7,750,000.00	7,750,000.00
51	อุทัยธานี	8	223	127		350	12,690,925.50	17,500,000.00	16,362,099.32
รวมทั้งสิ้น		381	3,393	6,532	149	10,074	305,529,399.64	500,000,000.00	490,203,690.68

ที่มา: กลุ่มวิเคราะห์เงินทุน กองพัฒนาระบบสนับสนุนการสหกรณ์

จากตารางที่ 2 ผลสรุปการดำเนินโครงการโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ณ วันที่ 31 มีนาคม 2568 ภายหลังเสร็จสิ้นโครงการ พบว่า มีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร จำนวน 381 แห่ง ในพื้นที่ 51 จังหวัด ได้เข้าร่วมโครงการ โดยมีการคัดเลือกสมาชิกตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่โครงการกำหนด มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการทั้งหมด จำนวน 10,074 ราย สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการมีวัตถุประสงค์นำเงินกู้ที่ได้รับไปปรับปรุงระบบน้ำในไร่นาของตนเอง โดยนำไปขุดสระกักเก็บน้ำ จำนวน 3,393 บ่อ/ราย เจาะบ่อบาดาล จำนวน 6,532 บ่อ/ราย และจัดหาอุปกรณ์สำหรับใช้ในแหล่งน้ำ จำนวน 149 ชุด/ราย โดยจังหวัดที่มีสมาชิกเกษตรกรเข้าร่วมมากที่สุด คือ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 610 ราย รองลงมา จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 587 ราย จังหวัดขอนแก่น จำนวน 550 ราย จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 550 ราย และ จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 545 ราย

ในขณะที่เกษตรกรสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการได้ใช้ประโยชน์จากระบบน้ำในไร่นา ผ่านกระบวนการส่งเสริมแนะนำจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร การปรับปรุงดิน การวางแผนการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์น้ำ เกษตรกรสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการมีอาชีพที่มั่นคง ระบบน้ำในไร่นาที่ได้ดำเนินการใช้ในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ พืชไร่ พืชสวน การทำการเกษตรแบบผสมผสาน ก่อให้เกิดอาชีพ มีรายได้รายวัน รายสัปดาห์ และรายฤดูกาล สามารถช่วยลดความเสี่ยงในการลงทุนด้านการเกษตร จนสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้นทั้งโครงการรวมทั้งสิ้น จำนวน 305,529,393.64 บาท เฉลี่ยต่อราย จำนวน 30,328.51 บาท ในขณะที่แหล่งน้ำที่ได้รับจากโครงการยังคงใช้ประโยชน์ในการอุปโภคและบริโภคอีกด้วย

เมื่อพิจารณาจากวงเงินกู้ยืมพร้อมทั้งเงื่อนไขการส่งชำระคืนตามโครงการที่กำหนดโดยปลอดการส่งชำระต้นเงินใน 2 ปีแรก และอัตราดอกเบี้ย ร้อยละ 0 ในขณะที่สหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร นำเงินกู้ที่ได้รับไปปล่อยให้สมาชิกกู้ยืมรายละไม่เกิน 50,000 บาท ตามวัตถุประสงค์ที่โครงการกำหนดให้สมาชิกที่กู้ยืมเงินนำไป

พัฒนาระบบน้ำในไร่นา โดยการขุดสระน้ำ เจาะบ่อบาดาล และจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือใช้กับแหล่งน้ำในไร่นา โดยสหกรณ์และกลุ่มเกษตรได้กู้ยืมเงินตามหลักเกณฑ์โครงการ จำนวน 500,000,000 บาท โดยสัญญาของโครงการเสร็จสิ้น เมื่อ 31 มีนาคม 2568 หลังเสร็จสิ้นโครงการ พบว่า สหกรณ์และกลุ่มเกษตรสามารถส่งชำระหนี้เงินกู้ได้ จำนวน 490,203,690.68 บาท คิดเป็นร้อยละ 98.04

4.2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ตำแหน่งงานในปัจจุบัน ระดับการศึกษา ระยะเวลาการทำงาน และการสังกัดกลุ่มงาน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

(N=102)

รายการ		จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ			
	ชาย	26	25.49
	หญิง	76	74.51
อายุ			
	ต่ำกว่า 30 ปี	7	6.86
	31-40	26	25.49
	41-50	39	38.24
	มากว่า 51 ปีขึ้นไป	30	29.41
ตำแหน่งงานในปัจจุบัน			
	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการพิเศษ	10	9.80
	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	53	51.96
	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	10	9.80
	อื่น ๆ	29	28.43
ระดับการศึกษา			
	อนุปริญญา/เทียบเท่า	-	-
	ปริญญาตรี	54	52.94
	ปริญญาโท	47	46.08
	อื่น ๆ	1	0.98
ระยะเวลาการทำงาน			
	น้อยกว่า 10 ปี	38	37.25
	10 – 15 ปี	22	21.57
	มากกว่า 15 ปี ขึ้นไป	42	41.18
สังกัดกลุ่มงาน			
	กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการจัดการสหกรณ์	52	50.98
	กลุ่มส่งเสริมสหกรณ์	50	49.02

จากตารางที่ 3 พบว่า ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามตามกลุ่มเป้าหมาย ร้อยละ 74.51 เป็นเพศหญิง และ ร้อยละ 25.49 เป็นเพศชาย โดยผู้ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 38.24 มีอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี รองลงมา ร้อยละ 29.41 มีอายุมากกว่า 51 ปีขึ้นไป และ ร้อยละ 25.49 ร้อยละ 6.86 มีอายุอยู่ในช่วง 31-40 ปี และอายุต่ำกว่า 30 ปี ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 52.94 จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี รองลงมา ร้อยละ 46.08 จบการศึกษาในระดับปริญญาโท และ ร้อยละ 0.98 จบการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(ปวส.) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ร้อยละ 41.18 มีระยะเวลาในการทำงานมากกว่า 15 ปีขึ้นไป รองลงมา ร้อยละ 37.25 มีระยะเวลาในการทำงานน้อยกว่า 10 ปี และ ร้อยละ 21.57 มีระยะเวลาการทำงานในช่วง 10-15 ปี โดยที่ผู้ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 50.98 ปฏิบัติงานในสังกัดกลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการจัดการสหกรณ์ และร้อยละ 49.02 ปฏิบัติงานในกลุ่มส่งเสริมสหกรณ์

4.3 ข้อมูลระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ภาพรวม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ตามกรอบ CIPP Model เกี่ยวกับการดำเนินงาน ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 102 คน พบว่ามีระดับค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นในภาพรวม

ความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model และการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ	$\bar{x}$	S.D	ระดับความคิดเห็น	อันดับ
ด้านบริบทสภาพแวดล้อม (Context Evaluation)	4.68	0.36	มากที่สุด	1
ด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)	4.40	0.49	มากที่สุด	5
ด้านกระบวนการ (Process Evaluation)	4.62	0.44	มากที่สุด	4
ด้านผลผลิตและผลลัพธ์ (Product Evaluation)	4.64	0.43	มากที่สุด	3
ด้านการมีส่วนร่วม	4.66	0.45	มากที่สุด	2
เฉลี่ยรวม	4.60	0.37	มากที่สุด	

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อโครงการอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.60, S.D. = 0.37) และเมื่อพิจารณาความกระจายของข้อมูลจากค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = 0.37) ซึ่งมีค่าต่ำ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นที่สอดคล้องและไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด โดยสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้

1.ด้านบริบทสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเป็นลำดับแรก ($\bar{x}$ = 4.68, S.D. = 0.36) สะท้อนให้เห็นว่าโครงการนี้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของเกษตรกร และนโยบายในการพัฒนาแหล่งน้ำในไร่นาอย่างแท้จริง โดยกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นตรงกันสูงที่สุด (S.D. ต่ำที่สุด)

2.ด้านการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยสูงเป็นลำดับที่สอง ($\bar{x}$= 4.66, S.D. = 0.45) แสดงให้เห็นว่าสมาชิกสถาบันเกษตรกรมีความตื่นตัวและได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการอย่างเข้มแข็ง

3.ด้านผลผลิตและผลลัพธ์ (Product Evaluation) มีค่าเฉลี่ยเป็นลำดับที่สาม ($\bar{X}$= 4.64, S.D. = 0.43) ชี้ให้เห็นว่าโครงการประสบความสำเร็จในการสร้างระบบน้ำในไร่นาที่มีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์หรือผลลัพธ์ที่คุ้มค่าแก่ตัวเกษตรกร

4.ด้านกระบวนการ (Process Evaluation) มีค่าเฉลี่ยเป็นลำดับที่สี่ ($\bar{X}$= 4.62, S.D. = 0.44) บ่งชี้ว่าขั้นตอนการดำเนินงาน การบริหารจัดการโครงการ และการติดตามประเมินผล มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและมีความคล่องตัว

5.ด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) แม้จะมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น ๆ แต่ยังคงอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.40, S.D. = 0.49) แสดงว่าโครงสร้างพื้นฐาน งบประมาณสนับสนุน บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ คู่มือปฏิบัติงาน องค์ความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีความพร้อมและเพียงพอต่อการดำเนินโครงการ แต่อาจมีประเด็นปลีกย่อยบางประการที่กลุ่มตัวอย่างเห็นต่างกันเล็กน้อยเมื่อเทียบกับด้านบริบท

4.4 ข้อมูลระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านบริบทสภาพแวดล้อม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ตามกรอบ CIPP Model ในด้านบริบทสภาพแวดล้อม ของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 102 คน พบว่ามีระดับค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านบริบทสภาพแวดล้อม (Context Evaluation)

ความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model เกี่ยวกับการดำเนินงานประโยชน์ที่ได้รับจากากรดำเนินโครงการ	$\bar{X}$	S.D	ระดับความคิดเห็น	อันดับ
สภาพพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการประสบปัญหาวิกฤตภัยแล้งขาดแคลนน้ำทั้งการทำการเกษตร การบริโภค และอุปโภค	4.43	0.81	มากที่สุด	9
โครงการนี้ทำให้เกษตรกรมีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและสำหรับอุปโภคบริโภค	4.78	0.44	มากที่สุด	2
วัตถุประสงค์ของโครงการช่วยลดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและลดความเสี่ยงในการขาดแคลนน้ำได้จริง	4.76	0.47	มากที่สุด	3
ท่านเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการว่าสามารถช่วยเหลือให้สมาชิกมีแหล่งน้ำใช้ในการเกษตรได้อย่างแท้จริง	4.75	0.50	มากที่สุด	4
เกณฑ์การคัดเลือกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร และสมาชิก เข้าร่วมโครงการมีความชัดเจน โปร่งใส และสามารถคัดเลือกผู้ที่เดือดร้อนและมีความพร้อมได้จริง	4.67	0.49	มากที่สุด	6
โครงการนี้ทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองและช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนได้	4.60	0.60	มากที่สุด	8
โครงการนี้ทำให้เกิดการเรียนรู้ต่อยอดอาชีพและพัฒนาในด้านการเกษตร	4.67	0.55	มากที่สุด	7
โครงการนี้มีประโยชน์กับเกษตรกรและมีความคุ้มค่ากับเงินกู้ที่ได้รับ	4.80	0.40	มากที่สุด	1
โครงการนี้มีส่วนช่วยสร้างความเข้มแข็งและยกระดับบทบาทของสถาบันเกษตรกรในการดูแลสมาชิกในระยะยาว	4.68	0.53	มากที่สุด	5
เฉลี่ยรวม	4.68	0.37	มากที่สุด	

จากตารางที่ 5 ผลการประเมินความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านบริบทสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) ในภาพรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.68,

S.D. = 0.37) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกรายการมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โครงการนี้มีประโยชน์กับเกษตรกรและมีความคุ้มค่ากับเงินกู้ที่ได้รับ ($\bar{X}$= 4.80, S.D. = 0.40) รองลงมาคือ โครงการนี้ทำให้เกษตรกรมีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและสำหรับอุปโภคบริโภค ($\bar{X}$= 4.78, S.D. = 0.44) ตามมาด้วย วัตถุประสงค์ของโครงการช่วยลดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและลดความเสี่ยงในการขาดแคลนน้ำได้จริง ($\bar{X}$= 4.76, S.D. = 0.47) การเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการว่าสามารถช่วยเหลือให้สมาชิกมีแหล่งน้ำใช้ในการเกษตรได้อย่างแท้จริง ($\bar{X}$= 4.75, S.D. = 0.50) โครงการมีส่วนช่วยสร้างความเข้มแข็งและยกระดับบทบาทของสถาบันเกษตรกรในการดูแลสมาชิกในระยะยาว ($\bar{X}$= 4.68, S.D. = 0.53) เกณฑ์การคัดเลือกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร และสมาชิก มีความชัดเจน โปร่งใส คัดเลือกผู้ที่เดือดร้อนและมีความพร้อมได้จริง ($\bar{X}$= 4.67, S.D. = 0.49) รวมถึงทำให้เกิดการเรียนรู้ต่อยอดอาชีพ ($\bar{X}$= 4.67, S.D. = 0.55) และสามารถพึ่งพาตนเองช่วยแก้ไขปัญหาความอยากจนได้ ($\bar{X}$= 4.60, S.D. = 0.60) และรายการสภาพพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการประสบปัญหาวิกฤตภัยแล้ง ขาดแคลนน้ำ ($\bar{X}$= 4.43, S.D. = 0.81) แม้รายการนี้จะมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดแต่มีความคิดเห็นกระจายตัวแตกต่างกันมากที่สุดในกลุ่ม (S.D. = 0.81)

4.5 ข้อมูลระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ตามกรอบ CIPP Model ในด้านปัจจัยนำเข้า ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 102 คน พบว่ามีระดับค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)

ความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model เกี่ยวกับการดำเนินงาน ประโยชน์ที่ได้รับจากากรดำเนินโครงการ	$\bar{X}$	S.D	ระดับความคิดเห็น	อันดับ
วงเงินกู้ที่สถาบันเกษตรกรได้รับเพียงพอกับความต้องการของสมาชิก	3.98	0.95	มาก	8
ระยะเวลาการใช้เงินกู้ 6 ปี มีความเหมาะสม	4.60	0.58	มากที่สุด	3
โครงการกำหนดปลอดส่งต้นเงิน 2 ปี แรก และแบ่งชำระเป็นรายงวด 4 ปี มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง	4.63	0.56	มากที่สุด	2
ระเบียบ หลักเกณฑ์ เงื่อนไขการให้เงินทุนหมุนเวียนปลอดดอกเบี้ยมีความเหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิก	4.69	0.51	มากที่สุด	1
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความรู้ด้านการจัดระบบน้ำ การทำการเกษตร การปรับปรุงดิน ภายหลังการได้รับเงินกู้	4.44	0.62	มากที่สุด	5
วงเงินกู้ที่สมาชิกได้รับแต่ละรายมีความเพียงพอต่อการจัดสร้างระบบน้ำในไร่นา (ไม่เกินรายละ 50,000 บาท)	4.05	0.94	มาก	7
การสำรวจพื้นที่/แผนที่ตำแหน่งแปลง ทำให้มีการติดตามผลการดำเนินงานได้สะดวกรวดเร็ว	4.49	0.63	มากที่สุด	4
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้คำแนะนำ ความรู้เชิงเทคนิคได้อย่างเหมาะสม เช่น ความลึกของชั้นดิน ความสามาถในการกักเก็บน้ำของพื้นที่	4.32	0.68	มากที่สุด	6
เฉลี่ยรวม	4.40	0.49	มากที่สุด	

จากตารางที่ 6 ผลการประเมินความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ในภาพรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.40, S.D. = 0.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า รายการมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 6 ข้อ และรายการมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก จำนวน 2 ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ระเบียบ หลักเกณฑ์ เงื่อนไขการให้เงินทุนหมุนเวียนปลอดดอกเบี้ยมีความเหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิก ($\bar{X}$=4.69, S.D.=0.51) รองลงมาคือ โครงการกำหนดปลอดส่งต้นเงิน 2 ปี แรก และแบ่งชำระเป็นรายงวด 4 ปี มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ($\bar{X}$=4.63, S.D.=0.56) ตามมาด้วย ระยะเวลาการใช้เงินกู้ 6 ปี มีความเหมาะสม ($\bar{X}$=4.60, S.D.=0.58)การสำรวจพื้นที่/แผนที่ตำแหน่งแปลง ทำให้มีการติดตามผลการดำเนินงานได้สะดวกรวดเร็ว ($\bar{X}$ =4.49, S.D.=0.63) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความรู้ด้านการจัดระบบน้ำ การทำการเกษตร การปรับปรุงดินภายหลังการได้รับเงินกู้ ($\bar{X}$=4.44, S.D.=0.62) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้คำแนะนำ ความรู้เชิงเทคนิคได้อย่างเหมาะสม เช่น ความลึกของชั้นดิน ความสามารถในการกักเก็บน้ำของพื้นที่ ($\bar{X}$=4.32, S.D. =0.68) วงเงินกู้ที่สมาชิกได้รับแต่ละรายมีความเพียงพอต่อการจัดสร้างระบบน้ำในไร่นา (ไม่เกินรายละ 50,000 บาท) ($\bar{X}$=4.05 ,S.D.=0.94) วงเงินกู้ที่สถาบันเกษตรกรได้รับเพียงพอกับความต้องการของสมาชิก ($\bar{X}$=3.98, S.D.=0.95)

4.6 ข้อมูลระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านกระบวนการ (Process Evaluation)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ตามกรอบ CIPP Model ในด้านกระบวนการ ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 102 คน พบว่ามีระดับค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านกระบวนการ (Process Evaluation)

ความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model เกี่ยวกับการดำเนินงาน ประโยชน์ที่ได้รับจากากรดำเนินโครงการ	$\bar{X}$	S.D	ระดับความคิดเห็น	อันดับ
หน่วยงานมีการประชาสัมพันธ์ ประชุมชี้แจงขั้นตอนต่าง ๆ ให้สถาบันเกษตรกรได้เข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างชัดเจน	4.58	0.57	มากที่สุด	7
ขั้นตอนการจัดทำเอกสารคำขอกู้ การวิเคราะห์คำขอกู้มีคำแนะนำชัดเจน	4.65	0.52	มากที่สุด	4
ขั้นตอนการขอเบิกเงินของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรสะดวกรวดเร็ว	4.67	0.51	มากที่สุด	2
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการอำนวยความสะดวกในการขออนุญาตใช้น้ำบาดาลของเกษตรกร	4.46	0.67	มากที่สุด	9
มีการตรวจสอบการใช้เงินกู้ให้เป็นไปตามเงื่อนไขของสัญญากู้ยืมอย่างต่อเนื่อง	4.72	0.51	มากที่สุด	1
มีการประชุมติดตาม แนะนำ หรือส่งเสริมด้านการเกษตร กับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่อง	4.57	0.59	มากที่สุด	8
เกษตรกรสมาชิกให้ความร่วมมือและปฏิบัติตามเงื่อนไขของโครงการอย่างเคร่งครัด	4.66	0.55	มากที่สุด	3
การเร่งรัดติดตามหนี้มีความเหมาะสม (แจ้งเตือน 2 ครั้ง)	4.65	0.54	มากที่สุด	5
การค้ำประกันเงินกู้มีความเหมาะสม	4.65	0.54	มากที่สุด	5
เฉลี่ยรวม	4.62	0.44	มากที่สุด	

จากตารางที่ 7 ผลการประเมินความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านกระบวนการ (Process Evaluation) ในภาพรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.62, S.D. = 0.44) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับดังนี้ การตรวจสอบการใช้เงินกู้ให้เป็นไปตามเงื่อนไขของสัญญากู้ยืมอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X}$=4.72, S.D.=0.51) ขั้นตอนการขอเบิกเงินของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรสะดวกรวดเร็ว ($\bar{X}$=4.67, S.D.=0.51) เกษตรกรสมาชิกให้ความร่วมมือและปฏิบัติตามเงื่อนไขของโครงการอย่างเคร่งครัด ($\bar{X}$=4.66, S.D.=0.55) ขั้นตอนการจัดทำเอกสารคำขอกู้ การวิเคราะห์คำขอกู้มีคำแนะนำชัดเจน ($\bar{X}$=4.65, S.D.=0.52) การเร่งรัดติดตามหนี้มีความเหมาะสม (แจ้งเตือน 2 ครั้ง) ($\bar{X}$=4.65, S.D.=0.54) การค้ำประกันเงินกู้มีความเหมาะสม ($\bar{X}$=4.65, S.D.=0.54) หน่วยงานมีการประชาสัมพันธ์ประชุมชี้แจงขั้นตอนต่าง ๆ ให้สถาบันเกษตรกรได้เข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างชัดเจน ($\bar{X}$=4.58, S.D.=0.57) มีการประชุมติดตาม แนะนำ หรือส่งเสริมด้านการเกษตร กับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X}$=4.57, S.D.=0.59) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการอำนวยความสะดวกในการขออนุญาตใช้น้ำบาดาลของเกษตรกร ($\bar{X}$=4.46, S.D.=0.67)

4.7 ข้อมูลระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านผลผลิตและผลลัพธ์ (Product Evaluation)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ตามกรอบ CIPP Model ในด้านผลผลิตและผลลัพธ์ ของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 102 คน พบว่ามีระดับค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านผลผลิตและผลลัพธ์ (Product Evaluation)

ความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model เกี่ยวกับการดำเนินงาน ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ	$\bar{X}$	S.D	ระดับความคิดเห็น	อันดับ
เกษตรกรสมาชิกได้สระน้ำ/บ่อน้ำ/อุปกรณ์ที่ใช้กับระบบน้ำในไร่นาที่มีขนาดและคุณภาพตามที่โครงการกำหนด	4.70	0.50	มากที่สุด	2
สระน้ำหรือระบบน้ำในไร่นาสามารถกักเก็บน้ำและสำรองน้ำได้ดีในช่วงฤดูแล้ง	4.62	0.56	มากที่สุด	7
โครงการนี้ช่วยลดการพึ่งพาน้ำจากระบบชลประทานและแหล่งน้ำธรรมชาติภายนอกฟาร์ม	4.67	0.55	มากที่สุด	5
โครงการนี้สร้างการเรียนรู้ตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ได้อย่างเหมาะสม	4.58	0.57	มากที่สุด	8
ปัจจุบันสมาชิกได้ใช้ประโยชน์จากสระน้ำ บ่อน้ำและอุปกรณ์ที่ใช้กับระบบน้ำ เป็นประจำ	4.71	0.48	มากที่สุด	1
เกษตรกรสมาชิกสามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรม(เพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์)ได้อย่างต่อเนื่องในช่วงวิกฤตภัยแล้ง	4.67	0.53	มากที่สุด	3
สมาชิกมีรายได้หรือผลผลิตทางการเกษตรที่มั่นคงและยั่งยืนมากขึ้นหลังจากเข้าโครงการ	4.55	0.56	มากที่สุด	9
การชำระหนี้คืนของเกษตรกรสมาชิกเป็นไปตามแผนงานโครงการที่กำหนดไว้	4.67	0.53	มากที่สุด	3

โดยภาพรวมท่านได้มีส่วนร่วมในการบริหารโครงการนี้จนประสบความสำเร็จ	4.63	0.56	มากที่สุด	6
เฉลี่ยรวม	4.64	0.43	มากที่สุด	

จากตารางที่ 8 ผลการประเมินความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model ด้านผลผลิตและผลลัพธ์ (Product Evaluation) จากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 102 คน พบว่าผลการดำเนินงานในภาพรวมทุกประเด็นอยู่ในระดับ "มากที่สุด" โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ ($\bar{X}$=4.64, S.D =0.43) และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ต่ำมากในทุกประเด็น สะท้อนถึงผลสัมฤทธิ์ของโครงการที่มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม และสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อเกษตรกรอย่างเป็นเอกฉันท์ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกรายการมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัจจุบันสมาชิกได้ใช้ประโยชน์จากสระน้ำ บ่อน้ำและอุปกรณ์ที่ใช้กับระบบน้ำ เป็นประจำ ($\bar{X}$= 4.71, S.D. = 0.48) รองลงมาคือ เกษตรกรสมาชิกได้สระน้ำ/บ่อน้ำ/อุปกรณ์ที่ใช้กับระบบน้ำในไร่นาที่มีขนาดและคุณภาพตามที่โครงการกำหนด ($\bar{X}$=4.70, S.D =0.50) ตามมาด้วย เกษตรกรสมาชิกสามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรม(เพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์)ได้อย่างต่อเนื่องในช่วงวิกฤตภัยแล้ง ($\bar{X}$=4.67, S.D =0.53) การชำระหนี้คืนของเกษตรกรสมาชิกเป็นไปตามแผนงานโครงการที่กำหนดไว้ ($\bar{X}$=4.67, S.D =0.53) โครงการนี้ช่วยลดการพึ่งพาน้ำจากระบบชลประทานและแหล่งน้ำธรรมชาติภายนอกฟาร์ม ($\bar{X}$=4.67, S.D =0.55) โดยภาพรวมท่านได้มีส่วนร่วมในการบริหารโครงการนี้จนประสบความสำเร็จ ($\bar{X}$=4.63, S.D =0.56) สระน้ำหรือระบบน้ำในไร่นาสามารถกักเก็บน้ำและสำรองน้ำได้ดีในช่วงฤดูแล้ง ($\bar{X}$=4.62, S.D =0.56) โครงการนี้สร้างการเรียนรู้ตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ได้อย่างเหมาะสม ($\bar{X}$=4.58, S.D =0.57) สมาชิกมีรายได้หรือผลผลิตทางการเกษตรที่มั่นคงและยั่งยืนมากขึ้นหลังจากเข้าโครงการ ($\bar{X}$=4.55, S.D =0.56)

4.8 ข้อมูลความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในด้านการบริหารโครงการ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ในด้านความคิดเห็นการมีส่วนร่วม ของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 102 คน พบว่ามีระดับค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในด้านการบริหารโครงการ

การมีส่วนร่วมในด้านการบริหารโครงการ	$\bar{X}$	S.D	ระดับความคิดเห็น	อันดับ
มีการเปิดโอกาสให้สถาบันเกษตรกรและสมาชิก มีส่วนร่วมในโครงการ/กิจกรรม(ให้ข้อเสนอแนะ ร่วมคัดเลือกสมาชิก)	4.61	0.62	มากที่สุด	4
มีการประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรสมาชิกร่วมรับรู้ข่าวสารของโครงการ/กิจกรรม(ผ่านการประชุมชี้แจง การรับสมัคร)	4.63	0.56	มากที่สุด	3
มีการรายงานผลจากการติดตามผลการดำเนินงานของโครงการ/กิจกรรม (สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรรายงาน)	4.59	0.59	มากที่สุด	5
มีความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมตรวจสอบการดำเนินโครงการ	4.72	0.47	มากที่สุด	2

โครงการนี้ตรงกับความต้องการของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรและสมาชิก เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำได้อย่างรวดเร็ว	4.76	0.45	มากที่สุด	1
เฉลี่ยรวม	4.66	0.45	มากที่สุด	

จากตารางที่ 9 ผลการประเมินการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการโครงการ (Project Participation & Governance Evaluation) จากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 102 คน พบว่าในภาพรวมทุกประเด็นมีระดับความคิดเห็นอยู่ในเกณฑ์ "มากที่สุด" โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ ($\bar{X}$=4.66, S.D =0.45) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานต่ำ แสดงให้เห็นว่ามุมมองของผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าสถาบันเกษตรกรและสมาชิกมีส่วนร่วมขับเคลื่อนโครงการอย่างเข้มแข็ง บนพื้นฐานของความโปร่งใสและความต้องการที่แท้จริง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกรายการมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมตรวจสอบการดำเนินโครงการ ($\bar{X}$= 4.76, S.D. = 0.45) รองลงมาคือ ความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมตรวจสอบการดำเนินโครงการ ($\bar{X}$=4.72, S.D =0.47) ตามมาด้วย การประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรสมาชิกร่วมรับรู้ข่าวสารของโครงการ/กิจกรรม(ผ่านการประชุมชี้แจง การรับสมัคร) ($\bar{X}$=4.63, S.D =0.56) มีการเปิดโอกาสให้สถาบันเกษตรกรและสมาชิก มีส่วนร่วมในโครงการ/กิจกรรม(ให้ข้อเสนอแนะ ร่วมคัดเลือกสมาชิก) ($\bar{X}$=4.61, S.D =0.62) การรายงานผลจากการติดตามผลการดำเนินงานของโครงการ/กิจกรรม (สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรรายงาน) ($\bar{X}$=4.59, S.D =0.59)

4.9 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

จากข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามได้มีข้อเสนอแนะในการจัดทำโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 โดยรวมสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการดำเนินโครงการ ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า

1.1 ปัญหาสระน้ำที่ขุดไปแล้วไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ตลอดฤดูแล้ง เนื่องจากน้ำซึมออกจากสระ ในขณะที่บางพื้นที่ประสบปัญหาคันดินพังทลายอันเนื่องจากอุทกภัย

1.2 สภาพพื้นที่ของสมาชิกบางราย มีข้อจำกัดทางกายภาพ เช่น ชั้นดินไม่เก็บน้ำ หรือขุดเจาะบ่อบาดาลแล้วไม่พบน้ำจืดเพียงพอ ทำให้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน รวมถึงกรณีสมาชิกที่ขุดเจาะบ่อบาดาลซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการขุดเจาะและการติดตั้งอุปกรณ์ค่อนข้างสูง ในขณะที่พื้นที่ภาคใต้มีความเหมาะสมกับการขุดเจาะบ่อบาลมากว่าการขุดสระเก็บน้ำ

1.3 ข้อจำกัดในด้านกฎหมายการขุดเจาะบ่อบาดาลทางธรณีวิทยา

1.4 วงเงินสนับสนุนรายละไม่เกิน 50,000 บาท ไม่ครอบคลุมค่าใช้จ่ายเบ็ดเสร็จในการขุดสระ เจาะบ่อบาดาล หรือติดตั้งระบบสูบน้ำ ทำให้สมาชิกต้องออกเงินลงทุนสมทบเองเพิ่มเติม

1.5 ขั้นตอนการตรวจสอบการใช้เงินกู้มีการดำเนินการหลายขั้นตอนซึ่งสภาพพื้นที่บางแห่งการเดินทางเข้าถึงค่อนข้างยากและอยู่ไกล

2. ด้านผลลัพธ์หรือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับไร่นาและอาชีพของเกษตรกรหลังจากมีระบบน้ำสำรอง ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า

2.1 ด้านการบริหารจัดการน้ำ ผลของการดำเนินโครงการทำให้ สมาชิกมีน้ำใช้อย่างเพียงพอทุกฤดูกาล โดยเฉพาะมีการสำรองน้ำช่วงหน้าแล้ง สามารถลดการพึ่งพาน้ำฝนและแหล่งน้ำภายนอก เกษตรกรนอกเขตชลประทานมีแหล่งน้ำของตนเอง

2.2 ด้านผลผลิตและกิจกรรมทางการเกษตร สมาชิกมีผลผลิตที่เพิ่มขึ้น ปริมาณผลผลิตทางการเกษตรสูงขึ้นชัดเจน บางพื้นที่สามารถปลูกพืชทั้งปี สามารถวางแผนปลูกพืชหมุนเวียนได้ต่อเนื่อง สามารถปลูกพืชทางเลือกในช่วงหน้าแล้งได้ และสามารถฟื้นฟูพื้นที่ร้างให้กลับมาทำประโยชน์ได้ เกิดการเลี้ยงปลา เลี้ยงสัตว์ และปลูกพืชน้ำ มีการปลูกพืชหมุนเวียน รวมถึงการทำการเกษตรแบบพอเพียงหรือเกษตรผสมผสาน

2.3 ด้านรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สมาชิกมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น มีรายได้เสริมและรายได้รายวัน มีอาชีพที่สร้างรายได้ได้ตลอดเวลา ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการผลิตลงได้ มีเงินเพียงพอส่งชำระหนี้ตรงตามกำหนด

2.4 ด้านคุณภาพชีวิตและความยั่งยืน สมาชิกมีความเป็นอยู่และชีวิตที่ดีขึ้น ในขณะที่สมาชิกมีความยั่งยืนทางการเกษตร เกิดการบริหารจัดการน้ำในไร่นาอย่างยั่งยืน สมาชิกมีความเชื่อมั่นต่อองค์กร ช่วยสร้างศรัทธาและความไว้วางใจต่อสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร

3. ข้อเสนอแนะและสิ่งที่อยากให้กรมส่งเสริมสหกรณ์สนับสนุนเพิ่มเติมในอนาคต ผู้ตอบแบบสอบเห็นว่า

3.1 ด้านวงเงินทุนและเงินกู้ ควรมีการขยายวงเงินกู้เพิ่มขึ้น โดยสมาชิกสะท้อนว่าวงเงินเดิมรายละไม่เกิน 50,000 บาท น้อยเกินไป ไม่เพียงพอสำหรับค่าขุดสระร่วมกับค่าจัดซื้ออุปกรณ์ระบบน้ำ จึงอยากให้ขยายวงเงินให้สูงขึ้นมากกว่า 50,000 บาท รวมถึงการขยายกลุ่มเป้าหมาย ต้องการให้เพิ่มการสนับสนุนเงินทุนแก่รายเดิมที่ยังต้องการพัฒนาเพิ่ม รวมถึงขยายไปยังสมาชิกรายใหม่ สหกรณ์ หรือกลุ่มเกษตรกรอื่น ๆ ให้ทั่วถึง

3.2 ด้านการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง สมาชิกขอให้มีโครงการระยะที่ 3 อยากให้โครงการนี้มีอย่างต่อเนื่อง ไม่ขาดช่วง เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของสมาชิก และมีข้อเสนอแนะให้ขยายระยะเวลาโครงการ และการวางแผนที่ดินทำกิน (แผนที่กรรมสิทธิ์) ให้เอื้อต่อการกู้ยืม

3.3 ด้านความรู้และการใช้นวัตกรรม ควรจัดอบรมการปลูกพืชใช้น้ำน้อย ต้องการให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชระยะสั้น และพืชที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง ส่งเสริมความรู้ในการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำและเงินทุนอย่างคุ้มค่า รวมถึงการสนับสนุนให้ทำเกษตรกรรมที่ได้รับใบรับรองมาตรฐาน เช่น GAP และมีการสนับสนุนนวัตกรรมและเทคโนโลยี ให้มีทุนสนับสนุนเพื่อนำเทคโนโลยีมาลดต้นทุนในไร่นา เช่น ระบบโซล่าเซลล์ และระบบรดน้ำอัตโนมัติ รวมถึงการพัฒนาระบบการติดตามผลงานผ่านระบบงานสารสนเทศค่าพิกัดสระน้ำและบ่อบาดาล ที่ได้จัดทำระบบไว้แล้ว

3.4 ด้านการตลาดและการสนับสนุนจากภาครัฐ ควรเพิ่มช่องทางการตลาด ต้องการให้หน่วยงาน ช่วยเหลือด้านการตลาด การจัดจำหน่าย และรองรับผลผลิตเพื่อให้เกษตรกรขายผลผลิตได้ในราคาที่เหมาะสมและสนับสนุนข้อมูลเชิงพื้นที่ โดยสนับสนุนข้อมูล แผนที่ หรือเครื่องมือจากกรมทรัพยากรน้ำ เพื่อระบุพิกัดพื้นที่ที่เหมาะสมในการขุดสระหรือเจาะบ่อบาดาลได้อย่างแม่นยำ

บทที่ 5
สรุปการประเมินผลโครงการ

การประเมินโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ภายหลังการดำเนินโครงการแล้วเสร็จ มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบถึงผลสำเร็จของการดำเนินงาน ผลลัพธ์ การสร้างโอกาสในการทำเกษตรกรรม การลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำ รวมถึงต้องการทราบถึงความคุ้มค่า ประโยชน์ที่ได้รับจากส่งเสริมการจัดระบบน้ำในไร่นาของเกษตรกร และทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ดำเนินโครงการ จำนวน 51 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด ชัยนาท ลพบุรี สระบุรี อ่างทอง กาญจนบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี ชุมพร นครศรีธรรมราช พัทลุง สุราษฎรธานี สงขลา กระบี่ ยะลา ตราด นครนายก สระแก้ว บึงกาฬ เลย หนองคาย หนองบัวลำภู อุดรธานี นครพนม มุกดาหาร สกลนคร กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ยโสธร ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ อุบลราชธานี แม่ฮ่องสอน ลำปาง เชียงราย น่าน พะเยา แพร่ ตาก พิษณุโลก สุโขทัย เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ พิจิตร นครสวรรค์ อุทัยธานี โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานสหกรณ์จังหวัด จังหวัดละ 2 คน รวม 102 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือประกอบกับข้อมูลจากการรายงานและข้อมูลทางบัญชี ผลการประเมินสรุปได้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการดำเนินโครงการ

โครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ภายหลังการดำเนินโครงการแล้วเสร็จ ณ วันที่ 31 มีนาคม 2568 พบว่า มีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร จำนวน 381 แห่ง ในพื้นที่ 51 จังหวัด ได้เข้าร่วมโครงการ โดยมีการคัดเลือกสมาชิกตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่โครงการกำหนด โดยมีสมาชิกเข้าร่วมโครงการทั้งหมด จำนวน 10,074 ราย สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการมีวัตถุประสงค์นำเงินกู้ที่ได้รับไปปรับปรุงระบบน้ำในไร่นาของตนเอง โดยนำไปขุดสระกักเก็บน้ำ จำนวน 3,393 บ่อ/ราย เจาะบ่อบาดาล จำนวน 6,532 บ่อ/ราย และจัดหาอุปกรณ์สำหรับใช้ในแหล่งน้ำ จำนวน 149 ชุด/ราย โดยจังหวัดที่มีสมาชิกเกษตรกรเข้าร่วมมากที่สุด คือ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 610 ราย รองลงมา จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 587 ราย จังหวัดขอนแก่น จำนวน 550 ราย จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 550 ราย และ จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 545 ราย ในขณะที่เกษตรกรสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการได้ใช้ประโยชน์จากระบบน้ำในไร่นา ทำการเกษตร การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์น้ำ การทำปศุสัตว์ จนสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว มีรายได้เพิ่มขึ้นทั้งโครงการรวมทั้งสิ้น จำนวน 305,529,393.64 บาท เฉลี่ยต่อราย จำนวน 30,328.51 บาท จากวงเงินกู้ยืมพร้อมทั้งเงื่อนไขการส่งชำระคืนตามโครงการที่กำหนดโดยปลอดการส่งชำระต้นเงินใน 2 ปีแรก และอัตราดอกเบี้ย ร้อยละ 0 ในขณะที่สหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร นำเงินกู้ที่ได้รับไปปล่อยให้สมาชิกกู้ยืมรายละไม่เกิน 50,000 บาท ตามวัตถุประสงค์ที่โครงการกำหนดให้สมาชิกที่กู้ยืมเงินนำไปพัฒนาระบบน้ำในไร่นา โดยการขุดสระน้ำ เจาะบ่อบาดาล และจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือใช้กับแหล่งน้ำในไร่นาโดยสหกรณ์และกลุ่มเกษตรได้กู้ยืมเงินตามหลักเกณฑ์โครงการจำนวน 500,000,000 บาท โดยสัญญาของโครงการเสร็จสิ้น เมื่อ 31 มีนาคม 2568 หลังเสร็จสิ้นโครงการ พบว่า สหกรณ์และกลุ่มเกษตรสามารถส่งชำระหนี้เงินกู้ได้ จำนวน 490,203,690.68 บาท คิดเป็นร้อยละ 98.04

จากการติดตามผลภายหลังเสร็จสิ้นโครงการ พบว่าสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตร ได้ใช้ประโยชน์จากระบบน้ำในไร่นาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ การทำพืชไร่ พืชสวน การทำการเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกผักสวนครัว และการใช้ประโยชน์ในการอุปโภค บริโภค ส่งผลให้สภาพการดำรงชีพดีขึ้น

นอกจากนี้หน่วยงานต่าง ๆ ได้ จัดอบรมให้ความรู้ที่เกี่ยวเนื่องกับการเกษตร เช่น การจัดทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ การใช้พื้นที่บริเวณโดยรอบแหล่งน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งการปลูกพืชที่สามารถเก็บผลผลิตก่อให้เกิดรายได้รายวัน รายได้รายเดือน และรายได้ตามฤดูการผลิต ในขณะที่สมาชิกบางรายที่นำเงินกู้ไปใช้ในการจัดหาอุปกรณ์พลังงานแสงอาทิตย์(แผงโซล่าเซลล์) ซึ่งถือเป็นแนวคิดและการปรับเปลี่ยนการเกษตรแบบดั้งเดิม ยกระดับสู่ **“เกษตรอัจฉริยะ”** (Smart Farming) โซล่าเซลล์กลายเป็นนวัตกรรมร่วมสมัยที่ตอบโจทย์อนาคต โดยมีข้อดีของการใช้โซล่าเซลล์เพื่อการเกษตร ลดต้นทุนค่าไฟฟ้าและค่าน้ำมัน ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการสูบน้ำ รดน้ำต้นไม้ และลดการใช้น้ำมันจากเครื่องยนต์ดีเซลในการปั่นไฟ แสงแดดเป็นพลังงานธรรมชาติที่ไม่มีวันหมดและมีอยู่ทั่วไปในพื้นที่การเกษตร แก้ปัญหาพื้นที่ห่างไกลไฟฟ้า เหมาะสำหรับแปลงเกษตร ไร่นา หรือสวนที่อยู่ไกลจากเสาไฟฟ้าของการไฟฟ้า ซึ่งช่วยลดค่าเดินสายไฟฟ้าราคาแพงเข้าพื้นที่ได้ เพิ่มผลผลิตและบริหารจัดการน้ำได้ตลอดปี สามารถใช้ขับเคลื่อนปั๊มน้ำ ระบบชลประทาน ระบบรดน้ำอัตโนมัติ โดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้งที่พืชต้องการน้ำมาก ประยุกต์ใช้กับอุปกรณ์เกษตรอื่นๆ ได้หลากหลายนอกจากการสูบน้ำแล้วยังใช้กับระบบระบายความร้อนในโรงเรือน, ระบบเติมอากาศในบ่อปลา, หรือระบบให้แสงสว่างได้ ที่สำคัญเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและลดปัญหาโลกร้อนจากการใช้พลังงานฟอสซิล

5.2 ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามตามกลุ่มเป้าหมายจำนวน 102 คน พบว่า ร้อยละ 74.51 เป็นเพศหญิง และ ร้อยละ 25.49 เป็นเพศชาย โดยผู้ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 38.24 มีอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี ร้อยละ 52.94 จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี โดยที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ร้อยละ 41.18 มีระยะเวลาในการทำงานมากกว่า 15 ปีขึ้นไป และ ร้อยละ 50.98 ปฏิบัติงานในสังกัดกลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการจัดการสหกรณ์ และร้อยละ 49.02 ปฏิบัติงานในกลุ่มส่งเสริมสหกรณ์

5.3 วิเคราะห์ผลการประเมินตามกรอบ CIPP Model และการมีส่วนร่วม

การประเมินโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 ตามกรอบ CIPP Model และการมีส่วนร่วมของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 102 คน พบว่า

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านบริบทสภาพแวดล้อม (Context Evaluation)

จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อปัจจัยนำเข้าของโครงการ พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.68, S.D. = 0.37) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกรายการมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด โดยสะท้อนถึงความสำเร็จเชิงโครงสร้างและการตอบสนองต่อปัญหาของโครงการได้อย่างชัดเจน ผลประเมินชี้ชัดว่าสภาพพื้นที่ของเกษตรกรเผชิญวิกฤตภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำอย่างรุนแรง ทั้งในภาคการเกษตรและการดำรงชีวิตประจำวัน ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 0.81) ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด และโครงการสามารถตอบโจทย์ความเดือดร้อนนี้ได้อย่างตรงจุดที่สุด โดยสะท้อนผ่านความเข้าใจของเกษตรกรต่อวัตถุประสงค์โครงการที่มุ่งช่วยเหลือให้มีแหล่งน้ำใช้จริง ($\bar{X}$ = 4.75) และการลดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมจากการขาดแคลนน้ำได้อย่างแท้จริง ($\bar{X}$ = 4.76) สิ่งสำคัญคือเกิดความคุ้มค่าสูงสุดเห็นได้จาก ประเด็นที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดจากทั้งหมดคือ "โครงการนี้มีประโยชน์และมีความคุ้มค่ากับเงินกู้ที่ได้รับ" ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = 0.40) และส่งผลให้เกษตรกรมีแหล่งน้ำใช้อย่างเป็นรูปธรรม ($\bar{X}$ = 4.78) แสดงให้เห็นว่าเม็ดเงินเงินกู้ 500 ล้านบาท ดอกเบี้ย 0% ได้ถูกแปรเปลี่ยนเป็นสินทรัพย์ระบบน้ำในไร่นา

ที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้เกษตรกรได้อย่างมหาศาลและคุ้มทุน ความสำเร็จนี้ส่วนหนึ่งมาจากเกณฑ์การคัดเลือกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร และสมาชิกที่มีความชัดเจน โปร่งใส ($\bar{X}$ = 4.67) ทำให้จัดสรรงบประมาณไปถึงมือผู้ที่เดือดร้อนและมีความพร้อมในการพัฒนาระบบน้ำได้จริง ไม่เกิดการสูญเปล่างบประมาณ อีกทั้งโครงการไม่เพียงแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่ยังส่งผลในระยะยาว โดยทำให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองและหลุดพ้นจากวงจรความยากจนได้ ($\bar{X}$ = 4.60) พร้อมทั้งกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เพื่อต่อยอดอาชีพและพัฒนาการเกษตรให้ทันสมัยขึ้น ($\bar{X}$ = 4.67) ในภาพรวม โครงการนี้เข้าไปช่วยยกระดับบทบาทและสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร) ในการดูแลและบริหารจัดการสุขทุกข์ของสมาชิกในระยะยาวได้อย่างยั่งยืน ($\bar{X}$ = 4.68)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)

จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อปัจจัยนำเข้าของโครงการ พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นสอดคล้องกันอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยโครงสร้างและระเบียบปฏิบัติทางการเงินถือเป็นปัจจัยนำเข้าที่เป็นจุดแข็งสูงสุดของโครงการ กล่าวคือ ประเด็นระเบียบ หลักเกณฑ์ และเงื่อนไขการให้เงินทุนหมุนเวียนปลอดดอกเบี้ยมีความเหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$=4.69, =0.51) สอดคล้องกับประเด็นเงื่อนไขการปลอดส่งต้นเงินใน 2 ปีแรก และแบ่งชำระเป็นรายงวด 4 ปี ($\bar{X}$=4.63, =0.56) รวมถึงระยะเวลาการใช้เงินกู้รวม 6 ปี มีความเหมาะสม ($\bar{X}$=4.60=0.58) ซึ่งทั้งหมดอยู่ในระดับมากที่สุดและมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานต่ำจากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนถึง “ความเห็นพ้องเป็นเอกฉันท์” ที่เกษตรกรสมาชิกได้รับจากการออกแบบเงื่อนไขทางการเงินที่ปลอดดอกเบี้ยและการพักชำระหนี้ในช่วงเริ่มต้น เป็นการเข้าใจธรรมชาติของการลงทุนในระบบโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร เนื่องจากในระยะ 2 ปีแรก เกษตรกรจำเป็นต้องใช้เวลาในการก่อสร้างและปรับปรุงระบบน้ำ ตลอดจนรอคอยรอบเก็บเกี่ยวผลผลิต การไม่เร่งรัดจัดเก็บเงินต้นจึงช่วยลดแรงกดดันด้านกระแสเงินสด (Cash Flow) ของครัวเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการสนับสนุนเชิงวิชาการและการติดตามผล พบว่าการสำรวจพื้นที่และแผนที่ตำแหน่งแปลงช่วยให้การติดตามผลสะดวกรวดเร็วอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.49, =0.63) ตามด้วยการให้ความรู้ด้านการจัดระบบน้ำ การทำการเกษตร และการปรับปรุงดินภายหลังการได้รับเงินกู้ ($\bar{X}$=4.44, =0.62) และการให้คำแนะนำเชิงเทคนิคเรื่องชั้นดินและการกักเก็บน้ำ ($\bar{X}$=4.32, =0.68) แสดงให้เห็นว่าโครงการไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการให้สินเชื่อ แต่ยังให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างองค์ความรู้ (Soft Skills) ควบคู่กันไป อย่างไรก็ตาม การให้คำแนะนำเชิงเทคนิคเรื่องชั้นดินมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในกลุ่มนี้ อาจเนื่องมาจากความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ในแต่ละพื้นที่ ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางที่สูงขึ้นในบางรายแปลง อย่างไรก็ตามประเด็นที่ต้องเฝ้าระวังทางการประเมินปัจจัยนำเข้า คือ ความเพียงพอของเม็ดเงินลงทุน โดยวงเงินกู้ที่สมาชิกได้รับแต่ละราย ไม่เกินรายละ 50,000 บาท มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X}$=4.05, =0.94) และวงเงินกู้รวมที่สถาบันเกษตรกรได้รับมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X}$=3.98, =0.95) แม้จะอยู่ในระดับมาก แต่ประเด็นนี้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดและมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงที่สุดในด้านปัจจัยนำเข้า ชี้ให้เห็นว่าความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามมีความกระจายตัวสูง (High Variation) เนื่องจากข้อจำกัดด้านค่าครองชีพ ค่าแรง และค่าวัสดุอุปกรณ์ที่แตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค จึงมีความเห็นว่ากรอบวงเงินดังกล่าวอาจเริ่มไม่สอดคล้องกับต้นทุนจริงในปัจจุบัน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านกระบวนการ (Process Evaluation)

ผลการประเมินด้านกระบวนการดำเนินงานโครงการพบว่า ทุกประเด็นมีระดับความคิดเห็นอยู่ในเกณฑ์ “มากที่สุด” ($\bar{X}$ อยู่ระหว่าง 4.46 ถึง 4.72) สะท้อนถึงประสิทธิภาพการบริหารจัดการโครงการที่เหนียวแน่น โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การตรวจสอบการใช้เงินกู้ให้เป็นไปตามเงื่อนไขของสัญญากู้ยืมอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X}$=4.72, =0.51) ควบคู่ไปกับความร่วมมือและปฏิบัติตามเงื่อนไขโครงการอย่างเคร่งครัดของเกษตรกรสมาชิก ($\bar{X}$=4.66, =0.55) ตลอดจนความเหมาะสมในการเร่งรัดติดตามหนี้ ($\bar{X}$=4.65, =0.54) และความเหมาะสมของการค้ำประกันเงินกู้ ($\bar{X}$=4.65, =0.54) ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จของการจัดวางระบบควบคุมภายในและการบริหารจัดการความเสี่ยง กระบวนการติดตามตรวจสอบอย่างต่อเนื่องไม่ได้ทำให้เกษตรกรรู้สึกถูกควบคุม แต่กลับสร้างวัฒนธรรมความรับผิดชอบร่วมกัน นำไปสู่การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ในระดับสูง ขณะที่มาตรการแจ้งเตือนหนี้ 2 ครั้งถูกมองว่ามีความยืดหยุ่นที่เหมาะสม ไม่สร้างความกดดันเชิงจิตวิทยาต่อเกษตรกรฐานรากเกินไป ด้านการบริหารงานทั่วไป พบว่าขั้นตอนการขอเบิกเงินของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรมีความสะดวกรวดเร็ว ($\bar{X}$=4.67, =0.51) และขั้นตอนการจัดทำเอกสารรวมถึงการวิเคราะห์คำขอกู้มีคำแนะนำชัดเจน ($\bar{X}$=4.65, =0.52) ตัวเลขนี้สะท้อนความสำเร็จในการลดทอนขั้นตอนซับซ้อน หรือการลดระบบราชการ ทำให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้ทันต่อฤดูกาลเพาะปลูก สำหรับกระบวนการสื่อสารพบว่า หน่วยงานมีการประชาสัมพันธ์ ประชุมชี้แจงขั้นตอนต่าง ๆ ให้เข้าใจวัตถุประสงค์โครงการอย่างชัดเจน ($\bar{X}$=4.58, =0.57) และมีการประชุมติดตาม แนะนำ หรือส่งเสริมด้านการเกษตรอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X}$=4.57, =0.59) อย่างไรก็ดี ประเด็นการอำนวยความสะดวกในการขออนุญาตใช้น้ำบาดาลของเกษตรกร มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในด้านกระบวนการ ($\bar{X}$=4.46, =0.67) และมีค่าความกระจายตัวสูงที่สุด ชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดในกระบวนการประสานงานระหว่างหน่วยงาน เนื่องจากขั้นตอนทางกฎหมายการขออนุญาตขุดเจาะน้ำบาดาลผูกติดกับหน่วยงานภายนอก ทำให้ความสะดวกรวดเร็วในบางพื้นที่ยังมีความแตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านผลผลิตและผลลัพธ์ (Product Evaluation)

ผลสัมฤทธิ์ปลายทางของโครงการในด้านผลผลิตและผลลัพธ์ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.64, =0.43) โดยผลผลิตเชิงกายภาพและการใช้ประโยชน์เป็นจุดที่โดดเด่นที่สุด กล่าวคือ สมาชิกได้ใช้ประโยชน์จากสระน้ำ บ่อน้ำ และอุปกรณ์ที่ใช้กับระบบน้ำเป็นประจำมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$=4.71, =0.48) และสอดรับกับประเด็นเกษตรกรสมาชิกได้สระน้ำ/บ่อน้ำ/อุปกรณ์ที่มีขนาดและคุณภาพตามที่โครงการกำหนด ($\bar{X}$=4.70, =0.50) ความคุ้มค่าของสินทรัพย์ประเภทโครงสร้างพื้นฐานจะวัดจากอัตราการใช้ประโยชน์จริง ผลลัพธ์นี้ระบุชัดเจนว่าระบบน้ำที่สร้างขึ้นตอบโจทย์วิถีการทำกินประจำวันอย่างแท้จริง เมื่อพิจารณาในมิติผลลัพธ์การปรับตัวและการลดความเสี่ยงทางการเกษตร ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของโครงการ พบว่าโครงการนี้ช่วยลดการพึ่งพาน้ำจากระบบชลประทานและแหล่งน้ำธรรมชาติภายนอกฟาร์ม ($\bar{X}$=4.67, =0.55) เกตรกรสมาชิกสามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรม การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ การทำการเกษตรแบบผสมผสานได้อย่างต่อเนื่องในช่วงวิกฤตภัยแล้ง ($\bar{X}$=4.67, =0.53) และสระน้ำหรือระบบน้ำสามารถกักเก็บและสำรองน้ำได้ดีในช่วงฤดูแล้ง ($\bar{X}$=4.62, =0.56) หลักฐานเชิงสถิตินี้พิสูจน์ว่า โครงการประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนผ่านระบบการทำเกษตรจาก "การพึ่งพิงธรรมชาติ" มาสู่ "การเกษตรแบบบริหารจัดการความเสี่ยง" สร้างความยืดหยุ่นและการฟื้นตัว ให้แก่เศรษฐกิจฐานราก ในส่วนของผลกระทบระยะยาวและการคืนทุน มีระดับความคิดเห็นว่าการชำระหนี้คืนเป็นไปตามแผนงานโครงการที่กำหนดไว้ ($\bar{X}$=4.67, =0.53) สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารโครงการจนประสบความสำเร็จ ($\bar{X}$=4.63, =0.56) โครงการสร้างการเรียนรู้ตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่

ได้อย่างเหมาะสม ($\bar{X}$=4.58, =0.57) และสมาชิกมีรายได้หรือผลผลิตทางการเกษตรที่มั่นคงและยั่งยืนมากขึ้นหลังจากเข้าโครงการ ($\bar{X}$=4.55, =0.56) แม้ประเด็นรายได้จะค่อนไปทางต่ำสุดในกลุ่มนี้ แต่ยังคงอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการประเมินผลที่ระบุว่า มิติด้านรายได้และความยั่งยืนเป็นผลกระทบระยะยาว (Long-term Impact) ที่ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก เช่น กลไกตลาดและราคาสินค้าเกษตรเข้ามาเกี่ยวข้อง ประกอบกับการที่เกษตรกรมีน้ำใช้และผลิตได้อย่างต่อเนื่อง ได้ส่งผลเป็นแรงหนุนเสริมให้เกษตรกรมีวินัยทางการเงินและสามารถชำระหนี้คืนกองทุนได้อย่างเป็นระบบ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการโครงการ (Project Participation & Governance)

มิติด้านการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญที่คอยขับเคลื่อนให้ปัจจัยนำเข้าและกระบวนการดำเนินงานแปรสภาพเป็นผลผลิตที่มีคุณภาพ โดยในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.66, =0.45) ประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยนำมาเป็นอันดับหนึ่งคือ โครงการนี้ตรงกับความต้องการของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรและสมาชิกเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำได้อย่างรวดเร็ว ($\bar{X}$=4.76, =0.45) และประเด็นมีความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมตรวจสอบการดำเนินโครงการ ($\bar{X}$=4.72, =0.47) ผลวิเคราะห์ดังกล่าวสะท้อนความสอดคล้องกับหลักความตอบสนองต่อปัญหา และหลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ ของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โครงการนี้ได้รับแรงผลักดันและแรงจูงใจสูงจากเกษตรกรเนื่องจากเป็นโครงการที่ "ตรงกับความเดือดร้อนจริง" สมาชิกเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ประกอบกับความโปร่งใสในขั้นตอนการทำงาน จึงช่วยตัดลดปัญหาความขัดแย้งและปิดความเสี่ยงเรื่องการทุจริตในชุมชน สำหรับการกระตุ้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ พบว่ามีระดับความคิดเห็นอยู่เกณฑ์มากที่สุดเช่นกัน ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกร่วมรับรู้ข่าวสารผ่านการประชุมชี้แจงและการรับสมัคร ($\bar{X}$=4.63, =0.56) การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในโครงการ เช่น ร่วมให้ข้อเสนอแนะและคัดเลือกสมาชิก ($\bar{X}$=4.61, =0.62) และการรายงานผลจากการติดตามผลการดำเนินงานโดยสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกร ($\bar{X}$=4.59, =0.59) สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่า สถาบันเกษตรกรทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการสื่อสารและบริหารความสัมพันธ์ ได้เป็นอย่างดี การเปิดให้กลั่นกรองและคัดเลือกผู้ได้รับประโยชน์กันเองช่วยลดระบบเส้นสายและทำให้เม็ดเงินกระจายไปสู่ผู้เดือดร้อนจริง แม้หัวข้อการร่วมคัดเลือกสมาชิกจะมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงกว่าข้ออื่นเล็กน้อย (S.D. =0.62) ซึ่งแสดงถึงความเห็นต่างตามสภาพบริบทของแต่ละชุมชน แต่ภาพรวมก็ยังสะท้อนถึงการเติบโตของทุนทางสังคม (Social Capital) ที่เน้นการพึ่งพาและกำกับดูแลกันเองอย่างมีธรรมาภิบาล

5.4 การอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการติดตามและประเมินผลการประเมินโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 โดยใช้ CIPP Model ร่วมกับการประเมินการมีส่วนร่วม สามารถนำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลเชิงลึกแยกตามมิติได้ ดังนี้

1. มิติด้านบริบทสภาพแวดล้อม (Context) และปัจจัยนำเข้า (Input) ความต้องการ ภูมิคุ้มกัน และข้อจำกัดเชิงทุน ผลการศึกษาในด้านบริบทสะท้อนว่าโครงการนี้มีประโยชน์และคุ้มค่ากับเงินกู้ที่ได้รับในระดับสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.80) และช่วยลดความเสี่ยงในการขาดแคลนน้ำได้จริง ($\bar{X}$= 4.76) สอดคล้องอย่างยิ่งกับแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในมิติการสร้าง "ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี" ให้แก่เกษตรกร เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองและก้าวข้ามความเสี่ยงจากสภาพภูมิอากาศที่ผันผวน อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบสำคัญคือ รายการ

สภาพพื้นที่ประสบปัญหาวิกฤตภัยแล้งมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงที่สุดในกลุ่ม (S.D. = 0.81) บ่งชี้ว่า ผู้ตอบแบบประเมินมองว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความรุนแรงของภัยแล้งเชิงพื้นที่ที่แตกต่างกัน ซึ่งเชื่อมโยงกับงานวิจัยของ สาธิกา นาวีระ และคณะ (2564) ที่พบว่า ความสำเร็จในการปรับตัวต่อภัยแล้งขึ้นอยู่กับบริบทและต้นทุนทางกายภาพของชุมชนที่ต่างกัน เมื่อพิจารณาเชื่อมโยงกับด้านปัจจัยนำเข้า (Input) พบว่า นโยบายเงินทุนหมุนเวียนปลอดดอกเบี้ย และเงื่อนไขการปลอดส่งเงินต้น 2 ปีแรก ได้รับการยอมรับในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$= 4.69 และ 4.63) สะท้อนถึงการนำแนวคิดด้านการสหกรณ์ มาประยุกต์ใช้ในการเป็นแหล่งทุนเกื้อกูลเพื่อช่วยเหลือสมาชิก อย่างไรก็ตามมีข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคสำคัญ คือ ความเพียงพอของวงเงินกู้ยืมต่อรายที่จำกัดไม่เกิน 50,000 บาท ซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำลงมาและมีความคิดเห็นกระจายตัวสูง (S.D. = 0.94) สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิษณุ อรรถวานิช (2563) ที่ระบุว่า ขนาดของเงินทุนหมุนเวียนเพื่อระบบน้ำส่งผลโดยตรงต่อระดับความยืดหยุ่นในการปรับตัวต่อภัยแล้ง หากเงินทุนจำกัดเกินไปเมื่อเทียบกับต้นทุนขุดเจาะจริงในปัจจุบันย่อมลดทอนขีดความสามารถในการจัดสร้างระบบน้ำที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

2. มิติด้านกระบวนการ (Process) ธรรมาภิบาลทางการเงินและอุปสรรคเชิงโครงสร้างในด้านกระบวนการ โครงการแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะการตรวจสอบการใช้เงินกู้ให้เป็นไปตามเงื่อนไขสัญญาอย่างต่อเนื่อง ($\bar{x}$ = 4.72) และเกษตรกรสมาชิกปฏิบัติตามเงื่อนไขเคร่งครัด ($\bar{x}$ = 4.66) แสดงว่า กลไกสหกรณ์ทำหน้าที่กำกับดูแลและควบคุมงบลงทุนได้อย่างโปร่งใส เป็นระบบ สอดคล้องกับ งานวิจัยของ ศิริวรรณ พันธ์สิทธิ์ (2553) ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของการตรวจสอบและการควบคุมการใช้จ่ายงบลงทุนอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด อย่างไรก็ตาม ในแง่ของอุปสรรคเชิงกระบวนการ พบว่า ข้อรายการ การอำนวยความสะดวกในการขออนุญาตใช้น้ำบาดาลได้รับคะแนนต่ำที่สุดในหมวดและมีค่าความแปรปรวนสูง ($\bar{x}$= 4.46, S.D. = 0.67) ซึ่งเมื่อพิจารณาเทียบกับข้อมูลดิบที่ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เลือกเจาะบ่อบาดาลสูงถึง 6,531 ราย (คิดเป็นร้อยละ 64.8) สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการประสานงานทางกฎหมายข้ามหน่วยงานราชการยังเป็นคอขวดสำคัญ ซึ่งตรงกับข้อสังเกตใน งานวิจัยของ สาธิกา นาวีระ และคณะ (2564) ที่ว่าการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการและการลดอุปสรรคเชิงสถาบันของภาครัฐอย่างไร้รอยต่อ

3. มิติด้านผลผลิตและผลลัพธ์ (Product) และการมีส่วนร่วม โดยสัมฤทธิผลทางเศรษฐกิจบนฐานธรรมาภิบาลผลประเมินในด้านผลผลิตและผลลัพธ์เป็นสิ่งยืนยันความสำเร็จของโครงการที่เป็นรูปธรรม โดยเกษตรกรได้ใช้ประโยชน์จากระบบน้ำเป็นประจำ ($\bar{x}$ = 4.71) และสามารถทำเกษตรต่อเนื่องในหน้าแล้งได้ ($\bar{x}$ = 4.67) สอดรับกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ณ วันที่ 31 มีนาคม 2568 ที่ระบุว่า สมาชิกจำนวน 10,074 ราย สามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นรวมทั้งโครงการสูงถึง 305,529,393.64 บาท (เฉลี่ย 30,328.51 บาทต่อราย) ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า โครงการสามารถยกระดับรายได้และสร้างความมั่นคงตามแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และตรงตาม งานวิจัยของ วิษณุ อรรถวานิช (2563) ที่ว่า แหล่งน้ำในฟาร์ม (On-farm Water Storage) คือกุญแจสำคัญที่สร้างความยืดหยุ่นทางรายได้และลดอัตราความสูญเสียจากวิกฤตภัยแล้งของเกษตรกรไทยได้อย่างยั่งยืน ในขณะที่การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญที่คอยขับเคลื่อนให้ปัจจัยนำเข้าและกระบวนการดำเนินงานแปรสภาพเป็นผลผลิตที่มีคุณภาพ โดยในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$=4.66, =0.45) ประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยนำมาเป็นอันดับหนึ่งคือ โครงการนี้ตรงกับความต้องการของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรและสมาชิกเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำได้อย่างรวดเร็ว ($\bar{x}$=4.76, =0.45) และประเด็นมีความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมตรวจสอบการดำเนินโครงการ ($\bar{x}$=4.72, =0.47) สอดคล้องกับแนวคิดด้านการสหกรณ์ที่มุ่งเน้นให้เกิดการช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

5.5 ข้อเสนอแนะจากการประเมินผลโครงการ

1.ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ (Practical Recommendations)

1.1 ผลจากการประเมินผลโครงการ แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรสมาชิกยังคงมีความต้องการแหล่งน้ำในไร่นา เพื่อใช้ในการเกษตร และเพื่ออุปโภค บริโภค โดยมุ่งหวังว่าแหล่งน้ำดังกล่าวจะเป็นสิ่งเกื้อหนุนในการทำการเกษตร การดำรงชีพ และแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำได้อย่างยั่งยืน

1.2 การจัดสรรวงเงินกู้ยืมสำหรับสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ต้องพิจารณาถึงหลักความจำเป็นและการกำหนดเงื่อนไขการส่งชำระที่เอื้อประโยชน์และสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินกู้โดยเป็นธรรม

1.3 หน่วยงานภาครัฐ ควรพิจารณาสนับสนุนงบประมาณในการส่งเสริมอาชีพให้กับเกษตรกรสมาชิกมีรายได้หลัก และรายได้เสริม รวมถึงสนับสนุนกิจกรรมด้านการเกษตรในการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ที่เหมาะสมกับบริบทในแต่ละพื้นที่และความต้องการของเกษตรกรสมาชิก

2.ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาในอนาคต (Policy Implications)

โครงการนี้สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลง (Transformation) จากการทำเกษตรแบบพึ่งฟ้าฝน มาเป็นเกษตรแบบบริหารจัดการน้ำได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ เงินกู้อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0 สามารถเปลี่ยนเป็นสินทรัพย์ถาวร (แหล่งน้ำในไร่นา) ที่สร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจทันที ทำให้เกษตรกรรู้สึกถึง "ความคุ้มค่า" สูงสุด นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบเชิงบวก (Impact) การจัดสรรทุนสร้างระบบน้ำไม่เพียงแต่ช่วยลดความเสี่ยงด้านภูมิอากาศและยกระดับรายได้เพื่อแก้ปัญหาความยากจนเท่านั้น แต่ยังเป็นการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ให้แก่เกษตรกรสมาชิกในการเรียนรู้พึ่งพาตนเอง รวมถึงยกระดับบทบาทของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรให้เป็นที่พึ่งของสมาชิกได้อย่างยั่งยืน หากจะมีการขยายผลโครงการในระยะต่อไป เช่น ระยะที่ 3 จากผลการประเมิน มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

2.1 การปรับเปลี่ยนวงเงินแบบยืดหยุ่น (Flexible Cap) ควรก้าวข้ามการกำหนดวงเงินแบบเหมาจ่ายเท่ากันทุกราย ไม่เกินรายละ 50,000 บาท ไปสู่การกำหนดวงเงินตามสภาพจริงของพื้นที่ (Site-Specific Budgeting) โดยพิจารณาจากผลการสำรวจชั้นดินและเทคโนโลยีระบบน้ำที่จำเป็น รวมถึงปัจจัยเกื้อหนุนความต้องการของสมาชิกโดยที่บางรายมีความต้องการปรับปรุงระบบน้ำในไร่นาเพื่อรองรับพื้นที่การเกษตรที่มีจำนวนมาก รวมถึงอุปกรณ์ประกอบอันจำเป็นสำหรับระบบน้ำในไร่นา

2.2 การรักษาโมเดลเงื่อนไขทางการเงิน ควรคงนโยบายปลอดดอกเบี้ย การปลอดชำระเงินต้น 2 ปี และกรอบเวลาชำระคืน 6 ปีไว้ เนื่องจากเป็นปัจจัยนำเข้าที่เป็นจุดแข็งที่สุดและตอบโจทย์ความมั่นคงทางการเงินของเกษตรกรฐานรากอย่างแท้จริง

2.3 การพัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน โดยเฉพาะหน่วยงานสนับสนุนและบังคับใช้กฎหมาย เกี่ยวกับระบบน้ำบาดาล เนื่องจากสภาพพื้นที่บางแห่งที่สมาชิกต้องการขุดเจาะบ่อบาดาล อาจมีปัญหากระบวนการประสานงานทางกฎหมายข้ามหน่วยงานยังเป็นคอขวดสำคัญ ดังนั้น การประสานความร่วมมือ ในลักษณะการจัดทำ MOU ร่วมกันระหว่าง กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมทรัพยากรน้ำบาดาล เนื่องจากพระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ. 2520 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม) ซึ่งระบุไว้ว่า หากมีการขุดเจาะน้ำบาดาลที่มีความลึกจากผิวดินเกินกว่า 15 เมตร ไม่ว่าจะเจาะในที่ดินส่วนตัว หรือเพื่อใช้ประโยชน์ทางการเกษตร อุปโภคบริโภค หรืออุตสาหกรรม จะต้องยื่นขอใบอนุญาตให้ถูกต้องตามกฎหมาย หากฝ่าฝืนจะมีโทษตามกฎหมายทั้งจำและปรับ ดังนั้น เพื่อลดสภาพปัญหาในบางพื้นที่ การร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานจะช่วยสนับสนุนโครงการในลักษณะดังกล่าวประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

2.4 การใช้ประโยชน์จากระบบสารสนเทศค่าพิกัดสระน้ำและบ่อบาดาล ให้มีประสิทธิภาพสามารถรองรับการจัดทำโครงการในภาพรวม นับแต่การบันทึกข้อมูลรายแปลง การติดตามรายงานผลการใช้

ประโยชน์จากแหล่งน้ำ โดยภาครัฐสามารถสนับสนุนโครงการหรืองบประมาณให้แก่สมาชิกจากค่าพิกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การวางแผนการเพาะปลูก การใช้ปัจจัยการผลิต การสนับสนุนเทคโนโลยีเพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่ายสำหรับเกษตรกรสมาชิกที่มีสระน้ำ หรือบ่อบาดาล รวมถึงการผลักดันให้เกษตรกรสมาชิกก้าวผ่านสู่เกษตรอัจฉริยะ (Smart Farming) อย่างเป็นรูปธรรม

2.5 การขยายผลพัฒนาต่อยอดของโครงการ ควรถอดบทเรียนโครงสร้างการบริหารงานที่โปร่งใสและการเปิดให้สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกรและสมาชิกตรวจสอบ ของโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2 นี้ และจัดทำเป็นคู่มือมาตรฐาน (Best Practice) เพื่อใช้เป็นต้นแบบ ในการดำเนินโครงการเงินกู้และกองทุนหมุนเวียนอื่น ๆ ภายใต้การกำกับดูแลของกรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระดับสูงสุดอย่างยั่งยืนต่อไป

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

โครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ระยะที่ 2

(สำหรับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโครงการในระดับพื้นที่)

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ**ประเมินผลสัมฤทธิ์และความคุ้มค่า**ของโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาฯ ระยะที่ 2 โดยมุ่งเน้นศึกษาว่าระบบเงินทุนปลอดดอกเบี้ยและแหล่งน้ำสำรองที่เกิดขึ้น สามารถช่วยลดความเสี่ยงจากภัยแล้ง และส่งเสริมให้การทำเกษตรกรรมได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนเพียงใด

ข้อมูลและข้อคิดเห็นของท่านในฐานะผู้ตอบแบบสอบถาม จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อหน่วยงานในการนำไปปรับปรุง พัฒนา และขยายผลโครงการสนับสนุนทุนในระยะต่อไป ผู้ศึกษาขอรับรองว่า **ข้อมูลและคำตอบของท่านจะถูกเก็บรักษาไว้เป็นความลับขั้นสูงสุด** และจะนำมาประมวลผลในภาพรวมเพื่อประโยชน์ทางวิชาการและการพัฒนาโครงการเท่านั้น โดยจะไม่ส่งผลกระทบใดๆ ต่อตัวท่านแต่ประการใด

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

แบบสอบถามชุดนี้แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในด้านการบริหารโครงการ

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

<u>ส่วนที่ 1</u> ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง

2. อายุ

☐ ต่ำกว่า 30 ปี ☐ 31 - 40 ปี

☐ 41 - 50 ปี ☐ มากกว่า 51 ปี ขึ้นไป

3. ตำแหน่งงานในปัจจุบัน (เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโครงการฯ)

☐ นักวิชาการสหกรณชำนาญการพิเศษ ☐ นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ

☐ นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ ☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

4. ระดับการศึกษา

☐ อนุปริญญา/เทียบเท่า ☐ ปริญญาตรี

☐ ปริญญาโท ☐ อื่นๆ (ระบุ).....

5. ระยะเวลาการทำงาน

☐ น้อยกว่า 10 ปี ☐ 10 – 15 ปี

☐ มากกว่า 15 ปี ขึ้นไป

6. สังกัดกลุ่มงาน

☐ กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการบริหารการจัดการสหกรณ์

☐ กลุ่มส่งเสริมสหกรณ์

<u>ส่วนที่ 2</u> ความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model เกี่ยวกับการดำเนินงาน ประโยชน์ที่ได้รับการดำเนินโครงการฯ

ลำดับที่	ความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model เกี่ยวกับการดำเนินงาน ประโยชน์ที่ได้รับการดำเนินโครงการฯ	ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วยมากที่สุด (5)	เห็นด้วยมาก (4)	เห็นด้วยปานกลาง (3)	เห็นด้วยน้อย (2)	เห็นด้วยน้อยที่สุด (1)
	ด้านบริบทสภาพแวดล้อม(Context Evaluation)					
1	สภาพพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการประสบปัญหาวิกฤตภัยแล้ง ขาดแคลนน้ำทั้งการทำการเกษตร การบริโภค และอุปโภค					
2	โครงการนี้ทำให้เกษตรกรมีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและสำหรับอุปโภคบริโภค					
3	วัตถุประสงค์ของโครงการช่วยลดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและลดความเสี่ยงในการขาดแคลนน้ำได้จริง					
4	ท่านเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการว่าสามารถช่วยเหลือให้สมาชิกมีแหล่งน้ำใช้ในการเกษตรได้อย่างแท้จริง					
5	เกณฑ์การคัดเลือกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร และสมาชิก เข้าร่วมโครงการมีความชัดเจน โปร่งใส และสามารถคัดเลือกผู้ที่เดือดร้อนและมีความพร้อมได้จริง					
6	โครงการนี้ทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองและช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนได้					
7	โครงการนี้ทำให้เกิดการเรียนรู้ต่อยอดอาชีพและพัฒนาในด้านการเกษตร					
8	โครงการนี้มีประโยชน์กับเกษตรกรและมีความคุ้มค่ากับเงินกู้ที่ได้รับ					
9	โครงการนี้มีส่วนช่วยสร้างความเข้มแข็งและยกระดับบทบาทของสถาบันเกษตรกรในการดูแลสมาชิกในระยะยาว					
	ด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)					
10	วงเงินกู้ที่สถาบันเกษตรกรได้รับเพียงพอกับความต้องการของสมาชิก					
11	ระยะเวลาการใช้เงินกู้ 6 ปี มีความเหมาะสม					
12	โครงการกำหนดปลอดส่งต้นเงิน 2 ปี แรก และแบ่งชำระเป็นรายงวด 4 ปี มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง					
13	ระเบียบ หลักเกณฑ์ เงื่อนไขการให้เงินทุนหมุนเวียนปลอดดอกเบี้ยมีความเหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิก					

ลำดับที่	ความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model เกี่ยวกับการดำเนินงาน ประโยชน์ที่ได้รับ และความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการฯ	ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วยมากที่สุด (5)	เห็นด้วยมาก (4)	เห็นด้วยปานกลาง (3)	เห็นด้วยน้อย (2)	เห็นด้วยน้อยที่สุด (1)
14	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความรู้ด้านการจัดระบบน้ำ การทำการเกษตร การปรับปรุงดิน ภายหลังการได้รับเงินกู้					
15	วงเงินกู้ที่สมาชิกได้รับแต่ละรายมีความเพียงพอต่อการจัดสร้างระบบน้ำในไร่นา (ไม่เกินรายละ 50,000 บาท)					
16	การสำรวจพื้นที่/แผนที่ตำแหน่งแปลง ทำให้มีการติดตามผลการดำเนินงานได้สะดวกรวดเร็ว					
17	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้คำแนะนำ ความรู้เชิงเทคนิคได้อย่างเหมาะสม เช่น ความลึกของชั้นดิน ความสามาถในการกักเก็บน้ำของพื้นที่					
	ด้านกระบวนการ (Process Evaluation)					
18	หน่วยงานมีการประชาสัมพันธ์ ประชุมชี้แจงขั้นตอนต่าง ๆ ให้สถาบันเกษตรกรได้เข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างชัดเจน					
19	ขั้นตอนการจัดทำเอกสารคำขอกู้ การวิเคราะห์คำขอกู้มีคำแนะนำชัดเจน					
20	ขั้นตอนการขอเบิกเงินของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรสะดวกรวดเร็ว					
21	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการอำนวยความสะดวกในการขออนุญาตใช้น้ำบาดาลของเกษตรกร					
22	มีการตรวจสอบการใช้เงินกู้ให้เป็นไปตามเงื่อนไขของสัญญากู้ยืมอย่างต่อเนื่อง					
23	มีการประชุมติดตาม แนะนำ หรือส่งเสริมด้านการเกษตร กับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่อง					
24	เกษตรกรสมาชิกให้ความร่วมมือและปฏิบัติตามเงื่อนไขของโครงการอย่างเคร่งครัด					
25	การเร่งรัดติดตามหนี้มีความเหมาะสม (แจ้งเตือน 2 ครั้ง)					
26	การค้ำประกันเงินกู้มีความเหมาะสม					

ลำดับที่	ความคิดเห็นตามกรอบ CIPP Model เกี่ยวกับการดำเนินงาน ประโยชน์ที่ได้รับ และความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการฯ	ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วยมากที่สุด (5)	เห็นด้วยมาก (4)	เห็นด้วยปานกลาง (3)	เห็นด้วยน้อย (2)	เห็นด้วยน้อยที่สุด (1)
	ด้านผลผลิตและผลลัพธ์ (Product Evaluation)					
27	เกษตรกรสมาชิกได้สระน้ำ/บ่อน้ำ/อุปกรณ์ที่ใช้กับระบบน้ำในไร่นาที่มีขนาดและคุณภาพตามที่โครงการกำหนด					
28	สระน้ำหรือระบบน้ำในไร่นาสามารถกักเก็บน้ำและสำรองน้ำได้ดีในช่วงฤดูแล้ง					
29	โครงการนี้ช่วยลดการพึ่งพาน้ำจากระบบชลประทานและแหล่งน้ำธรรมชาติภายนอกฟาร์ม					
30	โครงการนี้สร้างการเรียนรู้ตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ได้อย่างเหมาะสม					
31	ปัจจุบันสมาชิกได้ใช้ประโยชน์จากสระน้ำ บ่อน้ำและอุปกรณ์ที่ใช้กับระบบน้ำ เป็นประจำ					
32	เกษตรกรสมาชิกสามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรม (เพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์)ได้อย่างต่อเนื่องในช่วงวิกฤตภัยแล้ง					
33	สมาชิกมีรายได้หรือผลผลิตทางการเกษตรที่มั่นคงและยั่งยืนมากขึ้นหลังจากเข้าโครงการ					
34	การชำระหนี้คืนของเกษตรกรสมาชิกเป็นไปตามแผนงานโครงการที่กำหนดไว้					
35	โดยภาพรวมท่านได้มีส่วนร่วมในการบริหารโครงการนี้จนประสบความสำเร็จ					

<u>ส่วนที่ 3</u> ความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในด้านการบริหารโครงการ

ลำดับที่	การมีส่วนร่วมในด้านการบริหารโครงการ	ระดับการมีส่วนร่วม				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1	มีการเปิดโอกาสให้สถาบันเกษตรกรและสมาชิก มีส่วนร่วมในโครงการ/กิจกรรม(ให้ข้อเสนอแนะ ร่วมคัดเลือกสมาชิก)					
2	มีการประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรสมาชิกร่วมรับรู้ข่าวสารของโครงการ/กิจกรรม(ผ่านการประชุมชี้แจง การรับสมัคร)					
3	มีการรายงานผลจากการติดตามผลการดำเนินงานของโครงการ/กิจกรรม (สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรรายงาน)					
4	มีความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมตรวจสอบการดำเนินโครงการ					
5	โครงการนี้ตรงกับความต้องการของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรและสมาชิก เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำได้อย่างรวดเร็ว					

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่สำคัญกับการดำเนินโครงการฯ

1. ปัญหาและอุปสรรคที่ท่านพบจากโครงการฯ ในครั้งนี้ *(เช่น ขั้นตอนการกู้ยืมเงิน, วงเงินกู้, สภาพพื้นที่ขุดสระ/ระบบน้ำ,ปัญหาน้ำรั่วซึม ดินพังทลาย หรือปัญหาเรื่องภัยแล้งรุนแรงเกินกว่าปริมาณน้ำกักเก็บ)*.....

2. ผลลัพธ์หรือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับไร่นาและอาชีพของเกษตรกรหลังจากมีระบบน้ำสำรอง *(เช่น สามารถปลูกพืชชนิดใหม่ได้, มีน้ำใช้ตลอดหน้าแล้งจริงไหม, รายได้มั่นคงขึ้นอย่างไร, สามารถชำระหนี้ได้ครบตามกำหนด)*

.....

3. ข้อเสนอแนะและสิ่งที่ท่านอยากให้ กรมส่งเสริมสหกรณ์ สนับสนุนเพิ่มเติมในอนาคต *(เช่น การขยายวงเงินทุน, การจัดหาความรู้เรื่องการปลูกพืชใช้น้ำน้อย, การสนับสนุนพันธุ์พืช/สัตว์น้ำ หรือการดูแลรักษาขอบสระ,ช่องทางการตลาด,เพิ่มคุณภาพผลผลิต GAP,GMP)*

.....

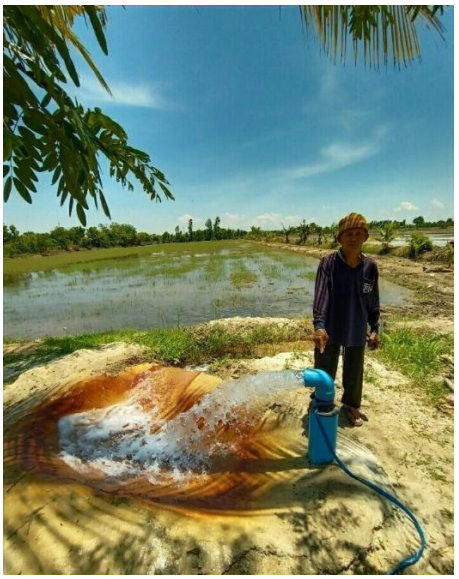
ขอขอบคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่าน

ภาคผนวก ข

ภาพระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกรตามโครงการ ระยะที่ 2

สมาชิกสหกรณ์การเกษตรโพธิ์ทอง จำกัด จังหวัดอ่างทอง (ทำสวน และ ทำนา)

สมาชิกสหกรณ์การเกษตรแสวงหา จำกัด จังหวัดอ่างทอง (ทำนา)

สมาชิกสหกรณ์การเกษตรแสวงหา จำกัด จังหวัดอ่างทอง (ทำสวน ทำไร่อ้อย ปลูกผักสวนครัว และการทำการเกษตรแบบผสมผสาน)

พื้นที่ระบบน้ำในไร่นาของนายแปลง อินทรชิต สมาชิกสหกรณ์การเกษตรโพธิ์ทอง จำกัด จังหวัดอ่างทอง ขุดบ่อบาดาล เพื่อปลูกพืชผักสวนครัว และการทำการเกษตรแบบผสมผสาน

ระบบน้ำในไร่นา ขุดสระน้ำ เจาะบ่อบาดาล
ระบบพลังงานแสงอาทิตย์ ของสมาชิก
สหกรณ์ผู้ปลูกปาล์มน้ำมันปทุมราชวงศา จำกัด
จังหวัดอำนาจเจริญ

สมาชิกสหกรณ์ผู้ปลูกปาล์มน้ำมันปทุมราชวงศา จำกัด จังหวัดอำนาจเจริญ (รูปบน)
ระบบน้ำในไร่นาสมาชิกสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด เจาะบ่อบาดาล ขุดสระน้ำ
และระบบพลังงานแสงอาทิตย์ (รูปล่าง)

สมาชิกสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น จัดทำระบบน้ำในไร่นา เพื่อทำไร่ ทำสวน เกษตรผสมผสาน และสร้างระบบถังเก็บน้ำ
โดยลงทุนเพิ่มเติมนอกเหนือจากเงินกู้ที่ได้รับ (รูปบน)

สมาชิกสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ทำสวน เกษตรผสมผสาน และสร้างระบบถังเก็บน้ำ
ติดตั้งแผงโซล่าเซลล์
โดยลงทุนเพิ่มเติมนอกเหนือจากเงินกู้ที่ได้รับ (รูปบน)

นายสมปอง แสงพลาย
สมาชิกสหกรณ์การเกษตรโพธิ์ทอง จำกัด
จังหวัดอ่างทอง
พื้นที่ขุดบ่อบาดาล เติมน้ำในสระน้ำ
เพื่อทำการเกษตรแบบผสมผสาน

สมาชิกสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ จำกัด
จังหวัดสุพรรณบุรี

สมาชิกสหกรณ์นิคมด่านช้าง จำกัด
จังหวัดสุพรรณบุรี ติดตั้งแผงโซล่าเซลล์
⇦

สมาชิกสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ จำกัด
⇦ เจาะบ่อบาดาล เพื่อทำไร่อ้อย

สมาชิกสหกรณ์การเกษตรเดิมบางนางบวช จำกัด

สมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองสุพรรณบุรี จำกัด

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2569). *คลังความรู้.* cpd.go.th

กองพัฒนาระบบสนับสนุนการสหกรณ์. (2569). *ข้อมูลสารสนเทศ.* supportcoop.office.cpd.go.th

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2550).*การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลด้านการบริการจัดหางาน*. กรุงเทพฯ. กองแผนงานและสารสนเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน, หน้า 1

เครย์ตัน, เจมส์ แอล. (2551). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน: การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม* (วันชัย วัฒนศัพท์, ถวิลวดี บุรีกุล, และ เมธิศา พงษ์ศักดิ์ศรี, แปล). โรงพิมพ์ศิริภัณฑ์ ออฟเซ็ท.

ณัฐนรี ศรีทอง. (2552). *การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน.* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2554). *การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ.พี. กราฟฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (2548). *ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy)*. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, หน้า 29 – 30

เพ็ญแข ศิริวรรณ. (2551). *สถิติเพื่อการวิจัย*. เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น.

มูลนิธิชัยพัฒนา. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่*. มูลนิธิชัยพัฒนา.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2531). *การพัฒนาชนบทไทย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.

วิษณุ อรรถวานิช. (2563). เงินทุนหมุนเวียนเพื่อระบบน้ำในไร่นากับการสร้างความยืดหยุ่นในการปรับตัวต่อภัยแล้งของเกษตรกรไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, *27*(1), 1-25.

วิทยา ไชยเทพ. (2551). *การประเมินผลการดำเนินงานโครงการธนาคารหมู่บ้านป่าไผ่กลาง หมู่ 7 ตำบลแช่ช้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. คลังปัญญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศิริวรรณ พันธ์สิทธิ์. (2553). *การประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณหมวดงบลงทุนตามข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแฮ้ว จังหวัดลำปาง* การค้นคว้าแบบอิสระปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. คลังปัญญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. cmu.ac.th

สาธิกา นาวีระ ,จำลอง โพธิ์บุญ, และ ฆริกา คันธา. (2564). ความสำเร็จในการปรับตัวต่อผลกระทบจากภัยแล้งของชุมชน: ศึกษากรณี ชุมชนบ้านลิ่มทอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์.*วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน*; ปีที่ 17 ฉบับที่ 2 (2021); 82-95, 3056-9486.

Stufflebeam, D. L., & Shinkfield, A. J. (2007). *Evaluation theory, models, and applications*. Jossey-Bass.

ประวัติผู้จัดทำรายงานผลการประเมินโครงการ

ชื่อ – สกุล นายสุรินทร์ วทัญญู

วัน เดือน ปีเกิด 10 มกราคม 2513

สถานที่เกิด จังหวัดลพบุรี

วุฒิการศึกษา ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์บัณฑิต (สส.บ.) จาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช
รัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) จาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช
วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (วท.ม) สาขาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

การดำรงตำแหน่ง
2559 สหกรณ์จังหวัดสมุทรสงคราม
2560 สหกรณ์จังหวัดราชบุรี
2561 ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์กรุงเทพมหานคร พื้นที่ 2
2562 เลขานุการกรม
2565-ปัจจุบัน ผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

